

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

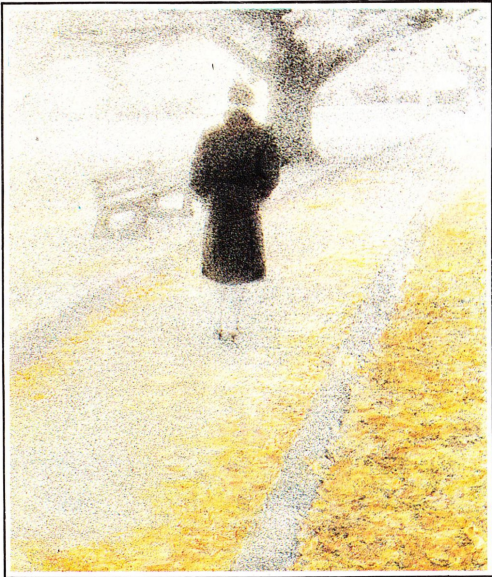
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

1989 NOBEL ÖDÜLÜ
PASCUAL DUARTE
VE AİLESİ
Camilo José Cela

PASCUAL
DUARTE
VE AİLESİ
Camilo José Cela

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Bu kitap 1990 yılında İstanbul'da Cep Kitapları'nda dizildi,
Telegrafik Basımevi'nde basıldı.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://trantey.org>

PASCUAL
DUARTE
VE AİLESİ
Camilo José Cela

ROMAN

İspanyolca aslından
çeviren
ALEV GÜÇLÜ

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Bâbıâli Cad. Sıhhiye Apt. No: 19, Kat 2, Cağaloğlu, İstanbul

Telefon : 528 61 13 – 413 51 88

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Özgün adı
La Familia de Pascual Duarte

1. basım: 1989, Can
2. basım: 1989, Can
3. basım: 1990, Can

Bu roman, türkçeye, altmış ikinci (Haziran, 1972) ispanyolca baskısından, yazar *Camilo José Cela*, sekreteri *Fernando G. F. Corugedo*, filolog *Ertuğrul Önalp* ve filolog *Berta Lois Soydan*'ın katkılarıyla çevrilmiştir.

Alev Güçlü

PASCUAL DUARTE VE AİLESİ'NİN TÜRKÇE BASIMINA ÖNSÖZ

Camilo José Cela

Dostum *Alev Güçlü*, ilk romanımın bu yeni basım ve çevirisi için bir şeyler söylememi istiyor. Dileğini yerine getirmeye çalışacağım, ama fazla uzatmadan: Merhabalaşmada hantallık sakıncalıdır.

Anlaşılan *La familia de Pascual Duarte* şimdi de Türk dilinde çıkacak karşımıza. Başıma gezgin kesilen bu kitabın yayınlanıp durduğu yabancı diller konusundaki teranelerle başını ağrıtmayacağım için, okuyucunun bana 'Hay Allah razı olsun,' diyeceğinden eminim. Ben ne dilbilimciyim, ne de tarihçi, gelgelelim yoksul ve zavallı bir adamın acı yaşamından konuşuyoruz burada, ve bu adam, daha iki adım ötemizde duran bazı koşulların, bir dilin ve bir tarihin ürünüdür: Halk ispanyolcasının ve yarım yüzyıl öncesinin çorak topraklarının ürünü.

Pascual Duarte ve Ailesi (La familia de Pascual Duarte), kurallara uygun bir roman mı, yoksa feleğin sillesini yemiş derbeder bir adamın derbeder yaşamının derbederce akıp gittiği bir kâğıt yığını mı, bilemiyorum. Artık olup bitmiş şeyleri etkilemese bile, ben daha çok ikinci olasılığın doğru olduğu varsayımına eğilimliyim.

Kitaplar, doğumlarından önce ya da sonra, her zaman, oldukça gizemli şeylerdir. Esen yeller sözcükleri süpürüp temizlesin ya da hiç değilse biçimlendirsın diye kitapları ağızdan anlatmak –ve yazmamak– belki bir anlamda pek de saçma bir iş olmayacaktır. Sözlü anlatım, en az yazılı anlatım kadar önemli bir gelenektir; zaten, yazılı anlatım geleneği, bir bakıma, fısıldayıcısı ve akıl defterleri olan bir sözlü an-

latim geleneğinden başka bir şey değildir.

Pascual Duarte ve Ailesi'ni türkçe olarak canlandıramıyorum kafamda; fransızca ya da ingilizce, italyanca ya da isveççe, almanca ya da portekizce ya da lehçe okunabileceğine de aklım yatmıyor. Aynı durum, aynı tutum, aynı serüven, değişik dillerde aynı biçimde anlatılmaz; anlatılan, tıpatıp aynı şey olamaz demek istiyorum; çünkü sözcükler, birer öge olarak, değişik dillerde aynı anlama gelmez. Örneğin ispanyolca *silla* sözcüğünü Fransızlar *chaise*, İngilizler *chair* diye çevirir; oysa iyice düşünülürse, *silla*, *chaise* ve *chair* üç ayrı dilde adlandırılmış aynı şey, aynı eşya değil, her biri tam olması gerektiği gibi nitelendirilmiş üç ayrı şeydir. Verdiğim bu biraz aşırı ve kökleşmiş kanılara aykırı örneğin, elifi elifine doğru olmadığı düşünülebilir; ama bir de soyut kavramlara (çok çapraşık olmaları da gerekmez) uygulanacak olursa, kuşkumda pek yanılmadığım görülecektir.

Sırça köşkler kurup içine kapanmak aklımın köşesinden bile geçmiyor, ne var ki –çok değişik ve karmaşık nedenlerle– bendenizin ya da herhangi bir başka yazarın kitaplarının anadillerinden başka bir dilde okunabilmesi olgusundan kaçınmanın akıllıca bir iş olacağı sonucuna varmaktan da pek uzak değilim. Çeviri sorunu, hiç değilse bir ölçüde çevrilebilir olanın (yalın sözcük, o da her zaman değil) bize attığı kazıktan çok, çevrilemez olanın (öz, hem de her zaman; sözcük, arada bir) getirdiği yanılgı açısından kafamı kurcalıyor ve canımı sıkıyor. Şu dar sınırlar içinde tutumumun anlaşılmasının güç olduğunu çok iyi biliyorum, ama bir ucundan anlatmaya başlamam gerektiği de yadsınamaz.

Yazarlar, genellikle, fiyakalı ve eşi az bulunur tüyler için deli divane olan kurumlu kuşlardır. Kurdukları bu düşün günahına batıp, en akıl almaz kuruntuların kefaretinin öder dururlar. Şu dünyada sağduyu egemen olsaydı, biz yazarlar, çevirilerin, yani yüreğimize en yakın şeyin kılık değiş-

tirmesinin, ilk ve en ağız bozuk sövüp sayıcıları olurduk. Oysa yazarlar, özü caka dolu bu acayip hayvanlar, tam tersini savunup dururlar bunun ve tüm güçlerini (hemen hiçbir zaman beceremeseler bile) kendi kendilerini başka dillerde okumaya verirler. Bu mazoşizmin nedenlerini bilmiyorum.

Ama biz yine de fazla ileri gitmeyelim. Şu anda *Pascual Duarte*'nin yeni bir çevirisi ve basımına merhaba dememiz söz konusu ve hiçbir şey bizi amacımızdan uzaklaştırmamalı. Belki bir gün, çeviri yapmanın sakıncalı olduğu düşüncesi kafamda iyice olgunlaşınca, burada karalayıp geçiverdiğim şeyleri daha derli toplu açıklayabilirim.

Evet; *La familia da Pascual Duarte* Türk dilinde de karşımıza çıkacak. Çevirinin kusursuz olduğu varsayımından yola çıkarsak, acaba kitabım bu yeni pasaportuyla ne kazanacak ve ne kaybedecek? Tüm çağdaş romanlarda olduğu gibi, *Pascual Duarte* romanında da bir dizi eski varsayım ele alınır ve bunlardan yola çıkılır. Gizemlerini ve tarihsel geleneklerinin içyüzünü (burnumuzun dibindeki gelenekler daha da bulanıktır ve daha güç anlaşılır) bilmeyenler için, bu varsayımlar, romanı, kapalı bir kutu değilse bile içinden çıkılmaz bir şey yapabilir. *Pascual Duarte ve Ailesi*, yazarının, yani bendenizin sözleriyle bitmez, çağımızın başka nice romanları gibi sondan bir önceki alıcısına – okuyucuya – uzanır (son ve kaçınılmaz adresiyse, unutulup gitmektir). Birinci Avrupa savaşından beri, her romanın kendine özgü dünyasına girebilmek için, okuyucunun bazen pek ufak bir kazanç karşılığında, belirli ve çoğunlukla oldukça büyük bir çaba harcaması gerekmektedir. Üstelik, girmeye çalıştığı bu kaçıcı dünyada, pusulanın ibresi çoğu zaman kuzeyi değil, yeni ve adsız bir yönü gösterir.

Benim kuşku ve sorum şu: Gelişigüzel değil, çok derin nedenlerle herhangi bir dil yerine belirli bir dilde anlatılmış bir şeyin o dilden bir başkasına aktarılması doğal bir

olay ve göklere çıkarılacak bir beceri midir? Hayır, diye düşünmeye başlıyorum. Ozan *Ezra Pound*, ingilizce, italyanca, sanskritçe ve çince sesli dizelerinde, benim şu anda sezdiğim ve söylemeye çalıştığım şeyin öncülüğünü yapmıştır. Gerçekten de, belki tek çıkar yol, her fırsatta tekil ya da çoğul ses birimleriyle –ingilizce, italyanca, sanskritçe, çince... – anlatılabilecek uluslarüstü bir bilinç yaratmaktır (bunun hiç de kolay olmadığını çok iyi biliyorum). Eşanlamlı sözcükler kuramı, yapay, yıpranmış ve yararsız diye bir kenara atıldıysa, gün gelir her dilde sözümona eşit kavramların tek simgesi diye geçinen adlarda, –*ventana, fenêtre, window*–, eşanlamlı –dolayısıyla yapay, yıpranmış ve yararsız– damgasını yiyebilirler. Kùltürlerin ortak bir görüntüsü ve değıştokuş edilebilen bir aracı yoktur, ama bu kesin yargının sorumlusu biz yazarlar değiliz.

Palma de Mallorca

Pascual Duarte ve Ailesi adlı bu romanım, yıllardır giysi değiştirmedeği için kirlenmiş, neredeyse tanınmaz hale gelmişti. Belki hiçbir zaman tertemiz olmamıştı, ama son günlerdeki pisliği de yapısına aykırıydı. Sık sık yeni basımları yapılan kitaplar eninde sonunda kirlenir; benliklerini yeniden kazandırmak için, arada bir yüzlerini şöyle üstünkörü temizlemek gerekir. Temiz yaşamak, beceri ister, herkesin öğrenmesi gereken bir sanattır; öyle bir sanat ki, kötü alışkanlıkların korkunç pençesine düşmemek için onu dikkatle kullanmak gerekir, ama ondan uzak durmak, onu yabana atmak da akıllıca bir iş olmasa gerek. Orense'de yaşayan don Romualdo Vaqueriza Duque adında biri, taharetlenme âdetiyle, farmasonluk denen sapkınlığın kadim İspanyol uygarlığında tuttuğu köprübaşı, diye alay edermiş; kadim lafıyla ne demek istediğini pek anlamayan ahali de bırakırmış konuşsun. Pek haşmetli bir şey olan don Romualdo, günün birinde, kışının deliğinde çıkıveren bir çıban yüzünden Hakkın rahmetine kavuşmuş, oysa bilginlerin dediğine göre, orasını birazcık temiz tutsa belki paçayı kurtarırmış. Pascual Duarte'nin –vidalı demir halkayla boğularak öldürülen zavallı Pascual Duarte! – anılarının da, don Romualdo gibi su korkusu yüzünden yok olup gitmesi hiç hoşuma gitmeyecek.

Biz yazarlar, genellikle kitaplarımızın, yalnız ilk basımının provalarını düzeltiriz; işin doğrusu bazen bunu bile yapmayız. Daha sonrakilerle ilgilenmeyi yayıncılara bırakırız. Onlar da, sanırım soylu ve eğlence-

li top geçirme oyununa herkesçe bilinen düşkünlükleri nedeniyle basımcıya yetki tanırılar; basımcı da işi düzeltmen'in üstüne yıkar; başını kaşıyacak vakti olmayan düzeltmen, hiçbir ailede eksik olmayan yoksul kardeş çocuğunu imdada çağırır, o da yan gelip yattığı yerden kalkmamak için komşularından birini görevlendirir. Böylece sonunda yazılan yapıtı babası – yani bu durumda bendeniz – görse tanıyamaz. Bu gelişigüzel ve üstü örtülü işbirliğiyle kitaplar çoğu kez daha bir güzelleşir, ama biz yazarlar bu gerçeği kabule pek yanaşmayız; sanırım burnumuz azıcık havada olduğu için, ama iyi ama kötü kendi yazdığımızı daha çok beğenmekte diretiriz.

Ara sıra, yazı yazmanın toplamak ve düzenlemekten başka bir şey olmadığını, kitapların da, daha kâğıda yazılmaya başlanmadan önce ve belki de son nokta konulduktan sonra bile, aralıksız, bazen kendiliğinden yazılageldiğini düşünürüm. Duygu ürünü, beynin binlerce delikli eleğinden elenir, olgun ve tam kıvamında olduğu sezilince de kâğıda geçirilir ve kitap dediğimiz şey doğar. Bundan sonra olanlara gelince; doğumundan hemen sonra kitap, yazarının kafasında, okuyucuların düş ya da duygularında ve doğal olarak daha sonraki baskılarının sayfalarında, – düzenli ya da düzensiz – büyümeye ve gelişmeye başlar. Bu büyümelerin özü aynı değildir elbette, ne var ki her şey büyütür onu. Bebekler kanserden daha değişik büyür, ama – işin kötü yanı – kanser de büyür.

Gideni elimden geldiğince yerine koymak ve fazlalıkları da budamak için *Pascual Duarte*'yi – bu kez – az kalsın bıçağın altına yatırıyordum; ama Tanrıya şü-

kür sonunda iyice sabunlayıvermekle yetindim. Şimdi, romanımı yıllar sonra yeniden elime alıp okuyunca, şeytan otur büyük bir özen ve titizlikle parlatıp güzelleştir şunu diyorsa da, her şeyi – temelde – olduğu gibi bırakıp fazla kurcalamamayı yeğledim. Genç kızları fazla kurcalama bozarsın – dediklerini duymuştum. *Pascual Duarte*'nin Estramadura'sının az üstündeki Salamanca kırlarında. Üstelik kafam yirmi yıl öncekinden oldukça değişik, bu kitap da o zamanki kafamın ürünü, şimdikininki değil. Takvime saygılı olmamız gerekir.

Montaigne, düzene, kederli ve kasvetli erdem, derdi. Herhalde Montaigne, düzeni, üstündeki giysilerle, dış görünüşüyle karıştırıyordu; bu davranış, kurulu düzene ve yasalara saygılı kişiler arasında, düzgün davranış sandıkları hareketsizliğe düzen adını verip, başını kışından ayırt edemedikleri için, her şeyi ters kavrayanlar arasında sık görülür. Bence düzen, sevinçli, canlı, ve ışıklı bir şeydir; kederli, ölü, ve donuk olan, aslında bir boşluktan başka bir şey olmadığı halde kendini yalancılık ve zorbalıkla düzen diye yutturmaya çalışandır. Gökkubbe ne güzel bir mucizesidir düzenin. İnsanoğlunun düzeniye, tam tersine genellikle, sessiz bir kargaşalıktan başka bir şey değildir ve gerçek düzenin dupduru rengine bürünmeye çabalarsa da kimseyi kandıramaz.

Ne var ki, bazen yazmanın ve düzenlemenin aynı şey olduğuna inansam da, bazen bunun tersini de düşündüğüm oluyor; duygusal ozanlarla – şu heybetli karmaşıklık ustaları – duygusal eleştirmenlerin – şu yiğit kargaşalık şövalyeleri – bize sözünü ettiği 'esin' de-

nen şeye inanasım geliyor. Hep niteleyici olanı düşünmek yerine, biraz da nitelenen ve değişmeyenle ilgilenmenin – doğru mu bilmem ama – yararlı olduğunu anlıyorum. Esini de düzen yörüngesine oturtmanın bana ters düşmeyeceğini belirtmek amacıyla söylüyorum bunu.

Bunca emek verdikten sonra, artık *Pascual Duarte ve Ailesi* adlı bu romanıma bir daha el sürmemeye çalışacağım. bu baskısında özgün içeriği son biçimini almış («artık yerine oturmuş» demek belki daha az bilgiçlik taslamak olurdu) bulunuyor; ve gerekli olunca her zaman bu basımına başvurmak niyetindeyim. Çevirilerine gelince, onları oldukları gibi kabul etmekten başka çarem yok, ama gelecekteki çevirmenlerim bu baskımı kullanmayı yeğlerlerse sevinirim. Sağduyumun sesini dinleyerek çevirilerin hemen her zaman iyi olduklarını varsaydım, çünkü onları incelemek ve yorumlamak için gerekli bilgilerin zerresi bile yok bende. La Coruña'da yaşarken tanıştığım ve pek beğendiğim Castelo adında bir polisin ceketinin kolunda yedi küçük bayrak vardı; dilini konuştuğu her ülke için bir tane. Benim böyle becerilerim yok, ama polis olamayacağımı, hiç değilse La Coruña kentinde polis olamayacağımı bilmek fazla sıkıyor canımı; belki Jaén ya da Cáceres'de işi bu kadar sıkı tutmuyorlardır.

Özetlersek: *Pascual Duarte* temizlendi, önemli olan da bu. Artık yeniden yavaş yavaş ölmeye başlayabilir.

Camilo José Cela
Palma de Mallorca, 23 Ağustos 1960

*Bu baskıyı mesleğimdeki
en büyük yardımcım olan
düşmanlarıma adıyorum.*

Metni temize çekenin notu

Sanırım Pascual Duarte'nin anılarını bastırmanın zamanı geldi. Daha erken davranmak herhalde biraz tezcanlılık olurdu; oysa ben işi aceleye getirmek istemedim; çünkü her şeyin, bir taslaktaki yazın yanlışlarının düzeltilmesinin bile belirli bir süresi vardır, ve acele işe şeytan karışır. Ertelemek için de hiçbir haklı nedenim yoktu; bitirilen şeylerin hemen gösterilmesi gerekir.

Temize çektiğim bu kâğıtları, 1939 yılı ortalarında, Almendralejo'da –kimbilir hangi bilgisizin bıraktığı– bir eczanede buldum, ve o günden bu güne sökmeye ve düzenlemeye çalışıp duruyorum; çünkü metin –hem el-yazısının kötülüğü, hem de kâğıtların numarasız ve oldukça karışık oluşu nedeniyle– kolay kolay okunacak gibi değildi.

Hemen ve kesinlikle belirtmek istiyorum ki, bugün meraklı okuyucuya sunduğum bu yapıtta temize çekmek dışında hiçbir katkım olmadı; öyküye, söyleniş biçimine varıncaya kadar sadık kalmak istediğim için, ne bir nokta çıkardım, ne bir nokta ekledim. Çok kaba bazı bölümleri makaslayıp gözden çıkarmayı yeğledim; bu yaptığım elbette ki okuyucuyu –bilmemekle hiçbir şey kaybetmeyeceği– birkaç ufak ayrıntıyı öğrenmekten yoksun bırakmakta, buna karşın kimisi çok iğrenç bazı özel şeyleri görmekten de kurtarmaktadır, bunları –yineliyorum– budamak, temizleyip parlatmaktan daha doğru geldi bana.

Bence, bu yapıtın kahramanı, bir davranış örneğidir; sanırım sırf bu nedenle günışığına çıkarıyorum onu;

ama uyulacak değil, bucak bucak kaçılacak bir örnek; karşısında en ufak kuşkuya yer olmayan bir örnek; karşısında durup da şöyle dememenin olanaksız olduğu bir örnek:

«Görüyor musun ne yapıyor? Yapması gerekenin tam tersini.»

Ama bırakalım artık Pascual Duarte konuşsun, bize anlatacak ilginç şeyleri var.

Metnin gönderildiğini bildiren mektup

Sayın don Joaquin Barrera López
Mérida

Beyefendi,

Size bu mektupla birlikte gönderdiğim uzun öykü için beni bağışlamanızı dilerim, üstelik mektubum da gerektiğinden çok daha uzun, ama don Jesús Gonzáles de la Riva'nın (beni bağışlamış olduğuna kuşkum yok, umarım Tanrı da onu bağışlar) dostlarından yalnız sizin adresiniz aklımda kaldığından, elim varıp da nasıl yazabildiğimi düşündükçe cin ifrit kesildiğim bu öyküden yakamı kurtarmak ve bugünlerde Tanrının bana bol bol ihsan eylediği bunalım anlarından birinâe fırlatıp atarak, bazı insanları, ancak iş işten geçtikten sonra kafama dank eden bazı şeyleri öğrenmekten yoksun bırakmak için, onu size vermek istiyorum.

Biraz açıklayayım. Belleğimde ne yazık ki lânetli şeylerin en büyük yeri tuttuğunu çok iyi bildiğim ve pek yabana atılmayacak bir kefaret olan bu açık itirafla vicdanımın yükünü olabildiğince hafifletmek istediğim için, yaşamımdan aklımda kalan bazı kesitleri anlatayım dedim. Belleğim hiç güçlü değildir; üstelik herhalde pek çok şeyi de unutup gitmişimdir, ilginç olanlarını bile; ama ben yine de aklımdan silinmek istemeyen ve elimin de kâğıda geçirmeye karşı koymadığı bir bölümü anlatmaya koyuldum, çünkü bir bölüm daha var ki, anlatmaya yeltendiğimde ruhumda yükselen büyük fırtınalar yüzünden çenemi kapayıp unutmayı yeğledim. Bu anı bo-

zuntularını yazmaya başlarken, yaşamımda hiçbir şekilde anlatamayacağım bir şey daha olduğunu – tez elden gerçekleşsin de kurtulayım diye Tanrıya yakardığım ölümüm – çok iyi biliyordum; bu iş adamakıllı düşündürdü beni. Size, arta kalan kısacık yaşamım üstüne yemin edebilirim ki, aklım bana öykümün nerede bitmesi gerektiğini açık seçik gösteremediği için kaç kez az kalsın cayıyordum bu işten. Sonunda, yapılacak en doğru şeyin kaleme sarılıp Tanrı elini elimden çekinceye kadar yazmak olduğu kanısına vardım ve öyle yaptım; abuk sabuk sözlerle doldurduğum şu sayfaların artık kabak tadı vermeye başladığı bugün, kesin olarak bırakıyorum kalemi elimden, yaşamımın bundan sonraki bölümünü varsın hayal gücünüz kurmaya çalışsın; zor gelmeyecek bu size, çünkü yapılacak işin azlığı bir yana, artık şu dört duvar arasında başımdan önemli şeyler geçeceğini de hiç sanmıyorum.

Size gönderdiğim sayfaları yazmaya başladığımda; öykümü sonuna kadar anlatıp anlatamayacağımı ya da evdeki pazar çarşıya uymaz ve bitirmeye ömrüm yetmezse, neresinde kesmek zorunda kalacağımı birisinin önceden bildiği düşüncesi fena halde tedirgin ediyordu beni ve yaptıklarımın, ister istemez, önceden çizilmiş satırlar üstüne yazılması zorunluluğu tepemi attırıyordu. Oysa ikinci yaşama çok yakın olduğum şu günlerde artık iyice uysallaştım ve boynum eğik. Tanrı günahlarımı bağışlasın.

Olup biten her şeyi anlattıktan sonra biraz dinlenmiş gibiyim; öyle anlar oluyor ki vicdanım da beni pek hırpalamıyor.

Elimden gelmediği için size daha iyi söyleyemediğim şeyleri anlayacağınıza kuşkum yok. Kötü yola saptığım için pişmanım şimdi, ama artık bu yaşamda bağışlanmak filan istediğim yok. Neye yarar ki? Benim için tasarladıklarını yapmaları herhalde çok daha iyi olur, yoksa büyük olasılıkla yine girişirim eski becerilerime. Ölüm cezamın bağışlanması için başvurmak niyetinde de değilim, çünkü yaşam bana pek çok kötülük öğretti, üstelik, içgüdüme karşı koyacak gücüm de yok. Yazgımda ne yazılıysa o olsun bitsin.

Sayın don Joaquín, sizi rahatsız ettiysem beni bağışlamanızı, bu kâğıt paketini, Pascual kulunuzun sanki don Jesús'muşsunuz gibi size gönderdiği bu bağışlanma yakarışını kabul etmenizi en derin saygılarımla dilerim.

Pascual Duarte
Badajoz Cezaevi, 15 Şubat 1937

*Kimsesiz öldüğü için varını yoğunu
yatalaklara bakan rahibelere bırakan
Don Joaquín Barrera López'in
kendi eliyle yazıp imzaladığı
vasiyetnamesinin bir maddesi :*

Dört: Yazı masamın gözündeki, sicimle bağlı, üstünde kırmızı kalemle: *Pascual Duarte* yazılı kâğıt paketinin, ahlâk bozucu ve adaba aykırı oluşu nedeniyle derhal ve okunmadan yakılmasını istiyorum. Ama belirtilen paket, Tanrının isteğiyle, kimsenin suçu olmadan, on sekiz ay boyunca ona uygun gördüğüm son'dan kurtulacak olursa, daha sonra bulana, onu yakmamasını, kendi malı olarak saklamasını ve benim dileklerine ters düşmedikçe, dilediği gibi kullanmasını vasiyet ediyorum.

.....

Onbir Mayıs 1937'de, Mérida (Badjoz)'da ölüm döşğinde düzenlenmiştir.

Bu satırların yazarı tarafından öldürölmek üzereyken, ona «Sevgili Pascual,» diye seslenip gülümseyen seçkin ve soylu kişinin, Torre-mejia Kontu don Jesús Gonzáles de la Riva'nın anısına.

P.D.

Kötü bir insan değilim beyefendi; oysa kötü olmam işten bile değildi. Ölümlüler hep aynı kılıkta doğar, ama büyüdükçe felek bizi balmumu gibi yoğurup değiştirir, ayrı yollardan aynı sona – ölüme – göndermekten hoşlanır. Kimine çiçekli, kimine dikenli yoldan gitmesini buyurur. Çiçekli yolun yolcusu dingin bakışlıdır, burcu burcu mutluluk içinde saf saf gülümser durur; kızgın kır güneşi altında kavrulan öbürü ise, ışıklardan korunmak için, yırtıcı hayvanlar gibi somurtur. Alılık ve kolonya sürünmek, silinmesi olanaksız dövmelerle süslenmeye benzemez.

Uzun zaman önce – aşağı yukarı elli beş yıl oluyor – Badajoz ilinin yitik bir köyünde doğdum. Köy, Almendralejo’dan iki fersah ötedeydi. Ekmeksiz bir gün gibi düz ve uzun, bir idam mahkûmunun günleri gibi düz ve uzun – ne mutlu size ki bu düzlük ve uzunluğu gözünüzün önüne bile getiremezsiniz – bir şosenin üstüne çömelmişti.

Sıcak, güneşli, zeytin ağaçlarıyla örtülü, (ayıptır söylemesi) domuzları bol bir köydü. Anısı bugün bile gözlerimi kamaştıran beyaz, bembeyaz badanalı evleri, boydan boya taş döşeli bir alanı, alanın ortasında da üç oluklu güzel bir çeşmesi vardı. Köyden ayrıldığımda yıllardır suyu akıyordu çeşmenin, ama tepe-

sindeki, kenarı deniz tarağı gibi kıvrımlı havuzcuğun içinde duran o çıplak oğlan yontusuyla bilerseniz ne alımlı, ne görkemli görünürdü gözümüze! Kocaman ve sigara kutusu gibi dört köşe bir şey olan belediye binası da alandaydı. Binanın tam ortasında bir kule yükseliyordu. Kulenin üstünde, ayın ekmeği kadar beyaz ve çalışması değil de süs olarak durması gerekliymiş gibi hep dokuzu gösteren bir saat vardı. Köyde doğal olarak kimi evler güzel, kimi evler çirkindi; her zaman olduğu gibi de çirkinler çoğunlukta idi. Ayrıca iki katlı bir ev, don Jesús'un evi vardı ki, silme çini ve saksı döşeli sofasıyla seyrine doyum olmuyordu. Don Jesús, oldum bittim pek düşküncü bitkilere. Ev işlerine bakan yaşlı kadına, ıtır çiçeklerini, vanilya çiçeklerini, bodur palmiyeleri ve naneleri öz çocuklarıymış gibi gözetmesini buyurmuş olmalıydı; kadıncağız bütün gün elinde saplı bir tasla koşuşturarak, büyüme ve yeşillenmelerindeki coşkuya bakılırsa bitkileri pek sevindiren bir özenle suluyordu saksıları. Don Jesús'un evi de alandaydı ve işin tuhafı, yalnız saydığım güzellikleriyle değil, kendine özgü bir kusuruyla da benzerlerinden ayrılıyordu: en yoksul kulübeye varıncaya kadar köyün tüm evlerinin ön yüzü beyaz hadanalıyken, onunki doğal taş rengindeydi; doğrusu pek bayağı bir görünüşü vardı; oysa sahibi zengin ve cömert biriydi; evini boyatmamak için kendince nedenleri olmalıydı. Giriş kapısının üstünde, söylentiye göre, çok değerli taş kabartma bir arma vardı. Kalkan biçimindeki bu arma'nın tepesinde, her iki yandan sökün edebilecek düşmanları gözetlediklerini anlatmak istercesine biri gün-

doğusuna, biri günbatisına bakan iki eski zaman savaş-
çısının tüylü başlıklı kafaları göze çarpıyordu. Taştan
çan kulesiyle ve anlatamayacağım, ama şimdi buralar-
da bir yerlerde çalıyormuş gibi anımsadığım bir garip
ses veren çanıyla köy kilisesi, don Jesús'un evinin ar-
kasına düşüyordu. Çan kulesi, saat kulesiyle bir boy-
daydı. Yazla birlikte gelen leylekler bir önceki yazı
hangi kulede geçirdiklerini çok iyi biliyorlardı; ölme-
den önce iki kış dayanmayı başaran topal leyleğin yu-
vası, yavruyken atmacadan korkup düştüğü saat kule-
sindeydi.

Köyün dışında, son evlerden iki yüz adım ötede
oturuyordum. Toplumdaki yerim gibi ufak ve tek katlı
olan evime giderek ısınmış, kimi zaman onunla övün-
meye bile başlamıştım; oysa hemen girişteki, her za-
man temiz tutulan, özenle badanalanmış mutfağından
başka göзалıcı bir yanı yoktu. Mutfağın tabanı toprak-
tı, ama öylesine çiğnenmişti ki, küçük taş parçalarının
oluşturduğu doğal desenleri de hesaba katarsanız, sa-
hiplerinin daha çağdaş görünmek için çimento döktür-
düğü nice benzerinden hiç de aşağı kalmıyordu. Ocak,
büyük ve aydınlıktı. Davlumbazı çevreleyen rafa top-
rak süs eşyaları, mavi yazılı kavanozlar, mavili turun-
culu tabaklar sıralanmıştı. Bazı tabaklarda bir yüz, ba-
zılarında bir ad, bazılarında da balık resimleri vardı.
Türlü şeyler asılıydı duvarlarda: bir geminin üstünde
yelpazelenen genç bir kadın resmi ve altındaki gümüş
tozundanmış izlenimini veren «Modesto Rodríguez.
Denizaşırı ülkelerden getirilmiş nefis yiyecekler. Méri-
da (Badajoz)» yazısıyla çok güzel bir takvim, el Espar-

tero'nun matador giysileri içinde renkli bir portresi ve hep aynı yerde gördüğüm, sormayı akıl edemediğim için de kimin olduğunu bilemediğim üç dört fotoğraf. Ayrıca, hiçbir özelliği olmayan, ama aksamadan çalışan bir çalar saat ve başları renkli camdan, güzel iğneler batırılmış kırmızı pelüş bir iğnedenlik de vardı. Mutfak eşyası az ve basitti: üç iskemle – bir tanesi, hasır oturağı, kıvrık tahta arkalığı ve ayaklarıyla pek alımlıydı – , iskemlelere göre biraz alçak, ama kullanışlı, çekmeceli, çam ağacından bir masa. Hoş şeydi mutfakta yaşamak, rahattı; yaz akşamları bu mevsimde hiç yakmadığımız ocağın taşına oturup kapıları da ardına kadar açarak serinler, kışın kömür ateşiyle ısınır-dık; biraz bakımla közlerin sabaha kadar dayandığı olurdu. Ocak alevliyken duvara vuran gölgelerimizi seyretmek ne güzeldi! Usul usul ya da oynayan çocuklar gibi hoplaya zıplaya gidip gelirlerdi. Küçükken bu gölgelerden korktuğumu anımsıyorum ve bu anı şimdi bile tüylerimi ürpertiyor.

Evin gerisi anlatmaya değmeyecek kadar sıradandı. Dört duvarı var diye – başka da hiçbir nedenle değil – oda demek gerekiyorsa iki oda ve bir ahır vardı; bu bomboş ve bakımsız yere neden ahır dediğimizi bilmiyorum. Odalardan biri karımla benimdi. Öbüründe anamla babam yatardı, ama Tanrı – belki de şeytan – canlarını alınca hemen her zaman boş kaldı; önceleri oraya yerleşecek kimsemiz yoktu, sonradan türeyen adaylar da, daha aydınlık ve esintisiz olan mutfakta kalmayı yeğliyorlardı. Kızkardeşim bizimle kalmaya gelince hep mutfakta yatardı, çocuklar da analarının

eteğinden kopar. kopmaz oraya atıyorlardı kapağı. Gerçeği söylemek gerekirse odalar temiz değildi, doğru dürüst yapılmamışlardı bile, ama ne gam, önemli olan bizi karakış soğuğuyla harman sıcağından – haktığımız kadar – koruyacak bir çatı altında yaşamaktı. Evin en berbat bölümü olan ahır, boğucu ve karanlıktı, duvarlarına da pis bir koku sinmişti; mayıs ayında, kargalara yem olacak leşler birikmeye başlayınca uçurumun dibinden yükselen kokunun tıpkısı. Ne tuhaf, gençliğimde bu kokudan uzak kalınca bir ölüm sıkıntısı sarardı içimi; askerlik için il merkezine yaptığım yolculuğu anımsıyorum, bütün gün av köpeği gibi havayı koklaya koklaya dolaşmışım. Hana dönüp yatınca fitilli kadife pantolonumun kokusu gelmişti burnuma. Her yanıma ateş basmıştı. Yastığı bir kenara fırlattım, pantolonumu katlayıp başımın altına koydum ve ölü gibi uyudum o gece.

Ahırda, her işe sürdüğümüz bir deri bir kemik, uyuz bir eşek vardı. Kırk yılda bir talih yüzümüze gülünce, iki üç tane de (ayıptır söylemesi) domuzumuz olurdu. Evin arkasında ufak, ama işimizi gören derme çatma bir avlu ve suyu gitgide bozulduğu için sonunda kapatmak zorunda kaldığım bir kuyu vardı.

Avlunun arkasından, zaman zaman kurumaya yüz tutan, oldukça sığ bir dere geçiyordu. Çingené sürüsü gibi pis ve leş kokulu olmasına karşın, kimi öğleden sonraları vakit öldürmek için avlamayı sevdiğim nefis yılanbalıklarıyla doluydu. Şakacı karım, bu balıkların bir gün sonra bile olsa don Jesús’la aynı şeyleri yedikleri için böyle bingil bingil olduklarını söylerdi. Avla-

nırken zamanın nasıl geçtiğini anlamazdım, toparlandığımda da çoğu kez hava kararmış olurdu; ta uzakta, bodur ve şişko bir tosbağa gibi, başını kaldırmaya üşenen çöreklenmiş bir yılan gibi duran Almendralejo'nun ışıkları yanmaya başladılar. Kentlilerin, balık tuttuğumdan ve evlerinin ışıklarına bakarak nasıl benim de düşünebildiğim şeyler söylediklerini, benim de aklımdan erdiği şeylerden konuştuklarını düşlediğimden haberleri yoktu kuşkusuz. Kentliler gerçeklere sırt çevirmiş kişilerdir ve iki fersah ötede bir köylünün, oltasını toplayıp içinde altı ya da yedi yılanbalığı olan saz sepetini yerden alırken onları düşünüp gönül eğlendirebileceği akıllarından bile geçmez.

Olta kullanmayı pek erkekçe bulmadığımdan, boş vakitlerimde tüfekte avlanmayı yeğlerdim. Köyde keskin nişancı olduğum söylenirdi; doğrusu bunu söyleyenleri de utandırmazdım. 'Kıvılcım' adında bir Fransız zağarım vardı. Oldukça yabanıl, delişmen bir hayvandı; yine de çok iyi anlaşırdık. Sabah erkenden, Portekiz sınırına doğru bir buçuk fersah uzaklıktaki küçük göle giderdik, eli boş döndüğümüz olmazdı. Dönüşte 'Kıvılcım' önden koşar, beni kavşaktaki yuvarlak, basık taşın yanında beklerdi. Bu taşla ilgili anılarımın, insanlarla ilgili anılarımın çoğundan daha güzel olduğunu söyleyebilirim. Genişti, ortası biraz çukurdu, oturunca (ayıptır söylemesi) kığım içine gömülür, öyle rahat ederdim ki, kalkmak içimden gelmezdi. Tüfeğimi bacaklarımın arasına koyup ıslık çalarak, sağa sola bakınır, sigara içerek saatlerce oyalanırdım. 'Kıvılcım' karşıma geçip arka ayaklarının üstüne oturur,

başını yana eğip o küçük, kahverengi, cin gibi gözleriyle bana bakardı. Konuşurdum onunla. Sözlerimi daha iyi duymak istiyormuş gibi hafifçe kulaklarını dikerdi. Konuşmamız bitince gidip çekirge kovalar ya da oturma biçimini değiştirmekle yetinirdi. Köye dönerken her nedense başımı çevirip taş – hoşça kal der gibilerden – bir göz atmayı huy edinmiştim. Bir gün, onu bırakıp gittiğim için öyle üzgün görünüyor olmalıydı ki, dönüp yine üstüne oturmak zorunda kaldım. ‘Kıvılcım’ yine karşıma uzandı ve yine bana bakmaya başladı. Şimdi anlıyorum ki bakışı günah çıkartan papazlarınki gibiydi: adamın ciğerini okuyan o soğuk ve keskin bakış... Titriyordum; sanki bir akım kollarımdan dışarı fışkırmaya çabalıyordu. Sigaram sönmüştü. Tek kırmalı av tüfeğim bacaklarımla arasında usulca okşanmaya bırakmıştı kendini. Köpek beni ilk kez görüyormuş gibi, az sonra suçlamaya başlayacakmış gibi, gözlerimin içine bakıyor; bu bakış beni öylesine çileden çıkarıyordu ki, çok geçmeden pes etmek zorunda kalacağım belliydi. Sıcaktı, çok sıcaktı, köpeğin çivi gibi gözlerinin tutsağı olan gözlerim yavaş yavaş kapanıyordu.

Tüfeği kaldırıp ateş ettim; doldurup bir daha ateş ettim. Köpeğin yavaş yavaş toprağa yayılan kanı koyu ve yapışkandı.

2

Çocukluk anılarımla güzel olduğunu söyleyemem. O zamanlar kırk yaşlarında olan babam Esteban

Duarte Diniz, kara yağız, dağ gibi bir Portekizliydi. Sarkık uçlu, kocaman, simsiyah bir bıyığı vardı. Gençliğinde palabıyıklıymış. Hapse girip dinçliğini yitirince bıyığı da sörpümüş, ondan sonra da sarkık kalmıştı. Babama saygım büyüktü, ama ondan ödüm kopardı; gözüne görünmemek için elimden geleni yapardım. Tersti, kabaydı, dediği dedikti ve bu saplantısına katlanmak zorundaydım. İkide bir öfkelenip anamı da, beni de, hiçbir neden yokken acımasızca döverdi. Anam boş durmaz, onu aynı yöntemle yola getirmeye çalışırdı, ama ben o yaşta ne yapabilirdim ki? Çocuk teni acıya çok duyarlı olur!

Kendiliğinden uyayıp duran yılanı bir de ben uyandırmayayım diye, babamın hapsedilme öyküsünü ne kendisine, ne de anama sormaya cesaret edemedim. Sormama gerek de yoktu. Bu dünyada, hele bizimki gibi ufak bir köyde yardımsever gönüller eksik olmaz: gelip bana her şeyi anlatmaya can atanlar vardı. Kaçakçılıktan düşmüş içeri; anlaşılan yıllar yılı ekmeğini böyle kazanmış, ancak su testisi su yolunda kırılacağından ve zahmetsiz rahmet olmayacağından, yakananmayı herhalde hiç ummadığı güzel bir gün – güven yiğidin ömrünün törpüsüdür – jandarma peşine düşüp yatağını bulmuş, yakalayıp zindana tıkmış babamı. Kimbilir kaç yıl önce olmuştu bütün bunlar; ben hiçbir şey anımsamıyorum, belki de daha doğmamıştım.

Anam oldukça uzun boyluydu, ama babam gibi etli butlu değil, sıskaydı, çelimsizdi. Sarı benzi ve çökük yanaklarıyla veremli ya da verem olmak üzereymiş iz-

lenimini veren, sinirli, kaba, hırçın ve ağzı bozuk bir kadındı; hiç yoktan en kaba küfürleri sıralar dururdu. Sırtına kara yas giysilerinden başka bir şey geçirmez, sudan da hiç hoşlanmazdı. Gerçeği söylemek gerekirse yıkandığını yalnız bir kez görmüştüm: ona sarhoş karı diyen babama sudan korkmadığını kanıtlamak için yapmıştı bunu. Suyu bilmem, ama şaraptan hiç korkmazdı. Biraz para kazanır ya da kocasının yeleginden aşırabilirse, beni hemen meyhaneye yollar, getirdiğim şişeyi, babamdan gizlemek için yatağın altına sokardı. Dudak köşelerini tutmuş kır bıyıkları, tepesinde ufak bir topuz yaptığı, tarak yüzü görmemiş, çalı gibi saçları vardı. Ağzının çevresinde, saçma yaralarını andıran, sanırım ergenlik döneminden artakalmış pembe benekler göze çarpıyordu; yaz gelince arada bir canlanır, renkleri koyulaşır ve topluigne başı büyüklüğünde, irin dolu kabarcıklara dönüşürlerdi. Sonbahar bunları öldürmekle uğraşır, kış da süpürüp temizlerdi.

Anamla babam geçinemiyorlardı. Bilgisizdiler, görgüsüzdüler; üstelik erdemsiz oldukları, kadere boyun eğmesini de bilmedikleri için – yazık ki bu kusurların tümü bana da geçti – kurallara uymaya, dürtülerini gemlemeye filan çalışmıyorlar, bu nedenle ufacık bir kıvılcım, günlerce sürecektir zorlu bir fırtınanın patlamasına yetiyordu. Kavgalarda genellikle yansız kalırdım. Kimin dayak yiyeceği umurumda bile olmazdı. Kimi zaman babamın, kimi zaman anamın dövülmesinden hoşlanır, ama bunu bir devlet politikası yapmazdım.

Anam elifi görse mertek sanırdı. Okuyup yazmasıyla pek böbürlenene babam, ona yerli yersiz ‘cahil karı’ demeyi huy edinmişti; bu söz can evinden vururdu kadını; cin ifrit kesilirdi anam. Kimi akşam babam elinde bir gazeteyle eve gelir, anamla beni mutfağı sü-rükler, karşımıza geçip haberleri okurdu. Sıra yorum-lara gelince tir tir titremeye başlardım; her zaman bir kavgaya neder olurdu bu yorumlar. Anam onu küçük düşürmek için gazetede böyle şeyler olmadığını, hepsi-ni kafadan attığını söyler, bu da babamı zıvanadan çı-karırdı; bağırıp çağırmaya başlar, ‘cahil karı!’, ‘cada-los!’ diye söver, gazetenin yazdıklarını uydurabilecek kadar akılsaydı onun gibi bir kadınla evlenmeyece-ğini eklemeyi de unutmazdı. Buyurun, kavgaya hazır! İşte. Anam da onu aklıktan nefesi kokan pis, kıllı bir Portekizli olmakla suçlayınca, babam dayağı başla-mak için bu sözleri bekliyormuş gibi kemerini çekip çı-karır, daracık mutfakta usanana kadar kovalardı kadı-nı. Önceleri ben de birkaç kemer darbesi yiyordum, ama zamanla ıslanmak istemeyenin yağmur altında durmaması gerektiğini öğrendim, işler sarpa sarar sar-maz onları yalnız bırakıp sıvışmaya başladım. Ne hal-leri varsa görsünlerdi!

Aile yaşamının imrenilecek bir yanı yoktu doğru-su, gelgelelim seçim yapmak bize düşmediğı, kimin ne olacağı – daha doğmadan önce – alnında yazılmış ol-duğı için, kısmetimle yetinip umutsuzluğı düşmeme-ye çalışıyordum. İnsan iradesinin en esnek olduğu çağ-da, çocukluğumda, beni kısa bir süre okula gönderdi-ler. Babam, yaşamın amansız bir düşman, onun hak-

kından gelebilecek tek silahın da zekâ olduğunu, kendimizi buna göre hazırlamamız gerektiğini diline dolamıştı; bunları ezberlemiş gibi bir solukta söylerken sesi sanki boğuklaşıyor, varlığından hiç kuşkulandığımı tonlara bürünüyordu. Derken pişman olmuş gibi kahkahayı basıp, sözlerini hep şöyle bitiriyordu:

«Sen bana aldırma oğlum. Anlaşılan ihtiyarlıyorum artık!»

Durup düşünüyor ve alçak sesle yineliyordu:

«İhtiyarlıyorum artık!... İhtiyarlıyorum artık!...»

Fazla okumadım. Kimi konularda çok sert, dediği dedik bir erkek olduğunu belirttiğim babam, kimi konularda zayıf ve pısırtıktı: genelde şunu gözlemişimdir: kişiliğini ancak eften püften işlerde ortaya koyuyor, önemli işlerdeyse, korktuğundan mıdır nedir, durmadan yan çiziyordu. Anam okumamı istemiyor, her fırsatta ya da durup dururken bana yoksulca yaşamayı öğrenmek için bilgin olmak gerekmediğini söylüyordu. Uygun toprağa ekiyordu tohumlarını: Derslerden hoşlanmıyordum. İkimiz elele verip sonunda babamdan okulu bırakma iznini koparabildik. Okuyup yazmayı, toplayıp çıkarmayı öğrenmiştim; başımın çaresine bakmak için bu kadarı yeter de artardı bile. Okulu bıraktığımda on iki yaşındaydım; ama durun bu kadar hızlı gitmeyelim; her şey zamanında yapılmalı; aceleyle menzile varılmaz.

Kız kardeşim Rosario doğduğunda çok küçüktüm. O dönemle ilgili anılarım oldukça karışık ve puslu olduğu için olayı size doğru dürüst aktarıp aktarmayacağımı bilemiyorum. Yine de bir deneyeceğim.

Ne de olsa anlatacaklarım, sizin kendi başınıza kesti-
receklerinizden çok daha yakın olacaktır gerçeğe. Ro-
sario'nun çok sıcak bir öğlenüstü doğduğunu anımsıyo-
rum; temmuz ya da ağustosta olmalıydık. Kır durgun
ve kavruktu. Ağustosböcekleri testereleriyle dünyayı
kemiksiz bırakmak niyetinde gibiydiler. İnsanlar da,
hayvanlar da birer köşeye sinmişti ve güneş vardı tepe-
mizde; her şeyin efendisi, her şeyi aydınlatan, her şeyi
kavuran güneş... Anamın doğumları çok güç, çok ağır-
lı geçirdi. Erkek yapılı, kavruk bir kadındı; ağırları da-
yanma gücünü aşar, erdemli ya da onurlu filan olmadı-
ğı ve acılara bencileyin sessizce katlanmayı bilmediği
için de çılgılığı basarak çözerdi tüm sorunları. Üstelik
yavaş doğuran soydandı. Bizim oralarda dedikleri gi-
bi: 'O yavaş doğuran ve bıyıklı kadının... (bu satırların
yönelik olduğu saygıdeğer kişiyi düşünerek gerisini
yazmıyorum). Rosario doğduğunda saatlerdir bağırip
duruyordu. Zavallıya, tepenin orada yaşayan, tüm has-
talıkların uzmanı, ebe, az buçuk büyücü, oldukça da gi-
zemli biri olan Engracia kadın bakıyordu. Ağrısını din-
dirmek için karnına merhemler sürmesine karşın çığ-
lıklar kesilmiyor, o da hastasını dinsizlikle, inançsızlıkla
suçlamaktan başka çıkar yol bulamıyordu. Tam o
anda anam deli gibi haykırmaya başladı ve içine ger-
çekten şeytan girdiğini sandım. Ne var ki bu kuşku-
m pek uzun sürmedi. Az sonra o korkunç seslerin nede-
ninin yeni kız kardeşim olduğu ortaya çıktı.

Babam ne zamandır mutfakta uzun adımlarla do-
lanıp duruyordu. Rosario doğar doğmaz yatağa ko-
şup, durumuna aldırmadan anamı düzenbaz karı, şir-

ret orospu diye kemerinin tokasıyla öyle bir dövmeye başladı ki, kadıncağızın nasıl sağ çıktığına bugün bile şaşarım. Sonunda çekip gitti, ilk gün hiç görünmedi. Döndüğünde fitil gibi sarhoştı. Yatağa yanaşıp öpü-verdi anamı. Anam da öpmesine izin verdi. -- Sonra gidip ahırda uyudu babam.

3

Rosario'ya basık bir kutudan derme çatma bir barınak yapıp dibini de tam bir yastık dolusu yünle beslediler; pamuklu sargı bezleriyle kundakladıkları kızcağızı içine atıp anamın yatağının yanına koydular; öylesine sarıp sarmalamışlardı ki boğulup gidiverceğini sandım kaç kez. Bilmem neden, o zamana kadar ufak bebeklerin süt gibi beyaz olduğunu düşünürdüm; ama karşıma yapış yapış ve haşlanmış yengeç gibi kıpkırmızı çıkiverince kız kardeşimin üstümde ne kötü bir izlenim bıraktığını çok iyi anımsıyorum; yuvadaki yavru sıgırcık ya da güvercinler gibi, aylar geçtikçe kaybolacak seyrek ayva tüyleriyle örtülüydü kafası, ve küçücük elleri öyle kaskatı, öyle saydamdı ki, baktıkça tüylerim ürperiyordu. Doğumundan üç dört gün sonra biraz temizlemek için sargılarını çözdüklerinde nasıl bir şey olduğuna iyice bakabildim, ve diyebilirim ki ilk gördüğümdeki kadar tiksinti verici gelmedi bana; rengi aklaşmıştı; – daha açılmamış olan – gözleri, kapakçıklarını oynatmak ister gibiydi; elleri de gevşemiş, yumuşamış gibiydiler. Başka hiçbir işe yaramasa bile ba-

şı derttekilerin imdadına koşmakta üstüne olmayan Engracia kadın, onu biberiye suyuyla bir güzel yıkayıp temizledi; yağlanmış ellerini serbest bırakacak bir biçimde yeniden kundakladı; adamakıllı pisenmiş olan eski bezlerini yıkanmak üzere bir kenara attı ve bebek öyle rahatladı ki hemen uyudu, saatlerce de uyanmadı; hiç kimse – sessizliği görünce – bu evde doğum olmuş diyemezdi doğrusu. Babam kutunun yanında yere oturup Engracia kadının dediğı gibi, sırlıklam âşık bir yüzle, kızını saatlerce seyrediyor, bana nerdeyse gerçek kişiliğini unutturuyordu. Sonra kalkıp köyde dolaşmaya gidiyor, hiç beklemediğimiz, görmeye alışık olmadığımız bir saatte yine gelip kutunun yanına oturuyordu; hem de öyle yumuşak bir yüz, öyle uysal bir bakışla ki, tanımayan Hızır Peygamber'in kendisi sanırdı onu.

Rosario'nun güçsüzlük ve sıskalığı sürüp gidiyordu, – anamın bomboş memelerinden besin aldığı yoktu ki zavallının – ilk günler öylesine çetin geçti ki, birçok kez kıl payı kurtuldu ölümden. Bebek gelişmiyor diye allak bullak olmuştu babam; her sorunu biraz daha şarap yuvarlayarak çözdüğünden, anamla ben öylesine kötü bir dönem geçirdik ki, daha kötüsünü görmediğimiz için bize pek güç gelmiş olan eski günleri mumla arıyorduk. Elindeyken değerini bilmediğı onca şeyin sonradan özlemini çekmek, ölümlü insanın doğasındaki gizlerden biri değil de nedir! Doğumdan sonra sağlığı daha da kötüleşen anam zorlu dayaklar yiyordu. Ben kolay kolay yakalanmıyordum babama, ama bir de eline geçersen rastgele basıyordu tekme-

yi, arada bir (ayıptır söylemesi) kıcımlı kanattığı ya da kaburgalarımda kızgın demirle dağlanmış gibi izler bıraktığı da oluyordu.

Anama salık verdikleri bir tür kırmızı şarap çorbasıyla Rosario yavaş yavaş toparlanıp güçlenmeye başladı, uyanık yaratılışlı olduğundan ve zaman da boşuna geçmediğinden, biraz geç yürümekle birlikte, çok küçük yaşta öyle rahat, öyle akıcı konuşmaya başladı ki, cingözlüğü karşısında hepimizin ağzı bir karış açık kaldı.

Çocukların pek değişmediği dönem geçti. Rosario büyüdü, hemen hemen genç bir kız oldu, ve kendisiyle biraz ilgilenmeye başlar başlamaz bir tilki kadar kurnaz olduğunu farkettiler; ailede başka kimse kafasını kullanmayı bilmediğinden, kısa zamanda evin ege-
meni oldu çıktı, hepimizi parmağında oynatmaya başladı. Doğal içgüdüleri iyiye yönelik olsaydı büyük şeyler yapabilirdi, ama Tanrının, hiçbirimizin iyi eğilimlerle gelişmesini istemediği gün gibi ortada olduğundan, kafa gücünü başka şeyler için kullanmaya başladı ve kısa zamanda anladık ki aptal doğsaydı çok daha iyi olacaktı. İyi olmamak koşuluyla her şeyi beceriyordu: İhtiyar bir çingene kadın kadar rahatlık ve ustalıkla her şeyi çalıp çırpıyordu; Genç yaşta içkiye başlamıştı, ananın gönül işlerinde, çöpçatanlık bile yapıyor, kimse de onu yola getirmeye – bu kadar belirgin kafa gücünü iyi şeylere yöneltmeye – uğraşmadığı için gitgide daha da kötüleşiyordu. Sonunda bir gün, on dört yaşındayken, kulübemizde yükte hafif pahada ağır ne varsa toplayıp Trujillo'ya, Elvira'nın evine git-

ti. Kaçışının ailemizde doğuracağı tepkinin ne olacağını kestirebilirsiniz: babam anamı, anam da babamı suçladı. Rosario'nun yokluğu en çok babamın bağıırıp çağırmlarında belli ediyordu kendini, çünkü eskiden, kızının yanında kendini tutmaya çalışan babam, artık evde olmadığı ve karşı da koyamadığı için canının istediği saatte ve yerde kıyameti koparıyordu. Sertlik ve inatçılıkta benzeri az bulunan babama söz geçirebilen tek kişinin Rosario olması ilginçtir; bir bakışı öfkesini dindirmeye yetiyordu. Salt varlığı bile nice kötekleri önlemişti. Körpecik bir kız çocuğun bu dağ gibi adamı buyruğu altına alacağı kimin aklına gelirdi!

Trujillo'da beş ay kaldıktan sonra yakalandığı ateşli bir hastalık yüzünden yarı canlı yarı ölü döndü eve; yaklaşık bir yıl yataktan çıkmadı, çok ağır türden olan hastalığı onu mezara öylesine yaklaştırmıştı ki, babamın yaptırdığı dinsel bir törenle – evet sarhoş ve kavgacı bir adamdı ama sapına kadar da dindardı – kutsanıp son yolculuğa çıkıyormuş gibi hazırlandı. Her şey gibi hastalığın da seçenekleri vardır, canlanır gibi olduğu günleri, hepimizin ha gitti ha gidecek dediği geceler izliyordu; anamla babamın yüzleri gülmez olmuştu. Bu acı dönemden sakladığım tek anı, duvarlarımız arasında dayak sesleri çınlamadan geçen ayların dirliğidir; varın anlayın artık bizimkilerin ne kadar kaygılı olduğunu!.. Komşu kadınların tümü şifalı ot reçeteleri vermek için sıraya giriyordu, ama en çok Eng-racia kadına güvendiğimizden Rosario'yu iyi etmek için ona başvuruyor, onun öğütlerini dinliyorduk. Tanrı bilir ya, bu iyileştirme, sağaltma yöntemleri pek an-

laşılır şeyler değildi, ama bunun çok büyük bir özenle uygulanması hastaya yarıyor olmalıydı, çünkü yavaş da olsa sağlığını kazanmaya başladığı görölüyordu. Eskilerin dediğı gibi, acı patlıcanı kırağı çalmaz; yanlış anlamayın, Rosario'nun kötü olduğunu söylemek istemiyorum (ama iyidir diye kitaba da el basamam doğrusu), ne var ki Engracia kadının verdiği şifalı ot şuruplarını içtikten sonra, sağlığını, sağlığıyla birlikte o güzelim görünüm ve canlılığını kazanması için oturup beklemekten başka hiçbir şey yapmaya gerek kalmadı.

İyileşti, ama iyi insan olamadı, anlaştıkları tek konu kızları için tasalanmak olan anamla babamın yüzü biraz gülmeye başlar başlamaz bize yine kötü bir oyun oynadı. Biriktirdiğimiz beş on kuruşu cebine atıp kırı-şi kırdı ve bu kez Almendralejo'da Madrid'li Nieves'in evine yerleşti; kuşkusuz en aşağılık kişide bile, her zaman iyi bir şeyler kalmıştır, ya da ben öyle sanıyorum; bu nedenle Rosario bizi tümünden unutmadı ve ara sıra –azizlerimizin yortularında ya da Noelde– ufak tefek bir şeyler bile gönderdi; evet, yaptığı yardım, gereksinmelerimiz karşısında devede kulak gibi kalıyordu, ama yine de büyük değer taşıyordu, çünkü iş giysileri içinde dışgörünüşü, kendince gösterişli bile olsa, oncağız da bolluk içinde yüzmüyordu. Batmasına neden olacak adamı Almendralejo'da tanıdı; zaten batıp gitmiş namusundan değil, onu yitirdikten sonra gözetmesi gereken tek şey olan parasının batmasından söz ediyorum.

Adı Paco Lopez, takma adı 'Sırık'tı. Neme gerek

yakışıklı oğlandı. Ne var ki bakışları pek sağlam değildi. Çünkü Tanrı bilir hangi pis işte kaybettiği gözünün yuvasına cam bir göz taktırmıştı, bakarken iki gözü arasındaki uyumsuzluk en soğukkanlı kişiyi bile ürperiyordu; uzun boylu, sarışınca, saz gibi ince, öylesine de dimdikti ki, ona ilk kez ‘Sırık’ adını takan kuşkusuz yanılmamıştı; yakışıklılığından başka bir işi yoktu, avanak kadınlarca beslendiği içni çalışmamayı yeğliyordu; çirkin buluyordum bunu; ama kimbilir belki de çalışmamaya hiç fırsat bulamadığımdandır. Bir zamanlar Endülüs arenalarında ufak boğalarla güreştiği söylenirdi; bilmem doğru muydu, çünkü kadınların yanında değilken pek yürekli bir erkek gibi gelmiyordu bana, ama tüm kadınlar, bu arada kız kardeşim, gözü kapalı inanıyordu her sözüne, ve paşalar gibi yaşıyordu adam. Kadınların boğa güreşçilerini nasıl el üstünde tuttuğunu hepiniz bilirsiniz. Bir keresinde, Los Jarales arazisinin – don Jesús’un – kenarından keklik avlamaya giderken onunla karşılaştım. Hava almak için Almendralejo’dan çıkıp ormanda biraz yürümüştü; kahverengi takım elbisesi, kasketi ve elindeki söğüt dalıyla pek şıktı. Selâmlaştık ve şeytan herif kardeşimden söz açmadığımı görünce ağzımdan laf almaya çalıştı; direndim ama aşağıdan almaya çalıştığımı anlamış olmalı ki, ayrılmak için el sıkıştığımızda, durup dururken soruverdi, önemsemezmiş gibi:

«Ya Rosario ne alemde?»

«Sen daha iyi bilirsin.»

«Ben mi?»

«Hey Tanrım! Sen bilmeyeceksin de kim bilecek

yahu!»

«Nereden bilecekmişim?»

Bunu söylerken öyle ciddiye ki, duyan da ömründe ağzından yalan laf çıkmamış sanırdı; onunla Rosario'dan konuşmak tedirgin ediyordu beni, işte o kadar!

Çubuğuyla kekik otlarına hafif hafif vuruyordu.

«Peki, Rosario iyi! Bu değil miydi öğrenmek istediğin?»

«Bana bak Sırık! Erkek adamım ben, karı gibi gevezelikten hoşlanmam! Sabrımı taşıрма!»

«Nesini taşıracakmışım sabrının? Sana ne Rosario'dan? Rosario'nun seninle ne alıp vereceği var? Kız kardeşin mi? Peki, ne olmuş yani? Ona bakarsan, benim de sevgilim.»

Söz yarışında yeniliyordum ama sonunda iş yumruğa dayansaydı, sevdiklerimin başına yemin ederim ki, daha kılıma dokunamadan öldürürdüm onu.

Bunu bildiğim için ve mertçe konuşalım, karşımızdaki silahsızken elde tüfekte kavgaya girmek doğru olmadığından, yatıştırmaya çalışıyordum sinirlerimi.

«Bak Sırık, kapatalım artık bu konuyu! Sevgilim mi diyorsun? Peki, öyle olsun! Bana ne bundan?»

Sırık gülümsüyordu; kavga çıkarmak ister gibiydi.

«Biliyor musun?»

«Neyi?»

«Sen benim kız kardeşimin sevgilisi olsaydın, öldürürdüm seni.»

Tanrı bilir ya o gün hasta oldum kendimi tutmaktan; neden bilmem, ağzının payını vermek istemiyor-

dum. Birinin benimle böyle konuşması çok tuhafıma gitmişti. Köyde kimse bana bu sözlerin yarısını bile söylemeye cesaret edemezdi.

«Seni bir daha peşimde dolaşırken yakalarsam ibret olsun diye pazar yerinde gebertirim, haberin olsun.»

«Bırak bu boş lafları.»

«Delik deşik ederim!»

«Bana bak Sırık!»

.....

O gün böğrüme saplanan dikenî hâlâ taşıyorum.

O dikenî neden çekip çıkartmadığımı bugün bile bilemiyorum. Sonraları, başka bir hastalık nedeniyle yine bir süre bizimle kalmaya gelen kız kardeşim, bana öykünün sonunu anlattı: Sırık, o akşam Rosario'yu görmek için Nieves'in evine gittiğinde, kızı bir kenara çekmiş,

«Kardeşinin erkek olmadığını biliyor muydun?» demiş.

«...»

«En ufak gürültüde tavşanlar gibi sindiğini?..»

Kız kardeşim beni savunmaya çalışmış, ama neye yarar; kazanmıştı adam. Yapılması gerekeni yapmadığım için kaybettiğim tek kavgada yenmişti beni.

«Bak güzelim; başka şeylerden konuşalım. Kaç paran var?»

«Sekiz peseta.»*

«Başka yok mu?»

«Yok. Nasıl olsun? İşler kesat.»

(*) **Peseta:** Para birimi.

Sırık, elindeki dalla bıkıncaya kadar kamçılarmış yüzünü.

Sonra...

«Kardeşinin erkek olmadığını biliyor muydun?»

.....

Kız kardeşim, hatırı için köyde kalmamı istedi benden.

Böğrümde saplı duran diken dürtüklenmiş gibiydi. O anda neden çekip çıkartmadığımı bugün bile bilmiyorum...

4

Öykümün düzensizliğini bağışlamalısınız, zamanın akışını değil, kişileri izlemek, beni baştan sona, sondan başa çekirge gibi sıçratıp duruyor, ama başka türlü de elimden gelmiyor işte, çünkü durup bir romanmış gibi çekidüzen vermeden, içimden geldiği gibi anlatıveriyorum öykümü; çünkü böyle yapmasam aklıma söyleyecek bir şey gelmemesi olasılığı bir yana, gevezeliğim tutsa bile birdenbire ne halt edeceğini bilemeyecek kadar soluksuz, tükenmiş, apışıp kalıverme tehlikesinden kurtulamayacağım.

Yıllarımız tüm insanlarınki gibi geçiyor ve evimizde yaşam hep aynı çizgide sürüp gidiyordu; uydurmayı istemezseniz, o dönemden, kendi kendinize kestiremeyeceğiniz, pek az şey anlatabilirim size.

Kız kardeşimin doğumundan on beş yıl sonra, çok zayıf düşüp yaşlandığı için anamın bize yeni bir kar-

deş getirmesi olasılığı aklımızın köşesinden bile geçmezken, karnı bir karış şişivermesin mi, hem de Tanrı bilir kimden, çünkü sanırım daha o dönemde Rafael beyle mercimeği fırına vermişti; kısacası ailemize birinin daha katılması için oturup dokuz on gün beklemekten başka yapacak şey kalmamıştı. Zavallı Mario'nun doğumu –yeni kardeşime bu adı vermiştik– nasıl belâlı ve üzüntülü oldu bilemezsiniz, çünkü anamın doğum kepezeliği yetmiyormuş gibi babam da tutup ölüvermesin mi! Soğukkanlılıkla düşünülürse, kuşkusuz gülünçtü bu ölüm, içler acısı ama yine de gülünç bir ölüm... Mario dünyaya geldiğinde, iki gündür yüklükte kilitliydi babam; kuduz bir köpek ısırılmıştı zavallıyı; önceleri bir şeyciği yoktu ama sonradan başlayan titreme nöbetleri aklımızı başımıza getirdi. Engracia kadın, babamın değişen bakışları yüzünden anamın, bebeğini düşürebileceğini söyleyince –başka ne yapabiliirdik– adamcağızı, komşuların yardımıyla, kimbilir kaç kişiyi elsiz kolsuz bırakacak ısırma girişimlerini önlemeye çalışarak, binbir güçlükle yüklüğe tıkabildik, kapısına da kilidi vurabildik. O günü şimdi bile acıyla ve korkuyla anımsıyorum... Aman Tanrım, ne zor olmuştu onu zaptetmesi! Aslanlar gibi kükrüyor, hepimizi öldüreceğine yeminler ediyordu; bakışlarında öyle bir ateş yanıyordu ki Tanrı izin verseydi dediğini yapacağından en küçük bir kuşku yoktu. İki gündür yüklükte kilitli olduğunu söylüyordum, öylesine bağılıyor, kapıya öyle tekmeler indiriyordu ki, kütüklerle desteklemek zorunda kaldık arkasını, bunlara bir de anamın çığlıklarını eklerseniz, Mario'nun dün-

yaya korku içinde ve budalaya dönmüş olarak gelişine şaşmamak gerek. Ertesi akşam babamın sesi kesildi – üç krallar günüydü – , ölmüştür diye kapıyı açtığımızda, yüzünde cehennemi görmüş bir insanın korkusuyla yerde yattığını gördük. Ağlayacak yerde, anamın, sanki ne zamandır bunu iple çekiyormuş gibi gülmeye başlaması, beni oldukça korkuttu. Açık gözleri kan çanağına dönmüş, aralık kalmış ağzından da mosmor bir dilin yarı yarıya dışarıya sarktığı ölüyü görünce, gözüme dolan yaşları içime akıtmaktan başka çare bulamadım. Ölüyü kaldırma zamanı gelince, papaz don Manuel, beni görür görmez ufak bir vaaz çekiverdi. Söylediklerinin çoğunu anımsamıyorum; ölümden sonraki yaşamdan, cennetten, cehennemden, bakire Mer-yem'den ve babamın anısından söz ediyordu. Sıra babamın anısına gelince, en doğrusunun onu hiç anmamak olduğunu söyleyerek karşı çıktığımda, don Manuel, saçlarımı okşayarak, bana, ölümün insanları bir krallıktan öbürüne götürdüğünü ve yargılanmaları için Tanrıya teslim ettiği kişilerden tiksınmemize çok güceneceğini söyledi. Evet, bunları tıpkı böyle söylemedi, daha doğru, daha uygun sözcükler kullanıyordu, ama söylemek istedikleri bu yazdıklarımın pek farklı değildi sanırım. O günden beri, don Manuel'i her görüşümde selâmlar, elini öperdim, ama evlendikten sonra karım bana bunun pek kadınsı bir şey olduğunu söyleyince, ne yaparsınız, son vermek zorunda kaldım bu işe; sonradan don Manuel'in beni gübrede yetişen bir güle benzettiğini duyunca, Tanrı bilir, hemen gidip boğazını sıkıvermek geldi içimden; ama za-

manla öfkem geçti ve çabuk parlayıp çabuk sönen biri olduğumdan bunu da unutup gittim. Üstelik iyice düşününce, söyleneni doğru anladığımdan da pek emin değilim; büyük olasılıkla don Manuel hiçbir şey söylememişti, –insanların her dediğine inanmaya gelmez– söylemiş olsaydı bile... kimbilir ne demek istemişti! Kimbilir, benim anladığım şeyi söylemek istememişti belki de!

Mario, bu gözyaşları vadisini bırakıp gittiğinde bilinçli olsaydı, kuşkusuz oradan pek hoşnut ayrılmazdı. Az kaldı aramızda; kendisini ne biçim kişilerle akrabalığın beklediğini sezip, Araf'taki masumları bize yeğlemiş olmalıydı. Tanrı bilir, en doğrusunu yapmıştı, yaşam yıllarından kısıntı yaparak nice acılardan kurtarmıştı kendini! Bizleri bıraktığında daha on yaşını bile bitirmemişti, çektiği bunca şey için pek azdı bu süre, ama konuşup yürümesine bol bol yetmeliydi, oysa bunlardan hiçbirini öğrenemedi; zavallıcık yerde yılan gibi sürünmekten, gırtlığıyla burnundan sıçan gibi birtakım sesler çıkarmaktan öteye geçemedi; öğrendiği tek şey de bu oldu zaten. Yaşamının daha ilk yıllarında hepimiz zavallının budala doğduğu gibi yine budala olarak öleceğini anlamıştık. İlk dişi bir buçuk yaşında çıktı, hem de normal yerinden öyle uzakta ki, nice zamandır Hızır gibi imdadımıza yetişen Engracia kadın, diline saplanmasın diye bir iple çekip çıkarmak zorunda kaldı o dişi. Tam o günlerde, siz daha iyi bilirsiniz ya, sanki dişi çekilirken yuttuğu kanlar nedeniyle (söylemesi ayıptır) kıçında öyle bir kızamık ya da ona benzer bir döküntü başladı ki, kabarcıklardan akan irin-

ler, sidiğine karışıp kaba derilerini soydu, etlerini çırılçıplak ortaya çıkardı; yaraları sirke ve tuzla sağaltmaya kalkıştığımızda kopardığı korkunç çığlıklar en katı yüreği bile eritirdi. Ardından oldukça olaysız bir dönem geçirdi; çok ilgisini çeken bir şişeyle oynuyor ya da biraz güneşlenip canlansın diye bırakıldığı avluda, bazen de sokak kapısının önünde sürünüp duruyordu. Böylece bebecik, iyi kötü, dinginlik içinde yaşayıp giderken, bir gün – dört yaşındaydı – şansı yine ters döndü, hem de öylesine ki, durup dururken, ne kimseyi incitmiş ne de Tanrıyı kıskırtmışken, (ayıptır söylemesi) domuzun biri iki kulağını da ısırıp afiyetle yiyiverdi. Eczacı don Raimundo, yaralarına sarı bir tozla serum koydu, kulaksız ve sarıya boyanmış görünümü öyle içler acısıydı ki, bütün komşu kadınlar avutmak için bir şeyler getiriyordu ona, birçoğu pazar günleri bir bazlama; bazıları birkaç badem; bazıları da yağda zeytin, ya da bir parça sucuk... Zavallı Mario kapkara gözleriyle nasıl da sevinirdi bunları alınca! Şimdiye kadar kötü günler geçirdiyse, (ayıptır söylemesi) domuz olayından sonra çok daha kötülerini bekliyordu onu; gece gündüz cehennemdeki günahkârlar gibi ağlayıp uluyor, anamın zaten bir damlacık kalmış olan sabrı en gerekli olduğu anlarda tükeniverdiği için, aylarca yerlerde sürünüp önüne ne atılırsa yiyordu, ve öyle kirliydi ki, ne yalan söyleyeyim, yıkanmakla pek başı hoş olmayan ben bile iğrenmeye başlamıştım ondan. Gözüne (ayıptır söylemesi) bir domuz ilişir ilişmez sinirlenip deliye dönüyor, taşrada olduğumuz için de bu iş her gün birçok kez yineleniyordu; daha amansızca ağ-

lamaya başlıyor, ne bulursa ardına saklanmak için elinden geleni yapıyor, yüzünde, gözlerinde öyle bir korku belirliyordu ki, şeytan görse yeryüzüne çıkmaktan cayardı.

Bir gün –pazardı– bu nöbetlerden birinde, artık öylesine öfke ve hıçla dolmuş olmalıydı ki, saklanacak delik ararken, babamın ölümünden beri efendisiymiş gibi evimize elini kolunu sallaya sallaya girip çıkan Rafael beye –bilmem neden– saldırıverdi; zavallıgıcın aklına kart herifin bacağını ısirmaktan daha kötü bir şey gelemezdi, ve yapmamalıydı bunu, çünkü Rafael bey öbür ayağıyla kulak yaralarından birine öyle bir tekme indirdi ki, bilincini yitirip ölü gibi seriliverdi yere; yarasından da öyle bir sızıntı başladı ki kanı tükenecek sandım. İhtiyar budala, marifet yapmış gibi gü-lüyordu. Kitabı el basarım ki, Tanrı daha erken davranıp onu elimden almasaydı, fırsatını bulur bulmaz fena yakardım canını.

Çocukcağz yerde boylu boyunca serili kaldı ve anam –o anda onu böylesine habis görmek ürküttü beni– koşup onu yerden kaldıracığına, Rafael beye katılıp gülmeye başladı; ben zavallıyı kaldırmak için yanıp tutuşuyordum ama kaldırmamayı yeğledim. Çünkü o an Rafael bey bana yufka yürekli diyecek olsaydı Allahıma Kitabıma parça parça ederdim herifi anamın gözü önünde!

Olup biteni unutabilmek için köye kadar yürüdüm; yolda kız kardeşime rastladım –o sırada köyde kalıyordu– ona her şeyi anlattım. Gözlerinde öyle korkunç bir nefret parladı ki, ne kadar tehlikeli bir

düşünan olabileceğini düşündüm ister istemez; her nedense Sırık'ı anımsadım, ve günün birinde kız kardeşimin ona da bu gözlerle bakabileceğini düşünerek için için gülümsedim.

Olaydan iki saat sonra eve döndüğümüzde Rafael bey ayrılmak üzereydi; Mario aynı yerde yatıyor, ince ince inliyordu, ağzı yere yapıştı, yarası mosmor kesilmişti, bir palyaço kadar sefil görünümdeydi; kıyametleri koparacak sandığım kız kardeşim onu yerden alıp hamur teknesinin içine sırtüstü yatırdı. O gün, gökyüzü gibi mavi giysisiyle, hiçbir zaman olmadığı, hiçbir zaman da olamayacağı yabanıl bir ana havasıyla kız kardeşim hiç görmediğim kadar güzel geldi bana.

Rafael bey gittikten sonar anam Mario'yu kucağına aldı, yeni doğuran bir köpeğin enciklerine yaptığı gibi bütün gece yarasını yaladı; yavrucak bu yaltaklanmayı alçakgönüllülükle kabul etti ve gülümsedi... Uyu-yup kaldığında dudaklarında hâlâ bu gülümsemenin izi vardı. Kısacık yaşamı boyunca gülümsediğini ilk kez o gece görmüş olduğuma inanıyorum.

5

Bu olayın ardından uzunca bir süre başına yeni bir iş gelmedi, ama ecel geldi cihane, başağrısı bahane derler, günün birinde bizimki ortaldan kayboldu; aradık, sonunda bir zeytinyağı küpünün içinde boğulmuş olarak bulduk. Bulan da kız kardeşim Rosario'ydu. Hırsızlık yaparken yele tutulmuş bir baykuşa

benziyordu. Küpün içine tepetaklak yuvarlanmış, bur-
nu dibindeki tortuya saplanmıştı.  ıkarınca a zından
ip gibi zeytinyağı akmaya başladı, karnında altın bir
makara varmış gibi. Yaşarken hep donuk k l rengin-
de olan saçları şimdi öyle bir ışıldıyordu ki, ölümün
ona yeniden can verdiği sanılırdı. Mario'nun ölümün-
den tüm anımsadıkları bu  le tuhaf şeyler işte...

Anam, oğlunun ölümüne de a lamadı; y re i, yav-
rusunun yıkımına akıtacak birkaç damla gözyaşı bile
bulamayacak kadar taşlaşmış bir kadının i i nasıl da
kupkuru olmalı. Bana gelince, hiç utanmadan s yl yo-
rum, a ladım, kız kardeşim Rosario da öyle, ve içim-
de anama karşı öyle bir kin doğup öyle bir hızla b y -
meye başladı ki sonunda kendi kendimden korkmaya
başladım. A lamayan kadın akmayan  eşe gibidir,
hiçbir işe yaramaz ya da  tmeyen cennet kuşu gibidir;
Tanrının izniyle kanatları düşer, çünkü  tmeyen hay-
vana kanat gerekmez.

Çoğu kez, ve bugün bile, anama önce saygımı, yıl-
lar geçtikçe de sevgimle insanca davranışımı kaybet-
memin nedenini oturur uzun uzun düşünürüm; uzun
uzun düşünürüm, çünkü ne zaman y re imde bir ana
olmaktan çıktığını ve bunun ardından beni ne zaman
bir düşmana d n şt rd  n  görebilecek bir pencere
açmak istiyorum belle imde; hem de gözü d nm ş bir
düşmana. Çünkü aynı kanı taşıyanın kininden beteri
yoktur; ve olanca kinini har vurup harman savuran bir
düşmana, çünkü insan hiç kimseden, benzediği ve ben-
zerli inden i rendi i kişi kadar büyük bir şiddetle nef-
ret edemez. Uzun uzun düşünüp bu soruların hiçbiri-

ni tam olarak aydınlatamadıktan sonra tek söyleyebileceğim şey, anama saygımı, çok eski yıllarda, taklit edilecek hiçbir erdemi, kopya edilecek hiçbir Tanrı vergisi güzelliği olmadığını görünce kaybetmiş olmam gerektiğidir; ne kadar kötü olduğunu görünce de, göğsüme ikisine birden yer olmadığı için yüreğimden çekip gitmiş olmalıydı. Ama ondan nefret etmem, sözcüğün tam anlamıyla nefret etmem, biraz daha sonra oldu, – ne sevgi, ne de nefret bir günlük iş değildir – Mario’nun öldüğü günlerde ortaya çıktı dersem, tarihinde pek yanılmış olmam sanırım.

Mahşere çok yağlı çıkmasın diye çocuğu keten tiftiğiyle güzelce kuruladık; evdeki ince pamuklu kumaşlarla, bulmak için ta kente kadar gittiğim kenevirden örülmüş sandallarla, masumca cesedin üstüne konuvermiş bir kelebek gibi boynuna bağladığımız leylak rengi boyunbağıyla onu bir güzel giydirip süsledik. Sağken onca insafsız davrandığı kardeşimin ölüsü, iyilikseverlik duygularını uyandırmış olacak ki, Rafael bey tabutu hazırlamamıza yardım etti; adam bir damat gibi kibirli ve gayretli, elinde çiviler, kalaslar, bazen de bir üstübeç kavanozuyla oradan oraya koşuşturup duruyordu. Aklım fikrim bu kibir ve gayretkeşlik üzerinde toplanmış olmalıydı ki, ne o zaman ne de şimdi niçin öyle olduğunu ya da olmadığını bilmeden, için için bayram yaptığı izlenimini veriyordu bana. Akıllı başka yerlerdeymiş gibi: «Tanrı böyle istedi! Meleğini yanına alır o!» dediğinde, öyle düşüncelere dalıyordum ki, içinden neler geçtiğini yeniden yaşayabilmek için adamakıllı zorlamam gerekiyor artık kendimi.

Sonra, tahtaları çivilerken ya da boyarken nakarat gibi yineliyordu: «Meleğini yanına alır o!... Meleğini yanına alır o!...»

Bu sözler bir saat gibi tıklıyordu yüreğimin içinde. Sonunda göğsümü paralayacakmış gibi tıklayan bir saat oldu... Ağzından yavaş yavaş ve dikkatle çıkan sözlerine ve ona karşı beslediğim tek duygu nefretlerin en zorlusuyken, bana halden çok iyi anlarımıscasına bakan engerek gibi ıslak ve mavi gözlerine uyarak işleyen bir saat. O anları tiksintiyle anımsıyorum:

«Meleğini yanına alır o! Meleğini yanına alır o!»

Nasıl da numara yapıyordu hanım evlâdı!

Neyse, başka şeylerden konuşalım.

Hiçbir zaman bu konuyu oturup ciddi ciddi düşünmediğim için meleklerin nasıl olabileceği konusunda bir fikrim yok; bazen onların sarışın, mavi ya da pembe uzun etekli olduklarını düşlerdim; bazen de bulut renginde ve buğday sapından bile daha ince uzun olduklarına inanmışımdır. Ama şu kadarını söyleyebilirim ki onları kafamda daima kardeşim Mario'dan çok başka canlandırdım, Rafael beyin sözlerinin altında bir bit yeniği ve katmerli alçaklığından beklenecek kadar habis ve dolaylı bir amaç yattığını düşünmemin nedeni de kuşkusuz bu olmuştur.

Gömülüğü, tıpkı yıllarca önce babamın gömülüğü gibi yoksul ve sıkıcıydı. Emin olun beş altı kişiden fazlası toplanmamıştı tabutun ardında, abartmıyorum: don Manuel, zangoç Santiago, Lola, üç dört yaşlı kadın ve ben. Önde, ıslık çalıp çakıl taşlarını tekmeleyerek, elindeki haçla Santiago; ardından tabut; onun ar-

dından siyah cüppesi üzerine giydiği sabahlığa benzen beyaz kaftanıyla don Manuel ve en arkadan da ağlayıp inleyerek yaşı kadınlar geliyordu; gören de bunların hepsinin tabut içinde mezara gidenin anası olduğunu sanırdı.

O zamanlar Lola benim yarı sevgilim sayılırdı, yarı sevgilim diyorum, çünkü birbirimize biraz istekle bakıyorduk; ama daha tek bir aşk sözcüğü bile söylemeye cesaret edememiştım; beni hor göreceğinden korkuyordum; artık bir karar verebilmem için sık sık çevremde dolaşmasına karşın çekingenliğim hep ağır basıyor, bu da zaten gereğinden fazla uzamış olan bu işi daha da erteliyordu.

Yirmi sekiz ya da otuz yaşlarında olmalıydım, kız kardeşim Rosario'dan biraz daha genç olan Lola da yirmi bir yirmi iki filan; uzundu, esmerdi, siyah saçlıydı, gözleri öyle derin, öyle karaydı ki bıçak gibi saplanıyordu bakana; sımsıkı ve taş gibi etlerinden sağlık fışkırıyordu; öyle de serpilmişti ki, kim görse kızlığını geride bırakmış sanırdı. Ama daha sonraki günlere geçip unutuvermeden ve tümüyle gerçeğe bağı kalmak için, size o günlerde yeni doğmuş bir bebek kadar saf ve manastırdaki toy bir kız kadar erkeklerden habersiz olduğunu söylemem gerekir; onun hakkında yanlış düşünelere saplanmayasınız diye özellikle vurgulamak istiyorum bunu; daha sonraları yapacaklarına gelince, – tümünü yalnız Tanrı bilir – bu onunla vicdanı arasında bir iş, ama anlattığım dönemde yaptıklarının her türlü şehvet düşüncesinden uzak olduğuna öylesine eminim ki, bana tersini kanıtlarsa bir an bile durak-

samadan ruhumu şeytana veririm. Çok güçlü ve kendine güvenli olmasının yanısıra, öylesine rahat, öylesine gururluydu ki, yoksul bir köylü kızdaki başka her şeye benziyordu. Hele kalın bir örgü yapıp sarkıttığı saçları öylesine güçlüydü ki, aylar sonra kocası ve efendisi olduğumda, o örgüyü tutup yanaklarıma vurmaktan hoşlanırdım; çok yumuşak ve çok güzel kokuluydu: güneş gibi, kekik gibi ve soluksuz kalınca tüylerinin dibinde beliren soğuk ter damlacıkları gibi...

Ne diyordum, kolay oldu gömölme; mezar önceden kazılmış olduğundan kardeşimi içine koyup üstüne toprak atmaktan başka yapılacak bir şey yoktu. Don Manuel Latince bazı dualar geveledi ve kadınlar diz çöktüler; diz çökmüş Lola'nın siyah çorapları üzerinde kalan bembeyaz ve sucuk gibi sımsıkı duran baldırları görünüyordu. Bu söyleyeceğimden çok utanıyorum ama Tanrı söylemek için harcadığım büyük çabayı ruhumun kurtuluşuna sayar umarım. O anda kardeşimin öldüğüne seviniyordum... Lola'nın bacakları gümüş gibi parlıyor, kan şakaklarımı dövüyordu; yüreğim göğsümden fırlayıp çıkacak gibiydi.

Ne don Manuel'in, ne de kadınların gittiğini gördüm. Kendime gelmeye başladığımda, Mario'nun cesedi üstündeki yeni kazılmış toprakta sersem sersem oturuyordum; orada niçin ve ne kadar kalmış olduğumu hiçbir zaman öğrenemeyeceğim. Kanın şakaklarımı dövmeye ve yüreğimin uçmak ister gibi atmaya devam ettiğini anımsıyorum. Güneş batıyordu; son ışınları tek arkadaşım yaşlı selvi ağacına saplanıyordu. Sıcaktı; tüm gövdem ürperiyordu; kımıldayamıyordum,

bir kurdun bakışıyla olduğum yere çivilenmiş gibiydim.

Lola, yanımda, ayakta duruyordu, soludukça göğüsleri kalkıp iniyordu.

«Sen misin?»

«Görmüyor musun?»

«Ne arıyorsun burada?»

«Hiç! Öyle geldim işte.»

Doğrulup kolundan tuttum.

«Hiç dedim ya! Görmüyor musun? Hiç.»

Lola'nın bakışları ürkütücüydü. Sesi ötelerden geliyor gibiydi; bir hayaletinki gibi ağır ve yeraltından...

«Oğlan kardeşin gibisin!»

«Ben mi?»

«Evet, sen!»

.....

Yırtıcı bir kaygaydı. Yere savurup altına aldığım-
da, her zamankinden çok daha güzeldi. Soluk aldıkça
göğüsleri gitgide daha hızla kalkıp iniyordu. Saçımdan
tutup iyice yapıştırdım yere. Çırpınıp çabalıyor, kayıp
kurtulmaya çalışıyordu.

Kanatıncaya kadar, genç bir kısrak gibi pes ettirip
uslandırıncaya kadar ısırdım onu.

.....

«İstedğin bu muydu?»

«Evet!»

Lola inci gibi dişleriyle bana gülümsedi. Sonra saç-
larımı okşadı.

«Oğlan kardeşin gibi değilsin!... Erkeksin sen!»

Sözcükler dudaklarında ıslıklanıyordu.

«Erkeksin sen!... Erkeksin sen!...»

Çok iyi anımsıyorum, toprak yumuşaktı. Ve toprağın üstünde ölü kardeşim için yarım düzine gelincik: altı kan damlası...

«Oğlan kardeşin gibi değilsin! Erkeksin sen!»

«Beni seviyor musun?»

«Evet!»

6

Bu okuduklarınızı yazıp bitirdikten sonra, alınyazım, on beş gün ara vermemi istedi benden. Bu on beş gün içinde, bir yandan sorgularım ve avukatımın ziyaretleri, bir yandan da bu yeni hücreye aktarılmam beni öyle uğraştırdı ki, kaleme sarılacak bir saniye boş vakit bulamadım. Şimdi, daha pek kalın olmayan bu kâğıt demetini yeniden okuduktan sonra, kafamda en değişik fikirler öyle bir hızla ve öyle dalgalanarak birbirine giriyor ki, ne kadar düşünürsen düşüneyim, nasıl devam edeceğimi kestiremiyorum. Gördüğünüz gibi, şimdiye kadar anlattıklarım çok acı şeyler, ama kat kat daha acı olan henüz anlatmadıklarım sıra gelince gücümün tükenivereceğini sanıyorum; yaşamımda yaptığım her şeyi – bunları yadsımak da olası değil – bu kâğıtlara, karatahtaya yazılmış gibi apaçık geçtiği şu anlarda, belleğimin bana ne titizlikle sadık kaldığını düşündükçe korkuya kapılıyorum; şöyle bir durup, bugünlerde harcadığım kafa gücünden geçmiş yıllarda da yararlanabilseydim, şimdi bir hücrede bunları yaza-

cağıma, avluda güneşleniyor, yılan balığı avlıyor ya da dağda tavşan kovalıyor olacağımı düşünmek, hoş – ama Tanrı bilir! aynı zamanda acıklı – bir şey. İnsanların çoğunun – önemsemeden – yaptığı işlerden herhangi birini yapıyor olurdum; insanların çoğunun – yine önemsemeden – olduğu gibi özgür olurdum; insanların çoğunun – yavaş yavaş tüketebildiklerini farketmeden – sahip olduğu gibi benim de önümde Tanrının izniyle yaşanacak daha nice yıllarım olurdu...

Yeni hücrem eskisinden daha iyi; pencereden bakımlı ve bir salon gibi derlitoplu küçük güzel bir bahçe görünüyor; ötesinde, sıradağlara kadar insan derisi gibi kestane renginde bir ova uzanıyor; ovadan – ara sıra – Portekiz’e giden katır sürüleri, ağıllarına giden tırısı kalkmış eşekler, kuyuya kadar giden kadınlarla çocuklar geçiyor.

Soluduğum hava, hücreme serbestçe girip çıkıyor, çünkü dünya umurunda değil, ve büyük bir olasılıkla aynı havayı yarın ya da herhangi bir başka gün, ovadan geçen katırcı oğlan da soluyacak. Renk renk bir kelebeğin günebakanlar üstünde tembelce uçup hücreme girdiğini, iki tur atıp çıktığını görüyorum; çünkü dünya umurunda değil; belki de müdürün yastığına konacak... Artıklarımı yiyen fareyi takkemle yakalıyorum, seyrediyorum, sonra salıveriyorum, – çünkü dünya umurunda değil – ve yumuşacık adımlarla deliğine sığınıp saklanışına bakıyorum; hücrede kısa bir süre kalıp, çoğunlukla cehenneme gitmek için ayrılmak zorunda olan yabancının karavanasını paylaşmak üzere çıktığı deliğe...

Şu anda içimde öyle bir hüznün var, öyle kederliyim ki, duyduğum pişmanlığın bir ermişinkinden kalır yanı yok desem, belki inanmayacaksınız; inanmayacaksınız, çünkü hakkımda edindiğiniz bilgiler ve vardığınız yargı pek içaçıcı olmasa gerek, ama gene de... Bunu size belki laf olsun diye, belki de sözlerimi kavrayabileceğiniz ve pek değer taşımayan onurum üzerine yemin etmediğim şeylere inanabileceğiniz düşünce-si aklımdan çıkmadığı için söylüyorum. Sanki yüreğim kan yerine öd yapmaya başlamış gibi bir acılık tırmanıyor boğazıma; damağımda ekşi bir tat bırakarak gene göğsüme iniyor, kokusuyla dilimi ıslatıp, bir kovuğun-ki gibi kederli ve kötü havasıyla içimi kurutuyor.

Biraz ara verdim yazmaya; belki yirmi dakika oldu, belki bir saat, belki de iki... Yoldan – ne de iyi görülüyor pencereden – birileri geçiyor. Onlara baktığım akıllarından bile geçmiyordur. Dünyayı umursamadan yürüyorlar. İki erkek, bir kadın ve bir çocuk; yolda yürümekten hoşlanıyor gibiler. Erkeklerin ikisi de otuz yaşlarında olmalı; kadın biraz daha genç; çocuksa altısında var yok. Yalınayak, keçiler gibi sığı-ıyor çalılarının çevresinde, üstüne de karnından aşağısı-nı açıkta bırakan bir gömlek giydirmişler. Birkaç hızlı adımla öne geçiyor, duruyor, uçan kuşlara taş atıyor... Benzer bir yanı yok, ama bana nasıl da kardeşim Mario'yu anımsatıyor!

Kadın, anası olmalı, bütün köylü kadınlar gibi esmer; gödesinde öylesine bir kıvanç var ki bakmakla bile mutlu oluyor insan. Aslında adamakıllı farklı, ama bana neden bu kadar anımsatıyor anamı?

Kusura bakmayın, devam edemeyeceğim. Dokunsalar ağlayacak gibiyim. Siz de benim kadar biliyorsunuzdur; onurlu bir erkek, kadınlar gibi yenilmemelidir gözyaşlarına.

Öyküme devam edeceğim; biliyorum acıklı bir öykü, ama oturup böyle felsefe yapmak daha da acıklı geliyor bana, kaldırmıyor yüreğim: bir bıçak darbesiyle akıp gidecek kanımı pompalayan şu makine...

7

Lola'yla ilişkilerimiz sizden gizlisi saklısı olmayan bir biçimde sürüp gidiyordu. Günün birinde, ölen kardeşimin gömülmesinden beş ay kadar sonra, aslında beni hiç şaşırtmaması gereken bir haberle –böyledir bu işler– şaşkına döndüm.

Kasım ayında San Carlos günüydü. Kaç aydır her gün yaptığım gibi gene Lola'nın evine gitmiştim; anası her zamanki gibi bizi yalnız bıraktı. Sevgilim biraz solgundu ve bir tuhaftı, sonradan farkettim bunu: ağlamış ve derin bir acıyla eziliyormuş gibiydi. O gün zaten –hiçbir zaman pek fazla olmayan– konuşmamız, yolcunun adımlarından cırcırböceklerinin, türküsünden de kekliklerin ürkmesi gibi ürküyordu sesimizden sanki; her konuşma girişimim duvar gibi kupkuru kesilmiş boğazımda takılıp kalıyordu.

«İstemiyorsan konuşma.»

«İstiyorum!»

«Konuş öyleyse. Engel mi oluyorum sana?»

«Pascual!»

«Ne var?»

«Ne oldu biliyor musun?»

«Tahmin etmiyor musun?»

«Hayır.»

İşin ne olduğunu anlamakta bu kadar gecikmem güldürüyor beni şimdi.

«Pascual!»

«Ne var?»

«Gebe kaldım!»

Önce kafama girmedi. Böyle bir habere öylesine yabancıydım ki apışıp kalmıştım; bana sözünü ettikleri ve son derece doğal olan bu işin başımıza gelebileceğini hiç düşünmemiştim. Ne düşünüyordum bilmiyorum.

Kan kulaklarımı yakıyor ve kor gibi kızartıyordu; sabun kaçmış gibi acıyordu gözlerim.

En az on dakikalık bir ölüm sessizliği oldu. Yüreğimin saat gibi kesik kesik atışları şakaklarıma vuruyordu; biraz geç farkettim bunu.

Lola'nın solukları bir flütten geçiyor gibiydi.

«Gebe mi kaldın?»

«Evet!»

Ağlamaya başladı. Avutmak için ne yapacağımı bilemiyordum.

«Aptallık etme... Kimi ölür... Kimi doğar...»

O akşamüstü içimi dolduran sevecenlik yüzünden Tanrı belki cehennemde çekeceğim azabı hafifletecektir.

«Ne var sanki bunda? Seni doğurmak için anan

da gebe kalmıştı... Benimki de öyle...»

Bir şeyler söylemek için yırtınıyordum. Lola'da bir değişim olduğunu sezmiştim; tersyüz etmişler gibiydi.

«Biliyorsun, her zaman olan bir iş. Sıkma tatlı canını!»

Lola'nın karnına baktım; bir şey farkedilmiyordu. Uçuk benzi ve çözülmüş perçemiyle öylesine güzeldi ki.

Yaklaşıp yanağından öptüm; bir ceset kadar soğuktu. Dudaklarında, eski çağlardaki din şehitlerine yakışır bir gülümsemeyle öptürdü kendini.

«Sevinçli misin?»

«Evet! Çok sevinçliyim.»

Gülümsemeden devam etti:

«Beni... böyle de seviyor musun?»

«Evet Lola... böyle de seviyorum seni.»

Doğru söylüyordum. O anda o haliyle seviyordum onu; gencecik ve karnında bir çocukla; benim çocuğumla, onu – elbet o sırada – okutup yararlı bir insan yapmayı düşünüyordum.

«Evlenelim Lola; kâğıtları hazırlayalım. Bu iş böyle sürüp gidemez...»

«Evet.»

Lola'nın sesi bir iç çekişten farksızdı.

«Anana da bir erkek gibi davranmasını bildiğimi göstermek istiyorum.»

«Zaten biliyor.»

«Hayır, bilmiyor!»

Gitmem gerektiği aklıma geldiğinde karanlık bas-

mıştı bile.

«Hadi ananı çağır.»

«Anamı mı?»

«Evet.»

«Niye?»

«Durumu söyleyeceğim.»

«Zaten biliyor.»

«Olabilir... Ama kendi ağzımla söylemek istiyorum!»

Lola ayağa kalktı – ne de uzun boyluydu – dışarı çıktı. Mutfak kapısından geçerken her zamankinden daha çok hoşuma gitti.

Az sonra anası girdi içeri:

«Ne istiyorsun?»

«Biliyorsunuz ne istediğimi.»

«Gördün mü kıza ettiğini?»

«İyi oldu.»

«İyi mi?»

«Elbette iyi! Bebek değil artık, koca kız!»

Sustu kadın; bu kadar uysal olabileceğini hiç sanmazdım.

«Sizinle konuşmak istiyordum.»

«Hangi konuda?»

«Kızınız konusunda. Evleneceğim onunla.»

«İyi bari. Kararın kesin mi?»

«Kesin.»

«İyi düşündün mü?»

«Çok iyi düşündüm.»

«Bu kadar az zamanda mı?»

«Çok bile.»

«Bekle öyleyse; çağırayım kızı.»

İhtiyar çıktı, uzun bir süre dönmedi; çekişiyor olmalıydılar. Döndüğünde Lola'yı da elinden tutmuş getiriyordu.

«Bak kızım; seninle evlenmek istiyormuş. Sen de istiyor musun?»

«Evet.»

«Pekâlâ... İyi oğlandır Pascual; böyle yapacağını biliyordum. Haydi, öpüşün bakalım.»

«Zaten öpüşmüştük.»

«Öyleyse bir daha öpüşün. Haydi, ben de göreyim.»

Yanaşıp öptüm kızı; göğsüme sımsıkı yaslayıp, anasına metelik vermeden, bütün dikkatimle, bütün gücümle öptüm. Ne var ki bu ilk izinli öpüşme, şimdi çok uzaklarda kalmış gibi gelen ilk mezarlık öpüşmesinden daha az, çok daha az hoşuma gitti.

«Bu gece sizde kalabilir miyim?»

«Olur, kal.»

«Hayır Pascual, kalamazsın; evlenmeden olmaz.»

«Bırak kızım kalsın. Nasılsa kocan olmayacak mı?»

Kaldım ve geceyi onunla geçirdim.

Ertesi gün sabah erkenden kiliseye gittim; giyinme odasına girdim. Don Manuel oturmuş takdis ayinine hazırlanıyordu; don Jesus ve onun ev işlerine bakan kadınla daha birkaç yaşlı kadın için yapacağı ayine. Beni görünce şaşırdı biraz.

«Ne arıyorsun burada?»

«Şey, sizinle konuşmaya geldim don Manuel.»

«Uzun sürer mi?»

«Evet efendim.»

«Ayin bitinceye kadar bekleyebilir misin?»

«Evet efendim. Acelem yok.»

«O halde bekle.»

Don Manuel giyinme odasının kapısını açıp bir sıra gösterdi bana, bütün kiliselerdeki gibi bir sıra, çıplak tahtadan, taş gibi katı, soğuk bir sıra, ama bazen ne mutlu anlar yaşanır üstünde.

«Otur şuraya. Don Jesus diz çökünce sen de diz çök; don Jesus doğrulunca sen de doğrul; don Jesus oturunca sen de otur...»

«Olur efendim.»

Ayin, bütün ayinler gibi yaklaşık yarım saat kadar sürdü, ama bu yarım saat benim için göz açıp kapayıncaya kadar geçiverdi.

Bitince, giyinme odasına döndüm. Don Manuel kutsal giysilerini çıkarıyordu.

«Söyle bakalım.»

«Şey, bakın... Evlenmek istiyordum da...»

«Çok iyi evlâdım, çok iyi; Tanrı erkeklerle kadınları işte bunun için, insan soyunu sürdürsün diye yarattı.»

«Evet efendim.»

«Güzel, çok güzel. Peki kimle? Lola'yla mı?»

«Evet efendim.»

«Uzun zamandır düşünüyor muydun bunu?»

«Hayır efendim; sadece dünden beri...»

«O kadarcık mı?»

«Evet efendim. Durumu bana daha dün söyledi.»

«Durumu mu?»

«Evet.»

«Gebe mi?»

«Evet efendim, gebe.»

«O zaman iş değişir oğlum; yapılacak en doğru şey hemen evlenmek. Tanrı bütün günahlarınızı bağışlar, ayrıca insanların gözünde de saygınlığınız artar. Evlilik dışı doğum hem günah, hem de rezalettir. Hıristiyanca evlenmiş ana babadan dünyaya gelen evlâtsa Tanrının bir nimetidir. Ben kâğıtlarınızı hazırlarım. Kardeş çocukları değilsiniz ya?»

«Hayır efendim.»

«Çok iyi. On beş gün sonra gel; ben o zamana kadar her şeyi hazırlamış olurum.»

«Peki efendim.»

«Şimdi nereye gidiyorsun?»

«Nereye olacak efendim, çalışmaya!»

«Önce günah çıkartmak istemez miydin?»

«Olur efendim.»

Günah çıkarttım, sıcak suyla yıkanmış gibi yumuşayıp gevşeyiverdim.

8

Yaklaşık bir ay sonra, aralığın onikisinde, o yıl çarşambaya rastlayan Guàdalupe Bakiresi gününde, kilise yasasının bütün gereklerini yerine getirip Lola'yla evlendik.

Kara kara düşünüyordum, atacağım adımdan

kaygılanır ve ürker gibiydim biraz – elbette, çocuk oynucağı mı evlenmek – , inanın neredeyse cayıp her şeyi yüzüstü bırakabileceğim güçsüz ve bezgin anlarım bile oldu, bunu yapmadıysam, çok büyük bir rezalet kopacağı ve başım da deritten kurtulmuş olmayacağı içindir; iyisi mi oturup işi olurluna bırakmalı, diye düşündüğümdendir. Belki kuzular da kesime götürülürken böyle düşünüyordur... Yalnız şu kadarını söyleyebilirim ki, yaklaşan olayın saçma sapan ve budalaca işler yapmama neden olacağı aklıma gelmedi değil. Beni bekleyen mutsuzluğu önsezim mi haber veriyordu, bilemiyorum. Ama işin kötüsü, aynı önsezi, bekâr kalırsam daha mutlu olacağım güvencesini de vermiyordu bana.

Biriktirdiğim paraları esirgemediğimden, – istemeye istemeye evlenmek başka, yakışık alanı yapmaya çalışmak başka – nikâhımız, görkemli denemezse de, hiç değilse herkesinki kadar gösterişli oldu. Gelin-cikler ve çiçek açmış biberiye dalları koydurttuğum için, kilisenin görünüşü hoş ve canayakındı, belki de bu nedenle çam ağacından yapılma sıralar ve döşeme taşları pek soğuk gelmiyordu insana. Lola siyahlar giyinmişti, en iyi kumaştan dikilmiş ve üstüne sımsıkı oturan giysisi, törende yanında yürüyen arkadaşının armağan ettiği saf dantelden duvağı, elindeki portakal çiçeği dallarıyla öyle inceydi, kendini rolüne öyle kaptırmıştı ki, gerçek bir kraliçeden farksızdır; ben, ta Badajoz’a gidip satın aldığım mavi üstüne kırmızı çizgili güzel takım bir elbise giymiştim. Siyah atlastan yepyeni bir kasketim, ipek bir mendilim ve kösteğim de var-

dı. Gençliğimiz ve saygı uyandıran görünüşümüzle inanın pek alımlı bir çifttik. Hey gidi günler, insanın mutluluğa ulaşır gibi olduğu anların daha tükenmemiş olduğu o günler, artık ne uzaklardasınız!

Bize, eczacı don Raimundo'nun yanında çalışan Sebastián beyle papaz don Manuel'in kız kardeşi Aurora hanım sağdıçlık ettiler, sonunda don Manuel bizi kutsayıp nikâh töreninin üç katı kadar süren ufak bir vaaz çekti, katlanmamın – Tanrı tanığımdır – tek nedeni başa gelen çekilir düşüncesiydi; öylesine sıkılmış-tım. Bize yine insan soyunun devamından söz etti, Papa XIII. Leon'dan konuştu, Aziz Pavlus'la köleler üstüne anlamadığım bir şeyler daha söyledi... Neme gerek, söylevini iyi hazırlamıştı.

Kilise faslından sonra – hiç bitmeyecek sanmış-tım – hep birlikte, topluca, evimize gittik; içerisi pek rahat değildi ama, büyük bir iyi niyetle, gelenlerin tümünden başka, gelebileceklerin de iki katına bol bol yetecek kadar içki ve meze hazırlamıştık. Kadınlar için kakao ve bazlama, bademli pasta, çeşitli çörekler, incir ekmeği vardı; erkekler için de misket şarabı, seçme sucuklar, kan salamı, zeytin ve konserve sardalye... Yemek vermediğim için köyde beni kınayanlar olduğunu biliyorum; varsın olsun. Yemek vermek bana hiç de pahalıya patlamazdı inanın, ama vermemeyi yeğledim, çünkü bir an önce karımı alıp gitmek isteğiyle yanıyordum. Görevimi – hem de en iyi biçimde – yerine getirdiğim için gönlüm rahattı, işte o kadar; dedikoduculara gelince... vız gelir tırıs gider!

Konukları ağırladıktan sonra, ilk fırsatta karımı

alıp, Vicente beyin evlenmem onuruna bana ödünç verdiği koşum takımlarını vurduğum kısrağın sağrısına oturttum; düşmesinden korktuğum için ağır ağır şoseyi tutup Mérida'ya gittim. Üç gün geçirecektik orada, belki yaşamımın en mutlu üç gününü. Yolda en az altı kez durduk, birbirimizin başına takmak için papatya toplamanın verdiği coşkuyu şaşkınlıkla anımsıyorum şimdi; durup düşündükçe de başım dönüyor. Çocukluğun tüm saflığı birdenbire geri dönüyor sanki yeni evlilere.

Romalılardan kalma köprüden ölçülü, düzenli bir tırısla geçip kente girerken, kötü bir iş geldi başımıza: kısrağ - belki de ırmaktan - ürküp, o sırada yanımızdan geçen yaşlı bir kadına öyle bir çifte attı ki, zavallılık neredeyse yarı bilinçsiz Guadiana ırmağını boyluyordu. Sürüp gitmek yakışık almayacağından yardım etmek için hemen attan indim, ama, kötü bir izlenimden başka bir şeyi olmadığını görünce, kadının eline - kimseye bir şey söylemesin diye - çeyrek peseta sıkıştırıp omuzunu sıvazladım, Lola'nın yanına döndüm. Gülmekten kırılıyordu. Bu gülüş beni çok incitti inanın; bilmem bu bir önsezi, olup biteceklerin içime doğuşu gibi bir şey miydi? Benzerinin mutsuzluğuna gülmek iyi bir şey değildir, bunu size yaşamı boyunca mutsuz olmuş bir insan söylüyor; Tanrı kimsenin ettiğini yanına komaz; bildiğiniz gibi: Ne ekersen... Bu bir yana, zaten insancıl olmanın gereksiz olduğu zaman diye bir şey de yoktur.

El Mirlo hanında, girişte, sağda büyük bir odaya yerleştik. İlk iki gün, gözümüz dünyayı görmediğin-

den, bir kez bile dışarı çıkmadık. Odamız rahattı: pek genişti, kestane ağacından sağlam kirişlerle desteklenmiş yüksek bir tavanı vardı, döşeme taşları tertemizdi, zevkle kullandığımız bir sürü de güzel eşyası vardı. Bu odanın anısı, gerçek bir arkadaş gibi, yaşamım boyunca benden ayrılmadı; ceviz ağacından oyma başlığı, yıkanmış yünden dört şiltesiyle yatak, ömrümde gördüğüm en güzel yataktı... İnsan ne iyi dinleniyordu içinde! Krallara yaraşır bir yataktı! Ayrıca, kulpları altın yaldızlı dört derin çekmecesiyse hanımefendiler gibi göbekli ve yüksek bir konsolla, tavana kadar uzanan bir aynalı dolap vardı, aynanın iki yanına da, bakanı iyice aydınlatsın diye – aynı tahtadan yapılmış – ince uzun birer ayaklı şamdan koymuşlardı. Odamızdaki – benzerlerinde hep en kötü şey olan – lavabo bile çok güzeldi; bambudan yapılmış bükümlü, hafif ayakları ve kenarına birkaç kuş resmi çizilmiş beyaz porselen küveti ona öyle ince bir görünüm veriyordu ki kanı kaynayıveriyordu insanın. Duvarlarda, yatağın başucuna asılı dört renkli taşbasma bir çarmıhtaki İsa resmi; üstünde Sevilla başkilisesi çan kulesinin renkli resmi çizili ve sarı kırmızı püsküllü bir tef; iki yanda birer çift kastanyet, ve Roma Sirkinin, aslına çok benzettiğim için çok değerli olduğunu sandığım bir tablosu vardı. Konsolun üstünde çıplak bir adamın omuzlarında taşıdığı ufak bir yeryüzü küresiyle bezeli bir saat ve biraz eskimiş olsa bile o güzelim parlaklığını daha kaybetmemiş mavi desenli iki Talavera vazosu duruyordu. İki koltuk biçiminde altı sandalye vardı; arkalıkları yüksekti, (söylemesi ayıp) oturak yerleri kırmı-

zı pelüştendi, ayakları sağlamdı; hepsi de öyle rahattı ki, değil tıkıldığım bu delikte, eve döndüğümde bile çok duydum eksikliklerini. Aradan bunca yıl geçtiği halde bugün bile anımsıyorum onları.

Karımla ben, günlerimizi, kavuştuğumuz rahatlığın tadını çıkararak geçiriyor, söylediğim gibi, öncele-ri hiçbir nedenle sokağa çıkmıyorduk. Burada, içerde, kentin gerisinin bize sunamayacağı tek şeye sahipken bize neydi dışarda olup bitenlerden.

İnanın, kötü şey mutsuzluk. O iki günün mutlulu-ğu, sonsuzluğuyla bugüne kadar şaşırtmıştır beni.

Bir cumartesi olan üçüncü gün, kuşkusuz düşürdü-ğüm kadının akrabalarının haber verdiği bir jandarma dikiliverdi karşımıza. Jandarmanın geldiğini duyunca bir sürü çocuk toplandı kapıya, bize öyle bir teneke çaldılar ki, gürültüsü bir ay kulaklarımızdan gitmedi. Tutukluların kokusunu alınca nasıl da habis bir kıyıcı-lık uyanıyor çocuklarda; bize, ateş gibi yanan gözler, dudaklarında pis bir gülümsemeyle, acayip yaratıklar-mışız gibi bakıyorlardı; mezbahada boğazlanan kuzu-ya – o kuzunun sıcak kanında kenevir sandallarını ısla-tırlar – , arabanın çiğnediği köpeğe – o köpeği daha ya-şıyor mu diye çubukla dürterler – , ya da yatakta boğul-maya bırakılmış yeni doğmuş beş kedi yavrusuna ba-kar gibi bakıyorlardı, o beş kedi yavrusunu oyun olsun diye, ömürlerini biraz daha uzatarak kötülüğün keyfi-ni çıkarmak için, acı çekmekten çok çabuk kurtulma-sınlar diye zaman zaman sudan çıkarırlar... Jandarma-nın gelişi önce oldukça tedirgin etti beni, her ne kadar içim rahatmış gibi görünmeye çalıştımsa da, korka-

rım, sinirlerimin altüst olması nedeniyle pek beceremedim bunu. Kadının torunu da jandarmanın yanındaydı, yirmi beş yaşlarında, yaşı gereği kendini beğenmiş, ince uzun bir delikanlıydı, beni kurtaran da bu oldu; bildiğiniz gibi insanlara karşı en doğru tutum çene-yi ve keseyi çalıştırmaktır; ne sevimli oğlan olduğunu söyleyip eline de altı peseta sıkıştırıverince, etekleri zil çalarak ve – en küçük bir kuşkum yok – yaşamı boyunca ninesi sık sık atların ayakları altında kalsın diye Tanrıya dua ederek gözden kayboluverdi. Jandarma, davacının bu kadar çabuk anlayış göstermesinden midir nedir, bıyığını sıvazladı, boğazını temizledi, atı hızlı mahmuzlamanın tehlikelerinden sözetti, ama en önemlisi, beni daha fazla sıkıştırmadan çekti gitti.

Lola, olayın korkusuyla allak bullak olmuş gibiydi ama, her ne kadar ürkekse de, ödleğ olmadığı için, birkaç dakikada kendini toparladı, yanaklarına renk, bakışlarına ışık, dudaklarına gülümseme geldi, çabucak o her zamanki yakıcı güzelliğı ve o ince görünümüne kavuşuverdi.

Tam bu anda –çok iyi anımsıyorum– karnında bir tuhaflık dikkatimi çekti ilk kez, ve onu böyle görmenin ağısı yüreğıme girip, o günlerde –derdim başımdan aşkın olduğundan – çoluk çocuğa karışmak düşüncesiyle coştüğünü pek sezmediğim için beni biraz üzen vicdanımın sesini kıstı. Karnındaki değışiklik öyle belirsizdi ki, durumu zaten bilmesem, herhalde farkına bile varmazdım.

Mérida'dan ev için ufak tefek bir şeyler satın aldık, ama zaten az olan paramız, düşürdüğüm kadının

torununa altı peseta verince daha da azaldığı için, köye dönmeye karar verdim; çünkü paramı son kuruşuna kadar harcayıp bitirmek pek akıllıca bir iş gibi gelmiyordu bana. Kısrağı yeniden eyerledim, süslü eyer örtüsüyle Vicente beyin bayramlık koşum takımlarını vurdum, battaniyeyi eyer kayışına sardım, karımı yine sağrısına oturtup Torremejía yolunu tuttum. Evim, bildiğiniz gibi, Almendralejo yolunda olduğundan, bizse Mérida'dan geldiğimizden, ona ulaşmak için köyün tüm evlerinin önünden geçmek zorundaydık, bu nedenle komşularımız, akşamüstü olduğundan, – pek anlı şanlı – gelişimizi görüp candan bir karşılama töreni yaparak, bize, o zamanlar daha yitirmemiş oldukları sevgilerini gösterdiler. Lola'ya çarpmamak için ayağımı atın başından aşırarak yere indim, bekârlık ve ırgatlık arkadaşlarım sardı çevremi, göz açıp kapayana kadar kendimi Horoz Martinete'nin meyhanesinin önünde buldum; türkü çağırarak çığ gibi daldık içeri. Meyhaneci beni görünce göbeğine bastırarak öyle bir kucakladı ki, hem fena halde sıktığı için, hem de her yanından fışkıran beyaz şarap kokusu yüzünden midem bulanmaya başladı. Lola'yı yanağından öpüp, arkadaşlarıyla görüşmesi ve beni beklemesi için eve gönderdim. Güzelim kısrağa süvari gibi binip, bir prenses gibi dimdik ve kurumlu, hayvanın ilk felâketimize neden olacağını aklının köşesinden bile geçirmeden – zaten hep böyledir bu işler – yola koyuldu Lola.

Meyhanede bir gitar, bol şarap, ve oldukça şen bir hava olduğundan hepimiz keyiflenmiştik, coşmuştuk, kaynaşmıştık; dünyadan öylesine kopmuştuk ki,

türküydü, içkiydi derken zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorduk bile. Bir ara, Julián beyin yanında çalışan Zacarías, kıvrak bir hava tutturdu. Sakakuşu gibi tatlı ve yumuşak sesini dinlemek gerçek bir zevkti! O söylerken bizler – ayık olduğumuz sürece – büyülenmiş gibi susup dinliyorduk, ne var ki şarap ve söyleşiyle biraz daha coşunca biz de katıldık türküye, doğrusu seslerimiz pek uyumlu değildi ama, varsın olmasın, sözler eğlenceliydi ya.

Şakanın ne zaman kaka olacağını hiç mi hiç bilememek ne kötü şey; bilseydik nice dertten kurtulurdu başımız kimbilir; işi tadında bırakmayı beceremediğimizden, Horoz'un oradaki cümbüş kavgayla sonuçlandığı için söylüyorum bunu. Olay, aslında çok önemsizdi, yaşamımızı en çok etkileyen olayların her zaman olduğu kadar önemsiz.

Bülbülün çektiği dili belâsıdır, derler, çok konuşan çok yanılır, ya da laf torbaya sığmaz da derler; bence bu sözlerin hepsinde bir gerçek payı olsa gerek, çünkü Zacarías Tanrının bizlere buyurduğu gibi çenesini tutup elâlemin işine burnunu sokmasaydı, başı derde girmez ve bugün, konu komşu, yağmur yağacak mı diye göz atıp durmazdı taşıdığı üç yara izinin rengine. Şarap iyi akıl hocası değildir.

Şenliğin ortasında, Zacarías, nükte yapmaktaki ustalığını göstermek için bize boynuzlanan bir kocayla ilgili bir olay ya da öykü anlattı, anlattı ama kalıbımı basarım ki –ve bugün bile kalıbımı basmaya devam ediyorum – bana taş atıyordu; aslında pek alingan bir kişi değilimdir, ama öyle dolaysız –ya da insana do-

laysız gelen – sözler vardır ki, ucu bana dokunmuyor deyip geçmeye de, soğukkanlılığını koruyup çileden çıkmamaya da olanak yoktur işte.

Sözünü kestim:

«Doğrusu nükteyi anlamadım.»

«Ama herkes anladı Pascual.»

«Olabilir, anlamadılar demiyorum, ne var ki azınlığa taş atarak çoğunluğu güldürmek pek kibarca bir davranış gibi gelmiyor bana; demek istediğim bu.»

«Hemen parlama Pascual, biliyorsun, keskin sirke...»

«Ayrıca, hakarete şakayla yanıt vermek de erkekliğe yaraşmaz gibi geliyor bana.»

«Bunu bana mı söylüyorsun?»

«Yok, elinin körüne.»

«Savurduğun tehditleri gerçekleştirecek kadar erkek olduğunu sanmıyorum.»

«Şimdi görürsün.nasıl gerçekleştirdiğimi.»

«Görür müyüm dersin?»

«Evet.»

Ayağa kalktım.

«Dışarı çıkalım mı?»

«Gerek yok!»

«Ne de yiğit adammışsın!»

Bıçak oyunlarında araya girmek erkekliğe sığmadığından arkadaşlar bir kenara çekildi. Bıçağımı yavaşça, büyük bir dikkatle açtım; böyle anlarda en ufak bir telâş ve dikkatsizlik çok pahallıya patlayabilir. Ortalık öyle sessizdi ki, sinek uçsa duyulurdu.

Ona doğru yürüdüm, toparlanmasına fırsat verme-

den bıçağımı üç kere savurdum; sallanmaya başladı. Don Raimundo'nun dükkânına götürürlerken pınar suyu gibi akıyordu kanı...

9

Olup bitenlerden canım sıkkın, en yakın üç dört arkadaşım ile birlikte evin yolunu tuttum.

«Kör talihe bak... Tam da evliliğin üçüncü gününde...»

Pişman olmuş gibi başımız önümüzde, sessizce yürüyorduk.

«Benim içim rahat; kendisi arandı. Tutsaydı dili-ni!»

«Artık durma üstünde Pascual.»

«Yahu anlamıyor musun, pişmanım şimdi! Her şey olup bittikten sonra pişmanım işte!»

Sabah oluyordu, horozlar ötmeye başlamıştı. Kır, keçisakalı ve kekik kokuyordu.

«Neresinden vurdum?»

«Omuzundan.»

«Kaç kere?»

«Üç.»

«Yaşıyor mu?»

«Elbette! Paçayı kurtardığından kuşkum yok!»

«İyi bari.»

Evimin yolu bana hiç o geceki kadar uzun gelmemişti.

«Hava soğuk.»

«Bilmem, bana pek soğuk gelmiyor.»

«Herhalde ben üşüyorum!»

«Herhalde.»

Mezarlığın yanından geçiyorduk.

«Şurada, toprağın altında yatmak ne kötü şey olmalı!»

«Hey Tanrım! Ne diye böyle şeyler söylüyorsun? Ne acayip şeyler geliyor aklına!»

«Öyle!»

Upuzun ve ipince bir hayalet gibiydi servi ağacı; ölülerin nöbetçisi gibi.

«Şu servi ne çirkin ağaç.»

«Öyle.»

Serviden bir baykuşun, uğursuz kuşun, gizemli ötüşü geliyordu.

«Ne kötü kuştur şu.»

«Öyle.»

«Her gece orada.»

«Öyle.»

«Ölülerle dostluk hoşuna gidiyor sanki.»

«Gerçekten öyle.»

«Neyin var?»

«Hiç! Hiçbir şeyim yok! Biraz sinirlerim bozuk.»

Domingo'ya bir göz attım; can çekişir gibi bembeyazdı yüzü.

«Hasta mısın?»

«Yo.»

«Korkuyor musun?»

«Ben mi? Kimden korkacaktım?»

«Kimden olacak yahu; laf olsun diye söyledim iş-

te.»

Don Sebastian lafa karıştı:

«Haydi, kesin artık; bir de sizinle uğraşmayalım.»

«Haklısın.»

«Eve çok var mı Pascual?»

«Az kaldı; niye sordun?»

«Hiç.»

Sanki gizemli bir el evimi kaldırıp durmadan daha uzağa götürüyordu.

«Geçmiş olmayalım?»

«Yok canım! Bir ışık filan görürdük.»

Yine sustuk. Artık iyice yaklaşmış olmalıydık.

«Şurası mı?»

«Evet.»

«Niye söylemiyorsun?»

«Ne diye söyleyeyim? Bilmiyor musun sanki?»

Evin sessizliği şaşırttı beni. Geleneklere göre kadınların daha gitmemiş olması gerekirdi, ve ne yüksek sesle konuştuğunu bilirsiniz onların.

«Uyumuş olmalılar.»

«Sanmıyorum! Bakın şurada bir ışık var.»

Eve yaklaştık, gerçekten de bir ışık yanıyordu.

Engracia kadın kapıdaydı; servideki baykuş gibi tıslayarak konuşuyordu ve suratı da baykuştan farksızdı hani.

«Hayrola, burada ne arıyorsunuz?»

«Seni bekliyordum oğlum.»

«Beni mi bekliyordunuz?»

«Evet.»

Takındığı gizemli tavır hiç hoşuma gitmiyordu.

«Bırak da gireyim!»

«Giremezsin!»

«Niye?»

«Öyle işte!»

«Ama burası benim evim!»

«Biliyorum oğlum; hem de uzun zamandan beri.

Ama giremezsin işte.»

«İyi ama neden?»

«Girmemen gerekiyor da ondan oğlum. Karın hasta!»

«Hasta mı?»

«Evet.»

«Nesi var?»

«Önemli bir şey değil; çocuğunu düşürdü.»

«Çocuğunu mu düşürdü?»

«Evet; kısırak sırtından attı kızcağızı.»

İçimi dolduran korkunç öfke doğru dürüst düşünmemi engelliyordu; duyularım öylesine körelmişti ki söyleneni anlamıyordum.

«Kısırak nerede?»

«Ahırda.»

Ahırın avluya açılan kapısı alçaktı. Girmek için eğilmek zorunda kaldım; içerde hiçbir şey görülmüyordu.

«Höst, kızım!»

Kısırak yemliğe yaklaştı; bıçağı dikkatle açtım, böyle anlarda yanlış atılan tek bir adım çok pahalıya patlayabilir.

«Höst, kızım!»

Horoz sabahı bir kez daha muştulamak için ötme-

ye başladı.

«Höst, kızım!»

Kısrak köşeye doğru yürüdü. Yanaştım; sağrısına bir şaplak vurabilecek kadar yakınına geldim. Hayvan sabrı kalmamış gibi kımıldanıp duruyordu.

«Höst, kızım!»

Bir anlık işti. Üstüne atılıp bıçakladım; en az yirmi kere bıçakladım.

Derisi sertti; Zacarias'inkinden çok daha sertti...

Ahırdan çıktığımda kolum ağrıyordu; dirseğime kadar kan içindeydim. Hayvancık ne kişnedi, ne de inledi; daha derin ve daha hızlı solumakla yetindi; aygıra çekildiğinde yaptığı gibi.

10

Size kesin olarak söylüyorum ki – her ne kadar daha sonra, öfkem geçtiğinde, tam tersini düşüneceksem de – o sırada aklımdan geçen tek şey Lola'nın çocuğunu benimle evlenmeden önce de düşürebileceğiydi. Nice incinme, gücenme ve kinden sıyırmış olurum yakamı!

Bu uğursuz kazadan sonra ezilip gitmiş ve kapkara düşlere gömülmüş gibiydim, kendime gelinceye kadar, iki koca ay, köyde aklını yitirmiş gibi dört döndüm durdum. Yavruyu yitirdikten bir yıl, belki de biraz daha az sonra Lola yeniden gebe kaldı; sevinçle farkettim ki ilk gebelikteki o heves ve kabına sığamama yine başlıyordu bende; yıldırım gibi geçmesini iste-

diğim zaman, ayağını çok ağırdan alıyordu ve neredede olursam olayım, kahrolasınca bir sinir, gölge gibi peşimi bırakmıyordu.

Kendi kabuğuna çekilmiş, yabancı, işkilli, ve somurtkan bir herif olmuştum, üstelik ne karım ne de anam halden anladığı için hepimiz sürekli diken üstündeydik; kavga ne zaman patlak verecek diye. Yıkıcı bir gerilim içindeydik, ama seve seve besliyor gibiydik onu; her şey iğneleyici, her şey kötü amaçlı, her şey art niyetliymiş gibi geliyordu bize. Tanrım, ne kahredici aylardı onlar!

Karımın yine düşük yapabileceği düşüncesi çileden çıkarıyordu beni; arkadaşlarım bir tuhaf olduğumu seziyorlardı ve Kıvılcım – o zamanlar daha sağdı – sanki daha az sevgiyle bakıyordu bana.

Her zamanki gibi konuşuyordum onunla:

«Neyin var kızım?»

Kuyruğunu hızla sallayarak, inler gibi, yürek parıltıyan gözlerle, yalvarır gibi bakıyordu bana. Onun bebekleri de karnında ölüp gitmişti. Tanrı bilir belki de saf kalbiyle, başına gelen bu işin beni nasıl üzdüğünü seziyordu! Canlı doğamayan encikler üç taneydi; birbirinin eşi üç şey, şurup gibi yapış yapış üç şey, sıçan gibi gri ve yarı uyuz üç şey. Karabaşlar arasında bir çukur kazıp gömmüştüm üçünü de. Tavşan avlamak için dağa çıktığımızda, soluk almak için biraz durunca, çocuksuz kadınların yaşlı havasıyla gidip çukuru kokluyordu.

Gebeliğin sekizinci ayı gelip çatığında işler yolunda gidiyordu; Engracia hanımın öğütleri sayesinde ka-

rımın gebeliği örnek bir gebeliğe dönüşmek üzereyken, işin çoğu bitip azı kaldığı için artık kaygılanmayı bırakmak gerekirken, beni öyle bir korku ve telaş almıştı ki, bu beladan aklımı yitirmeden yakayı sıyırsam yaşamım boyunca bir daha delirmeyeceğimden kuş-kum yoktu.

Lola, dakika sektirmeyen bir saat gibi, tam Engracia kadının saptadığı günlerde, beni şaşkına çeviren bir kolaylık ve mutlulukla yeni oğlumu, daha doğrusu ilk oğlumu dünyaya getirdi. Vaftiz kurnasında ona bendeniz babası gibi Pascual adını verdik. Aziz Eduardo gününde doğduğu için, yöresel göreneklere uyarak Eduardo adını vermek istemiştım, ama o sıralarda bana pek sevdalı olan karım, Pascual adında diretti; bundan enı konu böbürlendiğim için de kandırılmam pek uzun sürmedi. Biliyorum inanması güç, ama size kesin olarak söylüyorum ki, o dönemde, karımın sevgi nöbetleri, yeni pabuçlarını giymiş bir çocuk gibi kurumlandırıyordu beni; bu sevgi nöbetleri için kendimi tüm yüreğimle borçlu duyuyordum Lola'ya, yemin ederim.

Yapısı sağlam ve güçlü olduğu için, doğumdan iki gün sonra, hiçbir şey olmamış gibi ayaktaydı.

Bebeği emzirirken o saç ı omuzlarına dökülmüş görünümü, beni en çok etkileyen şeylerden biri olmuştur; bu görünüm, tek başına, gelip geçmiş yüzlerce kötü olayın acısını fazlasıyla çıkarıyordu.

Yatağın ayak ucunda saatlerce oturuyordum. Lola, çok alçak bir sesle, utanır gibi konuşuyordu benimle:

«Sonunda sana bir bebek verdim.»

«Öyle.»

«Hem de ne güzel bir bebek.»

«Tanrıya şükürler olsun.»

«Şimdi iyi korumalıyız onu.»

«Evet, özellikle şimdi iyi korumalıyız.»

«Domuzlardan...»

Zavallı kardeşim Mario'nun anısı bir türlü rahat vermiyordu bana; Mario'nun bahtsızlığına uğramış bir çocuğum olsaydı, acı çekmesin diye kendi ellerimle korardım boynunu.

«Evet, domuzlardan.»

«Ateşlenmekten de.»

«Evet.»

«Güneş çarpmasından.»

«Evet, güneş çarpmasından da.»

Oğlum olan şu körpe et parçasını bunca tehlikenin beklediğini düşünmek tüylerimi ürpertiyordu.

«Aşısını yaptıracacağız.»

«Biraz büyür büyümez.»

«Küçücük ayakları kesilmesin diye hiç yalınayak gezdirmeyeceğiz.»

«Yedi yaşına gelince okula göndereceğiz.»

«Ben de avcılığı öğreteceğim.»

Lola gülüyordu, mutluydu! Onu olanca güzelliğiyle, Meryem Anamız gibi kucağında oğluyla gördükçe, ne yalan söyleyeyim, ben de mutlu oluyordum.

«Yararlı bir insan yapacağız onu!»

İkimiz de –her şeyi evrensel düzen için ayarlayan– Tanrının onu elimizden alacağını aklımızın

ucundan bile geçirmiyorduk! Umudumuz, varımız, yoğunumuz, biricik kısmetimiz olan oğlumuzu, daha adam etmeyi bile deneyemeden yitirip gitmek zorundaydık. Hey gidi bize en gerekli oldukları anda yok olup giden sevgilerin gizemi!

Bebeği seyre dalınca içimde yükselen şu sevinç yok mu, hiçbir neden olmadığı halde adamakıllı kuşkulanıyordu beni. Felâketin kokusunu her zaman çok iyi almışımdır – yararlı mı oldu, yoksa zararlı mı, bilemiyorum – ve bu önsezim de, tüm öbürleri gibi, kara bahtımı, kararmasının sonu hiç gelmeyecekmiş gibi görünen şu kara bahtımı daha beter karartmaya devam etmek istercesine, birkaç ay içinde doğru çıktı.

Karım oğlumuzdan konuşmaya devam ediyordu:

«İyi geliyor maşallah, nur topu gibi.»

Ve bu terane yavaş yavaş bebekten tiksinemeye başlamama neden oluyordu; bizi yüzüstü bırakıp gidecek, en kara umutsuzluklara düşürecek, kaba dikenlerle ısırganların, kara kurbağalarla kertenkelelerin sardığı yıkık çiftlikler gibi ıssız bırakacaktı bizi, biliyordum, çok iyi biliyordum; eninde sonunda başına geleceğinden kuşkusuz olduğum felâketiyle büyülenmiş gibiydim; içgüdümlüğün kulağıma fısıldadıklarına karşı yapabileceğim hiçbir şey olmadığını kesinlikle bilmek, kopacakmış gibi geriordu sinirlerimi.

Bazen aptallar gibi bakakalıyordum Pascual'cığa, ve az sonra yaşlarla doluyordu gözlerim; sesleniyordum ona:

«Pascual, oğlum!»

Yuvarlacık gözleriyle bana bakıp gülümsüyordu.

Yine söze karışıyordu karım:

«Bebek iyi büyüyor maşallah, Pascual.»

«Evet Lola. İnşallah hep böyle gider!»

«Ne demek istiyorsun?»

«Hiç. Bebekler öyle dayanıksız oluyor ki!»

«Tanrı aşkına işkilli olma!»

«Hayır; işkilli filan değilim. Çok dikkatli olmamız gerekiyor.»

«Orası öyle.»

«Üşütmemeliyiz.»

«Evet. Hastalanıp ölebilir.»

«Üşütüp ölen çok bebek var.»

«Yel yüzünden.»

Soğuk yele gelmiş bebeklerin usul usul ölüşündeki tatlılık ve ağırlıkla, kuşlar ya da çiçekler gibi usul usul ölüyordu konuşmamız...

«Ürküyorum Pascual.»

«Neden?»

«Ya ölürse?»

«Hanım!»

«Bebekler bu yaşlarda öyle cılız oluyor ki.»

«Bizim oğlumuz aslanlar gibi, baksana teni pembe, ağzından da gülücüğü hiç eksik olmuyor.»

«Gerçekten de öyle Pascual. Ne budalayım ben.»

Ve bebeği göğsüne bastırıp sinirli sinirli gülüyordu.

«Bak ne diyeceğim.»

«Ne?»

«Carmen'in oğlu neden öldü?»

«Sana ne.»

«Allahallah! Öğrenmek istiyorum.»

«Nevazil diyorlar.»

«Yele mi gelmiş?»

«Herhalde.»

«Zavallı Carmen nasıl da kıvançlıydı oğluyla! Küçük tatlı yüzü tıpkı babasınıninki gibi – diyordu – anımsıyor musun?»

«Evet.»

«İnsan ne kadar böbürlenirse, bir o kadar da dert açılıyor başına, burnu sürülsün diye.»

«Evet.»

«Her çocuğun ne kadar yaşayacağı önceden bilinmeliydi, alınlarında yazılı olmalıydı.»

«Kes artık!»

«Niye?»

«Katlanamıyorum seni dinlemeye!»

O anda kafama inecek bir çapa, beni Lola'nın sözlerinden daha beter yıkamazdı.

«Duydun mu?»

«Neyi?»

«Pencereyi?»

«Pencereyi mi?»

«Evet, yel varmış gibi gıcırıyor.»

Yelle sarsılan pencerenin gıcirtısı, bir iniltiden farksızdı.

«Bebek uyuyor mu?»

«Evet.»

«Düşünde sayıklıyor gibi geldi de.»

«Bir şey duymuyorum.»

«Hastalanmış gibi de mızıldanıyor.»

«O senin kuruntun.»

«İnşallah öyledir. Yüreğime iniyordu az kalsın.»

Bebegin yatak odasından gelen iniltisi, yele tutulmuş pırnalların çığlığı gibiydi.

«İnliyor.»

Lola, nesi var diye bakmaya gitti; bense mutfakta kalıp, dertli anların beni hep tüttürürken yakaladığı sigaramı yaktım.

.....

Çok yaşamadı. Toprağa geri verdiğimizde on bir aylıktı; soğuk bir yelin yere savurduğu on bir yaşam ve kaygı ayı...

11

Kimbilir, belki de işlediğim, işleyeceğim yığınla günah yüzünden Tanrı cezalandırıyordu beni! Kimbilir, belki de önümdeki tek yolun, acılı günlerimin geçip gideceği tek patikanın mutsuzluk olacağı yazılıydı kitabımda.

İnsanoğlu mutsuzluğa alışamıyor, inanın, çünkü çekmekte olduğumdan daha beteri gelemes başıma diye avuturuz hep kendimizi, ama sonra, zamanla, beterin beterin yolumuzu gözlediğini – yüreğimizin yağı eriyerek – anlamaya başlarız.

Bütün bunlar kafamı kurcalayıp duruyor, çünkü Lola'nın düşük yaptığı ve Zacarias'ın bıçaklandığı günlerde üzüntüden düşüp öleceğimi sandıysam, bunun tek nedeni –hiç kuşkusuz– ilerde daha ne belâlar

savuşturmak zorunda kalacağımın aklımın ucundan bile geçmemesiydi.

Pascual'cık bizi bırakıp gidince, üç kadınla çevrili kalıverdim; iyi kötü bir bağla bağlıydım bu üç kadına, yine de kimi zaman kendimi sokaktaki herhangi bir yabancı kadar uzak, dünyanın öbür ucundaymışım kadar kopuk buluyordum onlardan, ve bu üç kadından hiçbiri, inanın bana, hiçbiri, sevecenliği ya da davranışlarıyla oğlumun ölüm acısına katlanmamı kolaylaştırmasını bilemedi; kolaylaştırmaktan vazgeçtim, sanki bana yaşamı zehir etmek için anlaşıp ant içmiş gibiydiler. Bu üç kadın karım, anam ve kızkardeşimdi.

Can yoldaşlıklarına bunca umut bağlamışken, ne bilirdim böyle olacağını!

Karga gibidir kadınlar, nankör ve uğursuz.

Hiç durmuyordu çeneleri:

«Yelin alıp götürdüğü yavru melek!»

«Bizden kurtarmak için Arafa götürdü!»

«Nur topu gibiydi bebecik!»

«Nasıl da can çekişti!»

«Kucağımda tıkanıverdiydi soluğu!»

Devir duası okumaya benziyordu, şarap içilen geceler gibi ezici ve ağır, eşeklerin yürüyüşü gibi hantal ve sıkıcı.

Ve işte böylece geçen bir gün, bir gün daha, bir hafta, bir hafta daha... Korkunç bir şeydi bu, gökten gelen bir cezaydı kuşkusuz, Tanrının lânetiydi!

Ve ben kendimi tutuyordum.

«Onları ister istemez böyle zalim olmaya iten – diye düşünüyordum – sevgi olsa gerek.»

Ve duymamaya, aldırmamaya, davranışlarını kukla seyreder gibi önemsemeden seyretmeye, sözlerine kulak asmamaya çalışıyordum... Koparılmış bir gül gibi zamanla solup gitmeye bırakmıştım derdimi, ve olabildiğince az acı çekmek amacıyla bir mücevher gibi üstüne titriyordum sessizliğimin. Hey gidi boş kuruntular, Tanrının yürü ya kulum dediklerindeki eşek şansına beni hergün biraz daha çok şaşırtmak dışında ön para etmeyen boş kuruntular, nasıl da izin veriyordu Tanrı, kafamda yeşermenize!

Yangın ya da kuduz kadar korkuyordum güneşin batmasından; günlük işlerim arasında yapması bana en acı geleni, akşamüstü, saat yedi sularında, mutfaktaki gaz lambasını yakmaktı. Tüm gölgeler ölü oğlumu anımsatıyordu bana, alevin tüm iniş çıkışları, gecenin tüm gürültüleri, hemen hemen işitilmeyen ama kulaklarımızda örse vurulan çekiç gibi çınlayan o gürültüler oğlumu anımsatıyordu bana.

Kargalar gibi kara yas giysilerine bürünmüş, ölümler gibi suskun, içine kapanık, gümrük kolcuları gibi asık suratlı üç kadın vardı başımda. Bazan onlarla konuşup buzları kırmaya çalışıyordum:

«Havalar kötü gidiyor.»

«Öyle.»

Yine sessizliğe gömülüydük hepimiz.

Üsteliyordum:

«Gregorio bey kancık eşeğini satmaktan vazgeçmiş diyorlar. Kendisine pek gerekli olmalı.»

«Evet.»

«İrmağın oraya gittiniz mi bugün?»

«Hayır.»

«Ya mezarlığa?»

«Hayır.»

Taş çatlasa bundan öteye gitmiyorlardı. Onlara gösterdiğim sabrı yaşamım boyunca kimseye göstermemiştim; bir daha da göstermedim. Önlemek kimse-
nin elinden gelmediğine göre, hiç değilse ertelemek
için, hastalık ve yangın gibi, günün doğuşu gibi, ölüm
gibi kaçınılmaz rezaletin patlak vermesini ertelemek
için, ne acayip yaratıklara dönüştüklerinin farkında
değilmişim gibi davranıyordum.

Yaşamımızın en acı olayları, sakıngan kurt adımlarıyla, rastlantıymış gibi yanımıza gelip, akreplerinki gibi çevik ve kurnaz iğnesini bağrımıza saplayıverir.

Soğuk kadınların o acı ve sinsi gülümsemesiyle, duvarların fersahlarca ötesine dalıp gitmiş bakışlarıyla, daha dünmüş gibi gözümün önüne getirebiliyorum onları. Amansızca geçiyordu dakikalar; tüm sözler hortlak sesleri gibi geliyordu kulağa:

«Dışarısı zifiri karanlık.»

«Belli.»

Baykuş selvinin tepesindeydi.

«Böyle bir geceydi.»

«Evet.»

«Ama vakit biraz daha geç'ti.»

«Evet.»

«Soğuk yel kırlarda dolanıp duruyordu...»

.....

«Başboş geziyordu zeytinliklerde.»

«Evet.»

Sessizliğin uzun çanı yine odayı dolduruyordu.

«Şimdi nerede acaba?»

.....
«Şu soğuk yeli soruyorum!»

Lola, yanıt verméden önce bir duraladı.

«Bilmem ki.»

«Denize ulaşmış olmalı.»

«Bebeklerin üstünden geçip giderek...»

O anda, kızdırılmış dişi bir arslan bile karım kadar öfkeli olamazdı.

«Düşündükçe kahroluyor insan! Sen doğur, yel götürsün, hay Allah belâsını versin!»

«Gölcüğe damla damla akan su damarı o soğuk yeli de boğabilseydi...»

.....

12

«Bıktım artık şu senin gövdenden!»

.....

«Mevsimlere dayanıksız erkek teninden!»

.....

«Ne yaz güneşine dayanıklı!»

.....

«Ne de aralık soğuklarına!»

.....

«Taş gibi sert memelerimi bunun için mi yetiştirdim!»

.....

«Şeftali gibi körpe ağzımı bunun için mi yetiştirdim!»

.....
«Bunun için mi ata binmeye de, gece yeline de dayanıksız iki evlât verdim sana!»

.....
Aklını oynatmış, cin tutmuş gibiydi karım, yaban kedisi gibi şirret ve yırtıcı kesilmişti... Oysa ben, büyük gerçeğe sessizce katlanıyordum.

«Oğlan kardeşin gibisin!»
... Karımın sırtıma indirmeye bayıldığı bu sinsi bıçak darbesi...

.....
Kırın ortasında yağmura tutulunca koşmak yarar vermez. Yine ıslanır, üstelik daha çok yoruluruz. Şimşeklerden tir tir titreriz; gökgürültülerinden yüreğimiz ağzımıza gelir; çılgına dönen kanımız şakaklarımızı ve gırtlığımızı dövmeye başlar.

«İyi ki Esteban babacığın ne pısrık herif olduğunu görmedi!»

.....
«Zoru görünce nasıl sindiğini!»

.....
«Ah şu senin karın!»

.....
Ne diye uzatıyordu? Güneş kimbilir kaç kez parlamıştır tepemizde, ama çaparları körelten ışığı vızgelir zencilere.

«Kes artık!»

Çektiğim acı için, on bir ay yıldız gibi parlayıp

sönmüş bebeğimin; oğlumun ölümünün yüreğime sal-
dığı acı için kınayamazdı anam beni.

Kendisine açıkça söyledim bunu; sözle söylenebi-
lecek en açık biçimde:

«Ana, sonunda ateş ikimizi de yakacak.»

«Ne ateşi?»

«Şu oynayıp durduğun ateş...»

Anam kuşkulu bir tavır takındı:

«Ne demek istiyorsun sen?»

«Biz erkeklerin yüreğinin çok güçlü olduğunu.»

«Bir işinize yaramıyor ki.»

«Her işimize yarıyor.»

Anlamıyordu anam, anlamıyordu. Bana bakıyor,
benimle konuşuyordu... Of, bakmasaydı bari!

«Dağda gezen kurtları, bulutlara tırmanan atma-
cayı, taşların altına sinmiş engerek yılanını görüyor
musun?»

.....
«İşte bir erkek bunların tümünden daha kötü-
dür!»

«Bunu bana niçin söylüyorsun?»

«Hiç»

Şu yanıtı vermek istiyordum oysa:

«Çünkü seni öldüreceğim!»

Ama sesim boğazımda düğümlendi.

.....
.....

Ve kara bahtlı, kirletilmiş, saygıdeğer kadınların
yüz karası kız kardeşimle yalnız kaldım.

«Duydun mu?»

«Evet.»

«Hiç sanmazdım.»

«Ben de öyle.»

«Lânetli bir adam olduğumu hiç düşünmemiştim.»

«Değilsin ki.»

Dağdan yel esmeye başladı, zeytinliklerde gezen, bebeklerin üstünden geçip giderek denize ulaşacak o kötü yel... inleye inleye gıcırıyordu pencerede.

Rosario ağlamaklı olmuştu.

«Niye lânetli bir adam olduğunu söylüyorsun?»

«Bunu söyleyen ben değilim.»

.....
«O iki kadın söylüyor.»

Gaz lambasının alevi soluk alır gibi yükselip alçalıyordu; mutfak asetilen kokuyordu, bu keskin ama hoş koku insanın iliklerine kadar işliyor, tenini uyarıyordu, o günlerde biraz olsun uyarılmaya pek gereksinimi olan zavallı ve lânetli tenimi.

Kız kardeşim solgundu; sürdüğü yaşamın acımasız damgası gözlerinin çevresindeki mor halkalarda okunuyordu. Yumuşacık seviyordum onu, onun da beni yumuşacık sevdiği gibi.

«Rosario, kardeşim benim.»

«Pascual.»

«İkimizi de çok acı günler bekliyor.»

«Göreceksin, her şey düzelecek.»

«İnşallah!»

Anam yine araya giriyordu:

«Zor düzelir.»

Ve karım, yılan gibi sinsi ve hain karım, iblisçe gülümsüyordu.

«İşleri düzeltmek Tanrıya kaldıysa yandık.»

Tanrı yücelerdedir ve kartal gibi keskin bakışlıdır; gözünden hiçbir şey kaçmaz.

«Ya düzeltirse!»

«Bizi o kadar sevdiğini hiç sanmıyorum.»

.....

İş başa düşünce kesinlikle anladım ki düşünmeden öldürüyor insan, bazen de istemeden. Tiksiniyorsunuz, tüm varlığınıza, deli gibi tiksiniyorsunuz ve çekiyorsunuz bıçağı, elde bıçak, yalınayak, düşmanın uyuduğu odaya dalıyorsunuz. Vakit gece, ama pencereden ayın şavkı vuruyor; her şey çok iyi seçiliyor. Ölü, yani ölecek kişi yatakta yatıyor. Bakıyorsunuz ona, soluk alıp verişini dinliyorsunuz; kımıldamıyor, sanki dünya umurunda değil. Oda pek eski püskü olduğu için gıcırdayan eşyalar ürkütüyor insanı, uyanıverir de hemen bıçaklamak zorunda kalırım diye. Düşman, örtüsünün ucunu biraz kaldırıp dönüyor yatağında, ama uyanmıyor. Gövdesi pek heybetli görünüyor; örtüler aldatıyor insanı. Usulca yaklaşıyorsunuz; elinizi uzatıp hafifçe dokunuyorsunuz. Evet, uyuyor, mışıl mışıl uyuyor, başına geleceklerin farkına bile varmayacak...

Ama durun, böyle öldüremezsiniz; ancak katiller becerir bunu. Ve geri dönmek, çıkıp gitmek istiyorsunuz... Hayır, hayır olamaz. Her şey çok iyi hesaplandı; alt yanı bir anlık iş, ufacık bir an ve sonra...

Ama durun, cayamazsınız artık. Sabah olunca nasıl katlanırsınız bakışlarına, farkında bile olmadan bağrımızı delecek bakışlarına.

İyisi mi kaçmalı; köyden uzaklara, bizi kimselerin tanımadığı, yeni tiksintiler bulabileceğimiz bir yerlere kaçmalı. Tiksintinin filizlenmesi yıllar alır; biz de artık çocuk olmadığımız için, tiksinti büyüüp yüreğimizi sıkıştırmaya başladığında, yaşamımızın da sonu gelmiş olur. Yüreğimiz zehirlerden temizlenir ve gücü tükenen kollarımız iki yanımıza sarkar...

13

Bütün bir ay, ot şiltemin üstünde yan gelip yatmış; bazen kanatlı gibi uçan, bazen inmeli hastalar gibi sürünen saatlerin geçişini seyrederek; uçabilecek tek şeyim olan düşlerimi özgürce uçmaya bırakarak; tavanın sıvası dökük yerlerini inceleyerek; neye benzediklerini bulmaya çalışarak hiçbir şey yazmadım; bu koca ay boyunca, geçmiş yıllardakinden çok daha fazla tadına vardım – kendimce – yaşamın; hem de tüm pişmanlık ve kaygılarıma karşın.

Günahkâr ruhların dirliğe kavuşması, ilk kez sürülmüş tarlalara rahmet yağması gibidir, kurumuş ne varsa canlanır ve çorak topraklar yeşerir. Boşuna söylemiyorum bunu; dinginliğin Tanrının bir nimeti, bizim gibi zavallı ve ürkek yaratıkların görüp göreceği en değerli nimet olduğunu anlamakta çok fazla, gerektiğinden çok daha fazla geciktim ama, artık aklım başı-

ma gelip, dinginlik büyük aşkıyla benim de yoldaşım olunca, öyle bir kudurganlık ve cümbüşle tadını çıkarıyorum ki, sayısı zaten azalmış – hem de çok azalmış – soluklarımın zamanından önce tükenivermesinden korkuyorum. Bu dirliğe birkaç yıl önce kavuşsaydım, belki şimdi en azından bir derviş filan olurdum, çünkü onda öyle bir aydınlık ve rahatlık buldum ki, o yıllarda da beni bu günkü gibi büyülerdi kuşkuşuz. Ama kismet değilmiş neleyim, ve işte buyurun, kendimi bu deliğe tıkmış buldum sonunda, üstelik tepemde öyle bir yargı sallanıyor ki, bilmem inse de kurtulsam mı, yoksa sürüp gitse mi bu can çekişmesi; can çekişmesi diyorum, ama bakmayın, yine de dört elle sarılıyorum ona, sevmek hâlâ elimden geliyorsa, aşkla, rahat bir yaşam sürseydim duyacağım aşkla, çok daha büyük bir aşkla sarılıyorum. Sanırım çok iyi anlıyorsunuz ne demek istediğimi.

Düşünmeye adadığım bu koca ay boyunca tatmadığım duygu kalmadı: acı ve sevinç, mutluluk ve üzüntü, inanç ve kuşku ve umutsuzluk... Hey ulu Tanrım, ne de güçsüz gövdelerde yapmışsın deneylerini! Duygular birbirini izledikçe ateş basmış gibi titriyordum, ve gözlerim ürküp kaçmaya çalışan yaşlarla doluyordu. Tek bir şeyi düşünmeye adanmış, en domuzuna pişmanlıkları tatmaya adanmış, yaptığımız kötülükler yüzünden nasıl cehennemi boylayacağımızı kurmaktan başka bir şey yapmayarak geçirilen zincirleme otuz gün az sayılmaz... Nur yüzlü keşişe, gökteki kuşa, sudaki balığa, çalılıktaki yırtıcı hayvana bile imreniyorum; çünkü anıları temiz. Ne kötü şey günah içinde ge-

çen yaşam!...

Dün günah çıkarttım; kendim istedim bunu. Yaşlı ve bebek yüzlü, iyi yürekli ve kederli, karınca gibi yarımdı sever ve yıpranmış bir papaz olan peder Santiago Lurueña çıkageldi.

Pazar günleri takdis ayinini, yüz kadar katil, yarım düzine gardiyan ve iki çift rahibenin katıldığı takdis ayinini yapan vaizimizdir o.

Ayakta karşıladım.

«Merhaba peder.»

«Merhaba oğlum; beni çağırtmışsın.»

«Evet efendim; sizi ben çağırttım.»

Yaklaşıp alnımdan öptü. Yıllardır kimse öpmemişti beni.

«Günah mı çıkartacaksın?»

«Evet peder.»

«Çok sevindirdin beni oğlum.»

«Ben de sevinçliyim peder.»

«Tanrı her şeyi bağışlar; rahman ve rahimdir.»

«Biliyorum peder.»

«Ve sürüden ayrılmış kuzusunun geri dönmesine çok sevinir.»

«Evet peder.»

«Hayırsız evlâdın baba ocağına dönmesine...»

Elimi sevgiyle kavrayıp cüppesine bastırmıştı; söylediklerini daha iyi anlamamı istermiş gibi gözlerimin içine bakıyordu.

«İnanç yaşamın karanlıkları arasından ruhumuza yol gösteren bir ışık gibidir.»

«Öyle.»

«Acı çeken ruhlara büyü bir merhem gibi gelir...»

Don Santiago coşmuştu; sesi utançtan bocalayan bir çocuğunki gibi titriyordu. Azizlerinkine benzeyen tatlı gülüşüyle, gülümseyerek baktı bana.

«Günah çıkartmanın ne demek olduğunu biliyor musun?»

Bu soruyu yanıtlamaktan çekiniyordum. Güç duyulur bir sesle mırıldandım:

«Pek değil.»

«Aldırma oğlum; kimse bilgiç doğmaz.»

Don Santiago, bana pek anlamadığım bir şeyler anlattı; ama sanırım söyledikleri doğrudu, çünkü doğru gibi geliyordu kulağa. Hemen bütün öğleden sonra uzun uzun konuştuk durduk; sustuğumuzda güneş artık ufku çok ötelerindeydi.

«Bağışlanmaya hazır ol oğlum, yüce Tanrı adına bağışlayacağım seni... Benimle birlikte İsa efendimize dua et...»

Don Santiago beni kutsarken kafamdaki tüm kötü düşünceleri silmek için olağanüstü bir çaba harcadım; elimden gelen en iyi biçimde kutsandım, inanın. Utanmasına çok utandım ama, korktuğum kadar da değildi doğrusu.

Bütün gece gözümü kırpmadım. Bugün dayak yemiş gibi yorgun ve isteksizim; ama müdürden istediğim kâğıt yığını önümde durduğu için, ve içine gömüldüğüm sıkıntıdan, durup dinlenmeden bir şeyler yazmaktan başka kurtuluş yolum olmadığından, yeniden başlamayı, öykünün kaçırdığım ipini yeniden yakala-

mayı, bu anıları, son yolculuklarına çıkarmak için iteleyivermeyi deneyeceğim. Bakalım bana çok gerekecek gücü yeterince bulacak mıyım kendimde? Olayların akışı biraz daha hızlanırsa, öykümün yarım ve kötürümler gibi kolsuz bacaksız kalabileceğini düşündükçe kapıldığım kaygı ve telâşı yenmek çok güç oluyor; çünkü şimdiye kadar yaptığım gibi ağır ağır ve tüm dikkatimle yazmaya devam etsem bile, öykümün anlaşılır bir şey olup olamayacağı çok kuşkuluyken tutup sel akıtmaya kalkarsam öyle kötü ve yavan bir şey olacak ki, korkarım öz babası – yani ben – bile evlâtlığa kabul etmek istemeyecek onu. Belleğin katkısının önemli olduğu şeylere çok büyük özen gösterilmesi gerekir, yoksa olayların düzeni bir bozuldu muydu, kâğıtları yırtıp yeniden yazmaya başlamaktan başka çıkar yol yoktur, ben de bu çözümden bucak bucak kaçıyorum, çünkü yinelenen şeyler hiçbir zaman iyi olmaz.

Önemli işler bu kadar berbat durumdayken, önemsizlerini iyi başarma tutkum belki kibirlice ve küstahça bir şey gibi geliyor size, belki de için için gülererek, mürekkep yalamış herkesin rahatça ve kolayca yapabileceği bir işi becerebilmek için ağırdan almaya çalışmamın gösteriş yapmaktan başka bir şey olmadığını düşünüyorsunuz, ama dört aydır durup dinlenmeden yazmaya çabalamanın benim için ne kadar yeni bir şey olduğunu düşünecek olursanız, belki bağışlarsınız yargılarımı.

İşler hiçbir zaman ilk bakışta düşündüğümüz gibi çıkmaz, daha yakından görmeye, incelemeye başladığımızda öyle beklenmedik, öyle bilinmedik yönleriyle

karşılaşırız ki, bazen ilk izlenimin anısı bile silinir gider; düşlediğimiz yüzler de, tanımadığımız kentler de böyledir işte, iyi kötü canlandırırız kafamızda, ama gerçekte karşılaştınca bir anda düşümüzdekilerin hepsini unuttur gideriz. Bu yazıp çizme işi de böyle oldu, başlangıçta sekiz günde bitirivereceğimi sanırken, şimdi – yüz yirmi gün harcadıktan sonra – kendim bile gü-lüyorum saflığıma.

İnsanın, yaptığına pişman olduğu kötülükleri anlatmasının günah olduğunu sanmıyorum. Don Santiago, beni avutacaksa anlatmamı söylüyor. Gerçekten de avuttuğuna ve kutsal emirler konusunda Don Santiago'ya güvenebileceğime göre, öyküme devam etmem Tanrıyı gazaba getirmeyecektir herhalde. Bazen zavalı yaşamımın önemli ya da önemsiz ayrıntılarını sözcüğü sözcüğüne anlatmak acı veriyor bana, ama bu acıyı hafifletmek istercesine öyle anlar da oluyor ki, zevklerin en temizini, en dürüstüyle zevk alıyorum yaşamımı anlatmaktan; belki de anlatırken, dedikodulara ve tanımadığım birinin sözlerine dayanarak anlatıyordum gibi kendimi tüm geçmişten çok uzaklaşmış buluyorum da ondan. Olup bitenlerle – eğer çıkış nokta- ma dönebilseydim – olmasına çalışacağım şeyler ne kadar farklı birbirinden! Ne yazık ki kaçınılmaz ve dü-zeltilmez olanı sineye çekmek gerekir; yanmış harmanın öşürü olmaz, yapılacak tek şey yangının sürüp gitmesini önlemeye çalışmaktır, bu önleme işini iyi bece-riyorum ama – işin doğrusu – ancak mahpusluğun yar-dımıyla. Yaşamımın şu son saatlerinde uysallığımı abartmak istemiyorum, çünkü benim için ihtiyar bir

budaladan daha beter budala yoktur dediğinizi duyar gibi oluyorum ve bu söylenmese daha iyi olur. Ama yine de her şeyi tam bir açıklığa kavuşturmak, tüm yaşamımı bugünkü dingin yollarda geçirseydim şimdi örnek bir aile babası olacağıma sizi de inandırmak istiyorum.

Devam edeceğim. Yazmadan geçen bir ay, yüreğinin atışları sayılı biri için aşırı bir durgunluk ve alışkanlığın tedirgin olmaya zorladığı biri için de aşırı bir rahatlık sayılır.

14

Kaçış hazırlığıyla zaman yitirmedim; bazı işler beklemeye gelmez, benimki de bunlardan biriydi. Çekmecedekileri keseme, kilerdekileri heybeme, kötü düşüncelerin yükünü de kuyunun dibine atıp, hırsızlar gibi gecenin karanlığından yararlanarak evden sıvıştım, şoseyi tuttum, alıp başımı kırlara doğru – nereye gittiğimi pek bilmeden – aralıksız öyle bir yürüdüm ki, şafak söküp artık bir adım daha atacak halim kalmadığında, köyü en az üç fersah geride bırakmıştım. Beni tanıyan biri çıkar diye köy yakınlarında fazla oyalanmak istemediğimden, yol kenarındaki zeytinliğe dalıp biraz kestirdim, azığımdan birkaç lokma atıştırdım, yetiyeceğim ilk trene atlamak niyetiyle yola koyuldum. Yersiz yurtsuz serserilere benzediğimden olacak, insanlar bir tuhaf bakıyordu bana, köylerden geçerken çocuklar, çingeneler ya da delilere yaptıkları gibi me-

rakla peşime takılıyordu; kaygılı bakışları, çocuklara özgü davranışları, tedirgin etmek şöyle dursun, yalnızlıktan kurtarıyordu beni ve artık kadınlardan ödüm kopmasaydı, onlara yanımdaki ufak tefek bazı şeyleri armağan etmeye bile kalkışacaktım.

Don Benito'da treni yakaladım, Madrid'e bir билет aldım, ama niyetim orada kalmak değil, Amerika'ya geçmeye çalışabileceğim bir yere kadar gitmekti. Yolculuğum güzel geçti, çünkü bindiğim vagon hiç de fena değildi, üstelik kırların bir çarşaf üstündeymiş de gizli bir el çekiyormuş gibi kayıp gidişini seyretmek benim için büyük bir yenilikti, ve herkes trenden indiği için Madrid'e geldiğimizi anladığımda, başkentten daha o kadar uzakta olduğumuzu sanıyordum ki, birden yüreğim hoplayıverdi; yüreklerimizin, kesin olanla, artık kaçınılmaz olanla, çok uzaklarda sanırken burnumuzun dibinde bitiverenle karşılaşınca her zaman yaptığı gibi.

Madrid'in itle uğursuzla dolu olduğunu çok iyi bildiğim için, ve kente gece vakti, yani kopuklarla yankesicilerin eline düşmek için en uygun saatte geldiğimden, iyisi mi yatacak yer aramayı ertesi güne bırakıp, bu gecelik istasyonun geniş tahta sıralarından birinde kestirmeye katlanayım, dedim. Ve öyle yaptım; en kenarda, gürültü patırtının göbeğinden uzakça bir sıra seçtim, becerebildiğim en rahat biçimde yerleştim üstüne, kendimi koruyucu meleşimin ellerine bırakarak ölü gibi uyuyuverdim; oysa yatarken, bir gözünü dinlendirirken öbürüyle nöbet tutan keklikler gibi uyumayı düşünmüştüm. Tan yeri ağarana dek deliksiz bir uy-

ku çektim. Uyandığımda soğuk öyle içime işlemişti ve gövdem öylesine nemliydi ki, iyisi mi burada daha fazla oyalanmamalı diye düşündüm; istasyondan çıkıp, açık havada yaktıkları ateşin çevresinde toplanmış bir işçi küme'sine yaklaştım; iyi karşıladılar beni; ateşe sokulup güzelce ısındım. Başlangıçta oldukça sönük geçen konuşma kısa sürede canlandı, iyi insanlara benzediklerinden, ve Madrid'de bana en gerekli şey yeni dostlar olduğu için, yoldan geçen bir sokak çocuğunu çağırıp bir litre şarap almaya gönderdim, gönderdim ama, ne bana, ne de yanımdakilere şarabın bir yudumunu bile tatmak nasip olmadı; çünkü anlaşılan pek anasının gözü olan çocuk, paraları aldıktan sonra sırra kadem basmıştı. Ama onları ağırlamaya niyetlendimden ve oğlanın bana oynadığı oyuna gülüp durmalarına karşın dostluklarını kazanmayı çok istediğimden, ortalık aydınlanır aydınlanmaz hepsini ufak bir kahveye götürüp birer sütlü kahve ısmarladım, kahvenin kırk yıllık hatırı da bana ısınvermelerini sağladı. Kalacak yerim olmadığından söz edince, içlerinden biri – adı Angel Estévez'di – bana günde iki buçuk peseta'ya evinde bir oda ve iki öğün yemek vermeyi önerdi, Madrid'de ve evinde kaldığım her Allahın gecesini, Estévez, hem kendisinin hem de karısının pek düşkün olduğu kâğıt oyununda en az bir iki buçukluğumu daha sızdırmıyorsa, bu fiyat hiç de fena sayılmazdı doğrusu.

Madrid'de oldukça az kaldım, on beş gün kadar bir şey, ve bu süreyi, elimden gelen en ucuz biçimde eğlenip, bana gerekli olan ve Postas sokağıyla Mayor

alanında ucuza bulduğum ufak tefek şeyleri satın almakla geçirdim; akşamları, gün batar batmaz Aduana sokağındaki bir gaziinoya – Edén Concert – dalıp bir peseta harcıyor ve yemek saatine kadar artistleri seyrettikten sonra, Estévez'in Ternera sokağındaki evine dönüyordum. Estévez genellikle benden önce gelmiş oluyordu, karısı tencereyi getiriyordu, yemeğimizi yiyorduk ve her gece damlayan iki komşuyla birlikte tandırın çevresine kurulup ayaklarımızı korlara uzatarak sabahlara kadar kâğıt oynuyorduk. Hoşlanıyordum bu yaşamdan, köye dönmemeye de kesinlikle karar vermiş olmasaydım, son kuruşumu tüketinceye kadar Madrid'de kalırdım.

Estévez'in evi çatı katında olduğu için yüksekti, bir güvercinliğe benziyordu, ama pencereleri hiç açmadıkları, mangalı da gece gündüz söndürmedikleri için, ayaklarını tandır örtüsünün altına sokup oturunca çok rahat ediyordu insan. Odamın tavanı ot şilteyi koydukları yana doğru eğikti, alışıncaya kadar varlığını farketmediğim bir kirişe çarptım durdum kafamı. Ama sonraları, yöreme alıştıkça, odadaki girintilerle çıkıntılardan korunmayı öğrendim; artık yatağıma gözü kapalı girebiliyordum. Her şey alışmaya bağlıdır.

Bana adının Concepción Castillo López olduğunu söyleyen karısı gençti, ufak tefekti; ona Madridli kadınlara özgü olduğu söylenen canayakın, kibirli, ve civelek bir hava veren haylaz bir yüzü vardı; ezilip büzülmeden gözlerimin içine bakıyor, sözünü esirgemedен konuşuyordu, ne var ki işi pişirmek umutlarımı – eline fırsat verir vermez – suya düşürmekte gecikmedi.

Kocasına âşıkty, gözü ondan başkasını görmüyordu; önceleri üzölmüşüm bu duruma, çünkü bizim oralaların kadınlarından öldükça değışik olsa bile, yine de çok güzeldi, çok tatlıydı, ama bir yandan bana hiç yüz vermediğinden, bir yandan da kendi ödleğliğimden, gitgide erişilmez bir şeye dönüşmeye başladı gözümde ve sonunda baktım aramızda öyle derin uçurumlar var ki, artık onun üstüne kafa yormadım. Kocası çok kıskançtı, sanırım karısına da pek güvenmiyordu, çünkü yalnız başına evden dışarı adımını bile attırmıyordu; hiç unutmam, bir pazar akşamı Estévez tuttu beni hep birlikte el Retiro parkında dolaşmaya çağırđı; dolaşırken saatlerce yok sen filancaya baktın, yok falanca sana baktı diye suçlayıp durdu kadıncağızı, bu suçlamalara düpedüz kıvançla, hiç ummadığım için ağzımı bir karış açık bırakan sevgi dolu bir yüzle katlanıyordu Concepción. Havuzun çevresindeki yolda dolaşnıp dururken birden Estévez yanıımızdan geçen biriyle bağıra çağıra tartışmaya başladı, öylesine hızlı, öyle yakası açılmadık sözcükler kullanarak konuşuyorlardı ki, söylediklerinin yarısını bile anlayamadım; sanırım adam Concepción'a bakmış diye tartışıyorlardı, ama işin bugün bile en çok şaşıtığım yanı, en katmerli küfürleri savurmalarına karşın yumruklaşmaya hiç de niyetli görünmüyorlardı. Ana avrat düz gidiyor, avaz avaz deyyus, pezevenk, diye haykırıyor, ciğer söküp çiğ çiğ yemekten dem vuruyor, ama ilginçtir ki birbirlerinin kılına bile dokunmuyorlardı. Bu acayip gelenek diken diken etmişti tüylerimi, kuşkusuz araya girmedim ama, gerekirse dostumun yardımına koşmaya da ha-

zırdım. Küfretmekten bıkınca, ikisi de kendi yoluna gitti, sorun da böylece kapandı.

Böyle şeyler yüreğine su serpiyor insanın. Eğer biz köylüler de kentliler kadar vurdumduymaz olabilseydik, cezaevleri ıssız adalara dönerdi.

İki hafta kadar sonra, pek öyle kısa zamanda tanınacak bir kent olmayan Madrid üstüne pek bir şey öğrenemediğime aldırmadan, amacıma doğru yeniden ilerlemeye karar verdim, üç beş parça eşyayı, edindiğim ufak bir bavula doldurdum, tren biletimi aldım, son saniyeye kadar yanımdan ayrılmayan Estévez'le birlikte istasyona – kente ayak bastığım istasyon değil, bir başkası– gittim, ve duyduğuma göre Amerika'ya gidip gelen gemilerin uğrak yeri olan La Coruña trenine atladım. Yol daha uzun olduğu için, limana ulaşmam, köyden Madrid'e yaptığım yolculuktan daha uzun sürdü, ama araya gece girdiği için, ben de trenin sarsıntısı ve gürültüsüyle uykusu kaçacak adam olmadığımndan, zaman, sandığımndan ve yol arkadaşlarımdan söylediğinden daha çabuk geçti ve uyandıktan birkaç saat sonra denizi gördüm, enginliği ve dipsizliği. Bana bu, yaşamda boyumun ölçüsünü en iyi veren şeylerden biri oldu.

İlk sorunlarımı çözer çözmez, cebimdeki paranın Amerika'ya gitmeye yeteceğini sanmakla ne budalalık ettiğimi anladım. Deniz yolculuğunun çok pahalı olabileceği aklıma bile gelmemişti o güne kadar! Acentaya gittim, bir gişeye sokuldum, bir başka gişeye yolladılar, kuyruğa girip en az üç saat bekledim, sonunda memura yanaşıp hangi yolu seçmemin en uygun olacağını

nı, bu işin bana kaç patlayacağını sormaya kalkıştım. Adam – tek sözcük söylemeden – yarım çark edip, göz açıp kapayıncaya kadar elinde bir kâğıtla gene bana döndü.

«Yol kılavuzları... tarifeler... La Coruña'dan kalkış ayın beşinde ve yirmisinde.»

Bunları değil, yolculuğum konusunda konuşmak istediğimi anlatmaya çalıştım, ama boşuna. Elimi kolumu bağlayan bir soğuklukla sözümü kesti:

«Rica ederim, üstelemeyin.»

Kılavuz ve tarifem elimde, vapurların kalkış günlerini aklımda tutarak çekip gitmek zorunda kaldım. Başka ne yapabilirdim ki!

Benimle aynı evde yaşayan bir topçu çavuşu, acentadan aldığım kâğıtlarda ne yazılı olduğunu çözmeyi önerdi ve fiyatlarla ödeme koşullarını söyler söylemez başımdan aşağı kaynar sular döküldü; çünkü gerekli paranın yarısı bile yoktu cebimde. Sorun büyüktü ve çıkar yol bulamıyordum; adı Adrián Nogueira olan çavuş fena halde kıskırtıyordu beni – kendisi de Amerika'da bulunmuştu – La Habana'yı, hatta New York'u anlata anlata bitiremiyordu. Ben de – ne yalan söyleyeyim – ağzım bir karış açık, kimseye karşı duymadığım bir kıskançlıkla dinliyordum onu, ama gevezeliklerinden tek kazancımın ağzımın suyunun akması olduğunu anladığımdan, sonunda bir gün dayanamayıp, artık yurdumda kalmaya kesin karar verdiğim için bu konuyu kapatmasını rica ettim; çok şaşırdı, ama bütün Galicia'lılar gibi akli başında ve ağırbaşlı bir adam olduğu için bir daha Amerika lafını ağzına bile almadı.

Ne halt edeceğimi düşünene düşünene kafam kazana dönmüştü. Köye dönmek dışında her çözüm yolu kabulüm olduğu için, ne iş bulursam eyvallah dedim, istasyonda bavul, rıhtımda balya taşıdım, Ferrocarrilla otelinde mutfak işlerine yardım ettim, bir ara tütün fabrikasında gece bekçiliği yaptım, her telden biraz çala çala sonunda liman günlerimi Papagayo sokasının solunda yükselen Apaş ablanın evinde noktadım, burada az çok her aşın kaşığı oldum, ama ana görevim hır çıkarmaktan başka niyeti olmadığı anlaşılan kişileri kapı dışarı etmektir.

Bu evde bir buçuk yıl çalıştım; bu bir buçuk yıl, daha önce evimden ayrı sağda solda geçirdiğim yarım yıllarla birleşince, bana sık sık artık geride bıraktığımı sandığım şeyleri anımsatmaya başladı; önceleri bu iş yalnız geceleri, bana mutfakta hazırladıkları yatağa yatınca oluyordu, ama yavaş yavaş kafamı saatlerce kurcalamaya başladı. Sonunda – La Coruña’lıların dediği gibi – sıla lâneti beni öyle bir sarıp sarmaladı ki, şosenin üstündeki kulübemi yeniden görmek için dokuz doğurur oldum. Ailemin beni iyi karşılayacağını düşünüyordum – zaman her yarayı kapatır – ve özlem, su yürümüş tomurcuklar gibi büyüyordu içimde. Borç para bulmak için epeyce uğraştım, ama sonunda, direte direte, her şey gibi onu da elde ettim ve bir gün Apaş abla en başta olmak üzere bütün koruyucularıyla esenleşip köyün yolunu tuttum, eğer şeytan yokluğundan yararlanıp –haberim bile olmadan– evimin ve karımın içine girip yerleşmemiş olsaydı ne mutlu bitecekti bu yolculuk. Aslında gençliğini ve güzelliğini da-

ha yitirmemiş olan karımın cahillik edip kocasının yokluğuna dayanamamasını doğal karşılamak gerekirdi; evden kaçışım, benim bu en büyük günahım, hiç yapmamam gereken ve Tanrının kimbilir belki de gadarca cezalandırmak istediği bir şeydi...

15

Dönüşümden yedi gün sonra, beni hiç değilse görünüşte büyük bir sevgiyle karşılamış olan karım, karşıma geçip kurduğum düşleri parçalayıverdi:

«Seni çok soğuk karşıladığımı düşünüyordum.»

«Yok canım!»

«Biliyor musun, artık beklemiyordum seni, döneceğini hiç sanmıyordum.»

«Ama şimdi mutlusun değil mi?»

«Evet, şimdi mutluyum.»

Lola çok üzgün gibiydi; tüm benliğinde büyük bir değişiklik seziliyordu.

«Hep aklında mıydım?»

«Elbette, yoksa geri döner miydim?»

Karım bir süre daha sessizliğe gömüldü.

«İki yıl az zaman değil.»

«Az olur mu?»

«İki yıl içinde kimbilir kaç kez döndü dünya.»

«İki kez. La Coruña'lı bir gemici bana öyle söyledi.»

«La Coruña'dan söz etme bana!»

«Neden?»

«Öyle işte. Yerin dibine batsın La Coruña!»

Bana bunu söylerken abartıyordu sesini, bakışı karanlık ormanlar gibiydi.

«Kimbilir kaç kez döndü durdu!»

«Öyle!»

«İki yıl dönmeyince ne düşündüm biliyor musun: ölüp gittiğini.»

«Sonra?»

«Hepsi bu kadar.»

Lola acı acı ağlamaya başladı. Güç duyulur bir sesle baklayı çıkardı ağzından:

«Çocuğum olacak.»

«Çocuk mu?»

«Evet.»

Tüylerim ürpermişti.

«Kimden?»

«Ne olur sorma bunu!»

«Ne sormaması? Elbette soracağım! Senin kocanın ben!»

Sesini yükseltti:

«Koca ha! Beni öldürmek isteyen bir koca! Beni iki yıl tek başıma bırakan bir koca! Cüzamlıymışım gibi benden kaçıp giden bir koca! Bir koca ki...»

«Kes artık!»

Evet; en doğrusu işi burada kesmekti, vicdanımın sesi böyle söylüyordu. En doğrusu bırakmalı varsın zaman geçsin, varsın bebek doğsun... Komşular karımın serüvenlerinden konuşmaya başlar, bana pis pis bakar, yanlarından geçerken alçak sesle fısıldaşmaya ko-

yulurlardı...

«Engracia kadını çağırayım mı?»

«Daha önce gelip gördü beni.»

«Ne diyor?»

«Her şey yolundaymış.»

«Onu demek istemiyorum. Sorun o değil.»

«Ne ya?»

«Hiç... ama bu işi kendi başımıza çözssek fena olmayacak.»

Karım yalvaran bir yüzle sordu:

«Nasıl yaparsın bunu Pascual?»

«Yaparım Lola; bal gibi yaparım; ilk kez mi olacak sanki?»

«Pascual, içimden gelen bir ses, çok güçlü bir ses, yaşaması gerektiğini söylüyor...»

«Beni rezil kepaze etmek için değil mi?»

«Belki de mutlu etmek için; konu komşu nerden öğrenecek senin olmadığını?»

«Konu komşu mu? Göz açıp kapayıncaya kadar her şeyi öğrenirler!»

Lola, kötü davranılmış bir çocuğun bıçak gibi saplanan gülüşüyle gülümsüyordu.

«Belki de gizlemeyi beceririz!»

«Öğrenmeyen kalmaz!»

Tanrı bilir ya, pek o kadar kızmamıştım, ne var ki eşek yulara nasıl bağlanıyorsa, insan da öyle bağlanıyor törelere.

Erkekliğim bağışlamamı engellemeseydi bağışlardım, ama işte bu dünya böyle gelmiş böyle gider ve akıntıya kürek çekmek boşunadır.

«En doğrusu, kadını çağırmak olacak!»

«Engracia kadını mı?»

«Evet.»

«Allah rızası için yapma! Bir düşük daha mı? Yaşamım, çocuk doğuracağım diye toprağı gübrelemekle mi geçecek?»

Ayaklarıma kapanıp öpmeye başladı.

«İstersen canımı al!»

«Ne işime yarar ki?»

«Sana yaptığım kötülüğe karşı gözlerimi al, kanımı al!»

«Onlar da işe yaramaz.»

«Göğüslerimi al, saçlarımı al, dişlerimi al! Neyimi istersen al, ama bebeğimi, yaşamımın tek nedeni olan bebeğimi bana bırak!»

Yapılacak en doğru şey onu ağlamaya, doya doya ağlamaya, sinirleri paramparça ama daha yatışmış, biraz daha aklını başına toplamış olarak bitkin düşüp yazgıya boyun eğinceye kadar ağlamaya bırakmaktı.

Yokluğumda dönen işlerde aracılık yaptığını dinim gibi bildiğim anam olacak kadın benden bucak bucak kaçıyor, gözüme görünmemeye çalışıyordu. Gerçeğin ateşi fena yakar adamı! Elinden geldiğince az konuşuyordu benimle, ben bir kapıdan girerken o ötekinden çıkıyor, yemeklerimi – daha önce hiç olmayan, daha sonra da hiç olmayacak bir şey – zamanında hazırlıyor – barış içinde yaşamak için korku saçmak gerektiğini düşündükçe içi kan ağlıyor insanın – ve öylesine uysal davranıyordu ki, sonunda beni ne halt edeceğimi şaşırmış bir duruma getirmeyi başardı. Onunla Lo-

la'nın durumundan konuşmayı hiç istemedim; bu karımla benim aramda, kimizden başka kimsenin çözemeyeceği bir davaydı.

Birgün, Lola'yı yanıma çağırdım:

«Artık için rahat etsin.»

«Neden?»

«Çünkü Engracia kadını çağırmayacağım.»

Lola bir an, balıkçıl kuşu gibi düşünceli düşünceli durdu.

«Çok iyisin Pascual.»

«Evet, sandığından çok daha iyi.»

«Ve benden çok daha iyi.»

«Bırak şimdi bu lafları! Kiminleydin?»

«Sorma bunu!»

«Bilmek istiyorum Lola.»

«Evet ama korkuyorum sana söylemeye.»

«Korkuyor musun?»

«Gidip öldürürsün diye korkuyorum.»

«O kadar çok mu seviyorsun?»

«Hiç sevmiyorum.»

«O halde?»

«Sanki kan, yaşamının gübresiymiş gibi de ondan...»

Bu sözler kızgın bir demirle oyulmuş gibi yerleşti kafama ve kızgın bir demirle oyulmuş gibi ancak benimle birlikte yokolup gidecek.

«Ya hiçbir şey yapmayacağıma söz verirsem?»

«İnanmam.»

«Niçin?»

«Olacak iş değil Pascual; sapına kadar erkeksin

çünkü!»

«Tanrıya şükür öyleyim; ama sözümün de eriyim.»

«İnanıyorum sana.»

«Ve beni bağışlayasın diye!»

«Bağışlıyorum seni Lola. Ama kim olduğunu söyleyeceksin.»

«Peki.»

Beti benzi kireç gibi bembeyaz kesilmişti, bitkindi; korku akıyordu yüzünden, yaman bir korku, köye dönüşümün felâketle sonuçlanacağı korkusu. Başını tuttum, okşadım, karısına en içten bağlı kocalarda bile görülmeyecek kadar büyük bir sevgiyle konuştum; çektiği acının büyüklüğünü anlayarak ve soracağım soruyla düşüp bayılacağından korkuyormuşum gibi omuzuma yasladım.

«Kimdi?»

«Sırık!»

«Sırık mı?»

Lola yanıt vermedi.

Ölmüştü, başı göğsüne, saçları yüzüne düşmüştü... Bir an olduğu yerde sallandı, sonra mutfağın aşınmış çakıl taşlarıyla döşeli toprağına yuvarlandı...

16

Bir yuva dolusu akrep, göğsümde ve damarlarımdaki her damla kanda dönüp duruyor, bir engerek etlerimi dişliyordu.

Karımı öldüren, kız kardeşimi kirleten, içimi zehirle dolduran adamı aramaya çıktım; pek kaypak olduğu için bulmam kolay olmadı. İt herif köye döndüğümü öğrenir öğrenmez tabanları yağlamış, dört aydır Almendralejo'da görünmemiştir. Yakalamak için peşine düştüm, Nieves'in evine gittim, Rosario'yu gördüm... Nasıl da değişmişti! İhtiyarlamıştı, yüzü vakitsiz çizgilerle doluydu, gözlerinin çevresi simsiyahtı, saçları çalı gibiydi; bir zamanlar bakmaya kıyılamayacak kadar güzel olan kızcağızı bu halde görmek içini paralıyordu insanın.

«Ne arıyorsun buralarda?»

«Erkek diye geçinen birini!»

«Düşmanından kaçanda erkeklik ne gezer?»

«Orası öyle.»

«Beklediği konuktan kaçanda...»

«Öyle... Nerede?»

«Bilmiyorum; dün çekti gitti.»

«Nereye gitti?»

«Bilmiyorum.»

«Bilmiyor musun?»

«Hayır.»

«Emin misin?»

«Adım gibi eminim.»

Sanırım doğru söylüyordu; zaten Sırık'ı bırakıp, bana bakmak için eve dönerek kanıtladı kardeş sevgisini.

«Uzaklara mı gitti? Biliyor musun?»

«Hiçbir şey söylemedi.»

Duygularımı saklamaktan başka çare yoktu; alçaklar için beslenen öfkenin acısını zavallılardan çıkar-

mak yiğidin harcı değildir.

«Biliyor muydun durumu?»

«Evet.»

«Niye ses çıkarmadın?»

«Kime dert yanabilirdim ki?»

«Hiç kimseye.»

Doğru söylüyordu, dert yanacak kimsesi yoktu. Bazı şeyler herkesi ilgilendirmez, din şehitlerinin sırtındaki haç gibi, tek başımıza taşıyıp yabancı gözlerden gizlememiz gerekir onları. İnsanlara her derdimizi söyleyemeyiz, ne dediğimizi bile anlamazlar zaten.

Benimle geldi Rosario.

«Burada bir gün daha kalmak istemiyorum; bittim artık yorgunluktan.»

Ve eve döndü, çekingendi, ürkekti; alçakgönüllü ve daha önce hiç görmediğim kadar çalışkandı; kralar gibi bakıyordu bana, ne yazık ki bunun için hiçbir zaman yeterince teşekkür edemedim ona, ve – ah!, işin en kötüsü- artık hiçbir zaman da edemeyeceğim. Benim için her zaman temiz bir gömlek hazır bulunduruyor, evi büyük bir tutumlulukla çekip çeviriyor, gecikirsem yemeğimi sıcak tutuyordu. Böyle yaşamak keyif veriyordu insana! Günler kuş tüyü gibi yumuşak; geceler manastır geceleri gibi dingin geçiyordu, ve – başka zamanlar yakamı bırakmayan – kara düşünceler bile yo kolup gitmek istermiş gibiydi. La Coruña'daki acı günler şimdi ne uzak geliyordu bana! Bıçakların konuştuğu dönem, zaman zaman nasıl da kayboluyor gibiydi belleğimde! Lola'nın anısının yüreğimde açtığı o derin yara kapanmaya yüz tutuyor, geçmiş

günler yavaş yavaş unutulup gidiyordu, ama bir gün kara bahtım, yakamı bırakmamaya yeminli gibi görünen o kara bahtım, başımı derde sokmak için tutup hepsini birden geri getirdi.

Martinete'nin meyhanesinde oldu bu iş; haberi Don Sebastian'dan aldım:

«Sırık'ı gördün mü?»

«Hayır, niye sordun?»

«Hiç; köyde olduğunu söylüyorlar da.»

«Köyde mi?»

«Öyle diyorlar.»

«Dalga mı geçiyorsun benimle?»

«Parlama yahu; ne duyduysa onu söylüyorum!

Ne diye dalga geçeyim seninle?»

Sözlerinin doğru olup olmadığını araştırmaya vaktim yoktu. Fırlayıp eve doğru koşmaya başladım; bastığım yeri görmeden, şimşek gibi gidiyordum. Kapıda anamla karşılaştım.

«Rosario nerde?»

«İçerde.»

«Yalnız mı?»

«Evet, niye sordun?»

Yanıt vermedim; mutfağa geçtim, orada, tencereyi karıştırırken buldum kardeşimi.

«Sırık nerde?»

Rosario irkilir gibi oldu; başını kaldırdı, hiç değilse görünüşte soğukkanlılığını kaybetmeden yanıt verdi:

«Bana bunu niye soruyorsun?»

«Köyde de ondan.»

«Köyde mi?»

«Öyle söylediler.»

«Ama buraya yaklaşmadı bile.»

«Emin misin?»

«Yemin ederim.»

Yemin etmesine gerek yoktu; doğru, daha gelmemişti, ama az sonra, maça beyi gibi kabadayı ve firavun gibi kibirli çıkıp gelecekti hazret.

Geldiğinde anam kapıda duruyordu.

«Pascual evde mi?»

«Ne yapacaksın?»

«Hiç; konuşacak bir işimiz var.»

«İş mi?»

«Evet; ikimizin arasında bir iş.»

«Geç bakalım. Mutfakta olacak.»

Sırık ıslıkla bir türkü çalarak, kasketini çıkarmadan içeri girdi.

«Merhaba Pascual!»

«Merhaba Paco! Çıkar kasketini ahır değil burası.»

Sırık, kasketini çıkardı.

«Nasıl istersen!»

Dingin ve rahatmış gibi görünmeye çalışıyor, ama beceremiyordu; biraz sinirli, belki de ürkek olduğu kolayca seziliyordu.

«Merhaba Rosario!»

«Merhaba Paco!»

Beni iğrendiren ödlele bir gülüşle gülümsedi kardeşim; adam da gülümsedi, ama gülerken bembeyazdı dudakları.

«Niye geldiğimi biliyor musun?»

«Kendin söyle.»

«Rosario'yu götürmeye!»

«Ben de bunu bekliyordum. Sırık, Rosario'yu götürmeyeceksin!»

«Götürmeyecek miyim?»

«Hayır.»

«Kim engel olacak?»

«Ben!»

«Sen mi?»

«Evet ben, yoksa adamdan saymıyor musun beni?»

«Pek saymıyorum.»

O anda bir kertenkele kadar soğukkanlıydım, hareketlerimin tüm sonuçlarını çok iyi hesaplayabiliyordum. Toparlandım, uzaklığı ölçtüm, eski hikâyeye tekrarlanmasını diye, sözü uzatmasına fırsat vermeden, yakaladığım bir tabureyi suratının ortasına öyle bir indirdim ki, sırtüstü ve ölü gibi ocağın siperine serildi. Doğrulup kalkmaya çalıştı, bucağını çekti, yüzünde insanı ürküten ateşler yanıyordu; omuz kemikleri kırıldığı için kımıldayamıyordu. Kaldırıp şosenin kenarına sürükledim, yere bıraktım.

«Sırık, karımı öldürdün!»

«Kahpenin biriydi!»

«Olabilir, ama sen onu öldürdün! Kız kardeşimi lekeledin!»

«Elime geçtiğinde çoktan lekelenmişti!»

«Olabilir, ama sen bu lekeyi büyüttün! Susacak mısın artık? Araya araya işte buldun belânı; sakatla-

mak istemedim seni, kaburgalarını kırmayı düşünmüyordum...»

«Gün gelir kaynarlar... İşte o gün!...»

«Ne olacakmış o gün?»

«Kuduz bir köpek gibi iki kurşun sıkacağım karnına!»

«Şu anda canının elimde olduğunu unutma!»

«Sen beni öldüremezsın!»

«Seni öldüremez miyim?»

«Hayır!»

«Nedenmiş o? Pek emin görünüyorsun kendinden!»

«Çünkü beni öldürecek adam daha anasından doğmadı!»

Yiğit oğlandı doğrusu.

«Çekip gidecek misin artık?»

«Paşa gönlüm ne zaman dilerse o zaman giderim!»

«Derhal olacak bu iş!»

«Rosario'yu geri ver bana!»

«Öyle bir niyetim yok!»

«Onu geri ver bana, yoksa gebertirim seni!»

«Kes şu gebertme lafını! Yine ucuz kurtardın paçayı!»

«Onu bana vermeyecek misin?»

«Hayır!»

Sırık, insanüstü bir çabayla beni itip geçmeye çalıştı.

Boynundan sımsıkı yakalayıp yere çökerttim.

«Defol git burdan!»

«Gitmeyeceğim!»

Boğuştuk, altına aldım, bir dizim göğsünde, gerçeği söyledim ona:

«Öldürmüyorum seni çünkü söz verdim ona.»

«Kime?»

«Lola'ya.»

«Demek beni seviyordu?»

Kabadayılığın bu kadarı da fazlaydı artık. Dizimi biraz daha kuvvetle bastırdım... Göğüs kemikleri kavurma tavaşıdaymış gibi çıtırdıyordu... Ağzından kan fışkırmaya başladı. Üstünden kalktığımda, kafası – cansız – yana devrildi...

17

Üç yıl içerde tuttular beni, acı bir tat gibi yavaş yavaş geçen, upuzun, önceleri hiç bitmeyecekmiş gibi gelen, sonra sakın bir düş olmasın diye düşündüğüm üç yıl; her Allahın günü cezaevinin kundura atölyesinde çalışarak; dinlenme aralarında avluda, sağolsun, güneşin altında oturarak; soluk soluğa saatleri sayarak geçen üç koca yıl; ve derken cezaevindeki iyi davranışlarımın bu sayma işine vaktinden önce son vermesi...

Yazık ki şu yaşamda pek kötü davranmadığım sayılı dönemlerde bile, yakamı bırakmamaktan zevk alır gibi görünen şu kahpe felek, şu kara bahtım, işleri öyle arapsaçına döndürdü ki, iyiliğin ruhuma beş paralık yararı olmadı. Daha da kötüsü hiçbir işime yaramadık-tan başka, rayından çıkıp yozlaşarak, durmadan daha

büyük kötülöklere itti beni. Kötü davranmış olsaydım, yirmi sekiz yıllık cezamın tümünü Chinchilla cezaevinde geçirirdim; bütün tutuklular gibi diri diri çürür, sınıktan keçileri kaçıır, umutsuzluğa düşer, tüm kutsal şeylere küfrü basar, sonunda da iliklerime kadar zehirlenmiş olurdu; ama orada kalırdım, yaptıklarımın cezasını çekip aklanarak, yeniden kan dökmek tehlikesinden uzak, – evet – tutuklu ve tutsak, ama başım doğduğum gündeki kadar dik ve ilk günahı saymazsak tüm suçlarımdan arınmış olarak cezaevinde kalırdım; ben de herkes gibi ne çok iyi, ne çok kötü davransaydım, yirmi sekiz yılı on dört ya da on altıya indirirlerdi, özgürlüğe kavuştuğumda anam eceliyle ölmüş, kız kardeşim Rosario gençliğini, gençliğiyle birlikte güzelliğini, güzelliğiyle birlikte tehlikesini kaybetmiş olurdu, ve ben de – şu zavallı ben, ne sizin, ne de toplumun yüreğini pek sızlatmayan şu bahtı kara ve tükenmiş insan parçası – kuzu gibi uysal, kadife gibi yumuşak biri ve sanırım yeni bir düşüş tehlikesinden de uzak olurdu. Belki de şu anda bir yerlerde dinginlik içinde yaşar, ekmek paramı çıkardığım herhangi bir işle uğraşır, geçmişini unutmaya çalışıp geleceğe çevirirdim gözlerimi; sanırım başarırdım bunu... Oysa ben tuttum, elimden gelen en iyi biçimde davrandım, her derdi güler yüzle sineye çektim, benden istenenden fazlasını yaptım, yetkilileri kendime acındırdım, müdürden iyi raporlar aldım... ve salıverdiler beni; kapıları açıp, tüm kötölüklerin karşısında savunmasız bırakıverdiler. Dediler ki:

«Cezan bitti Pascual; haydi kavgaya dön, yaşama

dön, yeniden başla herkese katlanmaya, herkesle konuşmaya, herkesle içli dışlı olmaya.»

İyilik yapıyoruz diye beni çıkışı olmayan bir batağa sapladılar.

Bu ve bunu izleyen iki bölümü ilk yazdığımda böyle filozofça düşünceler hiç gelmemişti aklıma; ancak, çok tuhafınıza gideceği için bana inanmayacaksınız ama, çaldırdım onları (bu üç bölümü neden elimden almak istediklerini bir türlü anlayamadım gitti), bir yandan bana çok acı gelen bu anlamsız kötülük yüzünden içim kan ağlar, bir yandan da belleğimi zorlayan ve düşüncelerimi şişiren yeni baştan yazmak işine gömülmüş, bunalıp dururken, bir de baktım felsefe yapmaya başlamışım, ben de, içimden gelenlere gem vurmayı kefareten saymadığımdan ve zaten ödeyeceğim kefaret sayısız suçum için yetersiz, ama şu değersiz ruhum için çok bile olduğundan, dilediğiniz gibi yorumlayın diye, kalemimden döküldüğü gibi, el sürmeden bıraktım yazdıklarımı.

Dışarı çıkınca kırları çok kasvetli, sandığımdan çok daha kasvetli buldum. Hapiste düşünceye daldığımda onları – Tanrı bilir neden – otlaklar gibi yeşil ve zengin, buğday tarlaları gibi verimli ve güzel ve köylülerle birlikte, sevgi ve istekle toprağı işleyen, güneşin doğuşundan batışına kadar keyifle çalışan, şarap tulumu ellerinin altında ve kafaları kötü düşüncelerden uzak, türkü söyleyen köylülerle birlikte düşlüyordum; oysa hapisten çıkınca mezarlıklar gibi çıplak ve kavruk, koruyucu aziz yortusunun ertesi günü bir taşra kilisesi gibi ıssız ve yalnız olduklarını gördüm.

Chinchilla, tüm La Mancha kentleri gibi sefil, sanki derin bir kederle ezilip gitmiş, insanların zamana ayak uyduramadığı her yerleşim bölgesi gibi gri ve soluk bir kentti; beni köyüme, evime, aileme geri götürecek trene binmek için gereken süre dışında oyalanmadım orada; yine yerli yerinde bulacağım köyüme, güneşte bir mücevher gibi ıslıl ıslıl yanan evime, beni çok daha sonra bekleyen ve az sonra birlikte olacağımızı aklından geçirmeyen aileme, üç yıl içinde belki de Tanrının izniyle yüreği yumuşamış olan anama, beni görünce sevinçten göklere uçacak kız kardeşime, sevgili kız kardeşime, gerçek bir ermiş olan kız kardeşime geri götürecek trene.

Tren gecikti, saatlerce gecikti. Yaşamının bunca saati beklemekle geçmiş birinin böyle birkaç saatlik gecikmeyi önemsemesi tuhafıma gidiyordu, ama durumum buydu işte, sabırsızlanıyordum. Hemen yapmam gereken önemli bir işe geç kalıyormuşum gibi sinirlendiriyordu beni bu bekleyiş. İstasyonda dolaştım, büfeye gittim, çayırdaki gezindim... Olmuyordu; tren gelmiyordu, görünmüyordu bile, gecikmişti ve henüz uzaklardaydı. Gerilerde, istasyon yapısının arkasında gözükken cezaevini düşünüyordum; ıssızmış gibi duruyordu, oysa tıkabasa doluydu; duvarları, yaşam öyküleri kimbilir kaç yüz sayfayı dolduracak bir yığın zavallının bekçisiydi. Müdürü son görüşüm geliyordu aklıma; ufak tefek, kel kafalı bir ihtiyardı, kırçıl bir bıyığı, gök mavisi gözleri vardı; adı don Conrado'ydu. Bir baba gibi severdim, beni avutmak için –kimbilir kaç kez– söylediği tatlı sözler için teşekkür borçluydum ona.

Son görüşmemiz beni çağırttığı odasında olmuştu.

«Girebilir miyim don Conrado?»

«Gir oğlum.»

Sesi yılların ve sürekli hastalıkların etkisiyle çatlak çıkıyordu artık, ve bize oğullarım dediğinde daha bir yumuşuyormuş, dudaklarından çıkarken titriyormuş izlenimini veriyordu. Beni masasının karşısına oturttu; kocaman, keçi derisinden tütün kesesini uzattı; hazır sigara kâğıdı da çıkardı.

«Bir sigara yakar mısın?»

«Sağolun don Conrado.»

Gülmeye başladı.

«Seninle konuşurken bol duman olmalı ki o çirkin suratın gözüme görünmesin!»

Kahkahayı patlattı, öyle bir kahkaha ki sonunda bir öksürük nöbetine dönüştü ve bu nöbet, soluksuz kalıp yüzü gözü şişinceye, domates gibi kıpkırmızı kesilinceye kadar sürdü. Çekmecesinden iki kadehle bir şişe konyak çıkardı. Bunu görünce irkildim; bana karşı hep iyi davranmıştı – kabul – ama bu kadar da değil.

«Don Conrado, ne oluyor Allahaşkına?»

«Hiçbir şey oğlum, hiçbir şey... Haydi bakalım şerefe! Özgürlüğünün şerefine!»

Bir öksürük nöbetine daha tutuldu.

«Özgürlüğümün mü?» diye soracaktım, ama eliyle susmamı işaret ediyordu. Bu kez az öncekinin tam tersi oldu; öksürüğü gülmeye dönüştü.

«Evet. İnsan sizin gibi malın gözü oldu mu şanslı yaver gidiyor vesselâm!»

Ve bana bu haberi vermekten mutlu, ensem den tutup sokağa atmaktan kıvançlı, gülüp duruyordu. Zavallı don Conrado, ne de iyi kalpli adamdı! Hakkımda en hayırlısının hapisten hiç çıkmamak olduğunu nereden bilecekti! Chinchilla'ya, cezaevine geri döndüğümde, bunu bana gözlerinde, gözyaşlarından azıcık daha mavi olan gözlerinde yaşlarla söylemek zorunda kaldı.

«Pekâlâ, bu kadar şaka yeter! Oku bakalım.»

Serbest bırakılma emrini burnuma dayadı. Gözlerime inanamıyordum.

«Okudun mu?»

«Evet efendim.»

Bir dosyadan iki kopya salıverilme belgesi çıkarıldı.

«Al şu sende kalacak; istediğin yere gitmeni sağlar. Şurayı imzala; leke yapma.»

Kâğıdı katlayıp cüzdanıma koydum. Özgürdüm artık. O anda içimden geçenler sözle anlatılabilecek gibi değildi. Don Conrado ağırbaşlılığını takındı; bana dürüstlük ve iyi alışkanlıklar konusunda bir nutuk çekti, dürtülerimiz için de öyle öğütler verdi ki, aklımda tutabilseydim nice püsküllü belâdan kurtarırlardı beni; ve sözlerini bitirince, Madrid'de, bize yardım etmek için kurulmuş bir hayır derneği olan Mahpusları Topluma Kazandırma Birliği adına yirmi beş peseta sıkıştırdı avucuma.

Zile bastı, bir gardiyan girdi odaya. Don Conrado bana elini uzattı.

«Hoşça kal oğlum, Tanrı seni korusun!»

İçim içime sığmıyordu sevinçten. Gardiyana dön-

dü:

«Muñoz, bu beye kapıyı göster. Önce yönetime uğrayın; sekiz günlük yolluk alacak.»

Muñoz'u bir daha görmedim. Don Conrado'yu ise yeniden gördüm; üç buçuk yıl sonra.

Sonunda tren geldi; bazen uzaklaşmaktan hoşlanı-
r gibi görünen af, mazlumların zalimleri affı dışında
her şey er-geç gelir bu yaşamda. Kompartımanıma yer-
leştim ve bir buçuk gün sallana sallana gittikten sonra,
çok iyi tanıdığım ve tüm yolculuk boyunca düşünüp
durduğum köy istasyonuna ulaştım. Geleceğimi yüce
Tanrıdan başka kimse, hiç kimse bilmiyordu; yine de
öyle bir an geldi ki – bilmem hangi delice düşüncelere
kapılıp – peronun, beni kolları havada, mendil sallaya-
rak, adımı haykırarak karşılayan coşkun insanlarla do-
lu olduğunu kurmaya başladım.

İstasyona girince yüreğim buz kesildi. Kimse yok-
tu. Geceydi; istasyon şefi Don Gregorio, bir yanı yeşil
bir yanı kırmızı feneriyle ve teneke kılıfı içindeki bay-
rağıyla treni uğurluyordu.

Bana doğru dönecek, beni tanıyacak, beni kutlaya-
caktı şimdi.

«Vay, Pascua! Döndün ha!»

«Evet Don Gregorio. Özgürüm artık!»

«Vay canına, vay canına!»

Ve benimle daha fazla ilgilenmeden dönüp kulü-
besine çekildi. Anlamadığını sandığım için ardından
seslenmek istedim:

«Özgürüm Don Gregorio! Özgürüm!» Ama bir
an durakladıktan sonra vazgeçtim bunu yapmaktan.

Kulaklarım kızarıyordu, gözlerim yaşarmak üzereydi. Özgürlüğüm vızgeliyordu Don Gregorio'ya.

Yükümü omuzlayıp istasyondan çıktım, köyün içinden geçmeden şoseye, evimin bulunduğu şoseye çıkan bir yola saptım, yürümeye başladım. Üzgündüm, çok üzgündüm; Don Gregorio'nun ilgisizliği bütün keyfimi kaçırmıştı; boşuna uzaklaştırmaya çalıştığım uğursuz düşünceler, tatsız önseziler sel gibi saldırıp duruyordu belleğime. Aydınlık bir geceydi, tek bir bulut bile yoktu, ay kutsanmış ekmek gibi yukarda, göğün tam ortasında çakılıydı. Beni saran soğuk duyguyu düşünmek istemiyordum.

Az ilerde, patikanın sağında, yolun yarısına doğru mezarlık; bıraktığım yerde duran, aynı karamsı kerpiç duvarla çevrili, hiç değişmemiş selvisi ve selvinin dalları arasında öten baykuşuyla mezarlık vardı. Babamın kudurganlığının, Mario'nun masumlüğünün, karımın yüz üstü bırakılmasının ve Sırık'ın aşırı kabadayılığı'nın yorgunluğunu çıkardığı mezarlık. İki yavrumun, düşenin ve on bir aylık yaşamında gerçek bir güneş gibi parlayıp sönen Pascual'cığının kalıntılarının çürüdüğü mezarlık.

Köye böyle tek başıma geceyarısı gelmek ve ilk iş olarak mezarlığın yanından geçmek çok acı geliyordu bana. Sanki yazgı, onu karşıma çıkarmaktan, beni bir hiç olduğumuzu düşünmeye zorlamak için bunu bile isteye yapmaktan zevk alıyordu!

Gölgem önden gidiyordu, uzun, çok uzun, bir hayalet kadar uzundu, yere sımsıkı yapışmıştı, araziye izliyor, bazen yol boyunca dümdüz uzanıyor, bazen de

içeriye bir göz atmak istermiş gibi mezarlığın toprak duvarına tırmanıyordu. Koştum biraz, o da koştu; durdum, o da durdu. Göğe baktım; tüm gökyüzünde tek bir bulut bile yoktu. Çaresiz, gölgem evime kadar adım adım eşlik edecekti bana.

Bir korkudur sardı beni, nedeni anlaşılmaz bir korku; geçişimi seyretmek için iskeletler mezardan çıkıyormuş gibime geliyordu. Başımı kaldırmaya cesaret edemiyordum; adımlarımı açtım; gövdem kuştüyü gibiydi; eşya paketim de öyle. O anda insanüstü bir güç kazanmış gibiydim. Derken ipini koparmış bir köpek gibi olanca hızımla koşmaya başladım; koşuyor, deli gibi, cin çarpmış gibi koşuyordum. Eve geldiğimde bitip tükenmiştim; bir adım daha atacak halim kalmamıştı.

Paketimi yere koyup üstüne oturdum. Çıt çıkmıyordu; Rosario ve anam uykudaydı kuşkusuz; geldiğimden, özgür olduğumdan, bir iki adım ötelerinde olduğumdan haberleri bile yoktu. Belki de kız kardeşim yatağa girerken serbest bırakılmam için – en sevdiği dua olan – ‘Selâm Sana’yı okumuştı. Belki de şu anda düşünde, içi kan ağlayarak, mutsuzluğumu görüyor, aklım fikrim yaşamımdaki tek gerçek sevgi olan kendisinde, hücrenin tahtaları üstüne serilip kalmış olarak imgeliyordu beni.

Oysa çıkıp gelmiştim, gelmiştim artık, özgürdüm, turp gibi sağlamdım, yeni bir başlangıç yapmaya, acılarını unutturmaya, bağıma basmaya, gülümseyişini görmeye hazırdım.

Ne yapacağımı kestiremiyordum. Kapıyı çalmayı

düşündüm. Korkarlardı; kapıyı kimse çalmazdı bu saatte. Açmaya da cesaret edemezlerdi herhalde; ama ben de orada kalamazdım, paketin üstüne oturup sabahı bekleyemezdim.

Yüksek sesle konuşan iki kişi geliyordu şoseden; çevreye aldırmadan yürüyorlardı, keyifleri yerinde gibiydi; Almendralejo'dan, belki de sevgililerinin yanından geliyorlardı. Hemen tanıdım onları: Martinete'nin kardeşi Leon ile Don Sebastián. Saklandım; bilmem neden, görünüşleri beni tez davranmaya itiyordu.

Evin çok yakınından, benim de çok yakınımdan geçtiler. Ne konuştukları rahatça duyuluyordu:

«Bak Pascual'ın başına neler geldi.»

«Onun yerinde kim olsa aynı şeyi yapardı.»

«Karısının namusunu temizledi.»

«Elbette.»

«Ve şimdi Chinchilla'da, trenle bir günden daha uzak yolda; üç yıl oluyor gideli...»

Sonsuz bir sevinçle doldu içim; aklımdan şimşek gibi bir düşünce, saklandığım yerden çıkmak, önlerine dikilmek, kollarımı açıp kucaklamak düşüncesi geçti. Ama yapmamayı yeğledim; cezaevi beni durgunlaştırmış, dürtülerimi alıp götürmüştü.

Geçip gitmelerini bekledim. Yeterince uzaklaştıklarına aklım yatınca hendekten çıkıp kapıya yanaşım. Oracıkta duruyordu paketim; görmemişlerdi. Görseleler yaklaşırlardı, ben de ortaya çıkıp durumu açıklamak zorunda kalırdım, onlar da gizlendiğimi, kendilerinden kaçtığımı sanırlardı.

Daha fazla kafa yormaktan vazgeçtim; gidip iki kere vurdum kapıya. Kimse yanıt vermedi; birkaç dakika bekledim. Ses seda çıkmıyordu. Daha hızlı vurmaya başladım. İçerde bir gaz lambası yandı.

«Kim o!»

«Benim!»

«Sen kimsin?»

Anamdı konuşan. Ne yalan söyleyeyim, sevindirdi beni sesini duymak.

«Benim, Pascual.»

«Pascual mı?»

«Evet ana. Pascual!»

Kapıyı açtı; gaz lambasının ışığında bir cadı gibiydi.

«Ne istiyorsun?»

«Ne mi istiyorum?»

«Evet.»

«Ne olacak? İçeri girmek.»

Şaşırmıştım. Niye böyle davranıyordu bana?

«Neyin var ana?»

«Hiç, niye sordun?»

«Hiç, taş kesilmiş gibisin de!»

Tanrı inandırırın, anam beni görmemiş olmayı yeğlerdi. Eski hınçlar yine yakama yapışmak ister gibiydiler. Silkeleyip bir kenara atmayı deniyordum onları.

«Rosario nerde?»

«Gitti.»

«Gitti mi?»

«Evet, gitti.»

«Nereye?»

«Almendralejo'ya.»

«Yine mi?»

«Yine.»

«Biriyle mi?»

«Evet.»

«Kiminle?»

«Sana ne bundan?»

Dünya başıma yıkılıyormuş sandım. Her şey bula-
nıktı; düş mü görüyorum acaba diye düşündüm. Kısa
bir süre ikimiz de ses çıkarmadık.

«Peki niçin gitti?»

«Öyle gitti işte!»

«Beni bekleyemedi mi?»

«Geleceğini bilmiyordu ki. Hep senden konu-
şuyordu.»

Zavallı Rosario, o altın gibi kalbiyle ne rezil bir
yaşam sürüyordu!

«Aç mı kaldınız?»

«Ara sıra.»

«Bunun için mi çekip gitti?»

«Tanrı bilir!»

Yine sustuk.

«Görüyor musun onu?»

«Evet, sık sık geliyor. Çünkü o da burada!»

«O mu?»

«Evet.»

«Kim peki?»

«Don Sebastián.»

Ölüp ölüp dirildim. Hapisten çıkmamış olmak
için neyim var neyim yok verirdim.

Hapisten çıktığımı duyar duymaz koşup geldi.

«Döndüğünü dün öğrendim. Ne sevindim bir bil-sen!»

Sözlerini duymak nasıl da hoşuma gidiyordu.

«Biliyorum Rosario; tahmin ediyorum. Ben de se-ni görmeye can atıyordum!»

İçli dışlı değilmiştiz, sanki on dakika önce tanışmı-sız gibiydik. İkimiz de durumu kurtarmaya çalışıyor-duk. Bir süre sonra laf olsun diye sordum:

«Ne oldu da yine alıp başını gittin?»

«Öyle işte.»

«Çok mu sıkıntıdaydın?»

«Yeterince.»

«Bekleyemez miydin?»

«Beklemek istemedim.» Sesi boğuklaştı. «Başı-mın daha fazla belâya girmesini istemedim.»

Sözüne inanıyordum; zavallının başına zaten yete-rince belâ gelmişti.

«Kapatalım bu konuyu Pascual.»

Rosario her zamanki gülümseyişiyle, temelde iyi kalpli olan tüm mutsuz kişilerin o üzgün ve kırgın gü-lümseyişiyle gülümsüyordu.

«Başka şeylerden konuşalım... Sana bir sevgili bul-duğumdan haberin var mı?»

«Bana mı?»

«Evet sana.»

«Bir sevgili mi dedin?»

«Elbette. Ne o? Şaşırdın mı?»

«Hayır ama... Tuhafıma gitti biraz. Beni kim sevebilir ki?»

«Ne demek kim? Ben seni sevmiyor muyum?»

Kız kardeşimin beni sevdiğini açıkça söylemesi, bunu zaten bilmeme karşın yine de hoşuma gidiyordu; bana bir sevgili bulmaya çalışması da öyle. Şu işe bakın!

«Kim peki?»

«Engracia kadının yeğeni.»

«Esperanza mı?»

«Evet.»

«Güzel kız!»

«Gençlik günlerinden beri seviyormuş seni.»

«İyi sakladı doğrusu!»

«Ne yaparsın, her kadın bir olmaz!»

«Ya sen, sen ne dedin!»

«Hiç. Günün birinde döneceğini.»

«Döndüm işte.»

«Tanrıya şükürler olsun.»

Rosario'nun bana ayarladığı sevgili gerçekten güzel bir kadındı. Lola'ya benzemiyordu, Lola'yla Estévez'in karısının karışımı bir şeydi, ve – iyice dikkat edilirse – biraz da kız kardeşimi andırıyordu. O günlerde otuz-otuz iki yaşlarındaydı, ama öyle genç ve dinç bir görünümü vardı ki yaşı hemen hiç belli olmuyordu. Çok dindardı ve bizim oralarda pek görülmeyen bir şeye, gizemciliğe eğilimli gibiydi; çingeneler gibi yaşamın akışına bırakıyordu kendini ve aklında yal-

nız, ağzından hiç düşürmediği şu düşünce vardı:

«Neyi değiştirebilirsin ki? Her şey alnımıza yazılmış bir kere!»

Küçük yaşta hem anasını hem babasını kaybedip öksüz kaldığı için, tepenin orada, halasıyla, babasının üvey kız kardeşi olan Engracia kadınla birlikte yaşıyordu; doğuştan uysal, biraz da ürkek olduğu için, bugüne kadar hiç kimse, herhangi biriyle, hele büyük saygı beslediği halasıyla tartıştığını görmüş ya da duymuş olduğunu söyleyemezdi. Tertemiz bir kadındı, yanakları elma gibi kırmızıydı ve kısa bir süre sonra karım – ikinci karım – olunca eve öyle bir çekidüzen verdi ki, kim görse tanıyamazdı.

Dolayısıyla, konuyu açışım ikimiz için de çetin bir iş oldu; ikimiz de karşımızdakinin ne söyleyeceğini biliyorduk ve birbirimizi gözetlemek istermiş gibi gözucuyla bakışıyorduk.

Yalnızdık, ama bunun bir yararı yoktu; bir saattir yalnızdık ve geçen her saniye konuya girmeyi daha da güçleştiriyor gibiydi. İlk atılım ondan geldi:

«Çok kilo aldın.»

«Olabilir.»

«Güçlenmiş gibisin.»

«Öyle diyorlar.»

Sevimli ve hoşsohbet olmak için zorlayıp duruyordum kendimi, ama başaramıyordum; ahmaklaşmış gibi, boğucu bir ağırlık altında eziliyormuş gibiydim, ama yaşamımdaki en tatlı izlenimlerden, kaybetmekle en çok acı duyduğum izlenimlerden biri olarak anımsıyorum o ağırlığı.

«Kötü.»

«Lola hep aklında mıydı?»

düşünüp durduğum için herkes geliyordu aklıma.

k'a varıncaya kadar diyeyim de anla!»

Esperanza hafifçe sararmıştı.

«Döndüğüne seviniyorum.»

«Ben de seviniyorum Esperanza; beni beklediğin

seviniyorum.»

«Seni beklediğim için mi?»

«Evet Esperanza; yoksa beklemiyor muydun?»

«Kim söyledi bunu sana?»

«Kulağıma geldi işte! Duyuluyor böyle şeyler!»

Sesi titriyordu; bu titremenin bana da bulaşması

olmadı.

«Rosario mu söyledi?»

«Evet. Ne kötülük var bunda?»

«Hiçbir şey.»

Gözleri yaşla doldu.

«Kimbilir ne düşündün benim için?»

«Ne düşüneceğim? Hiçbir şey düşünmedim!»

Yavaşça sokulup ellerinden öptüm. Öpmeme izin

di.

«Ben de senin kadar özgürüm Esperanza.

«Yirmi yaşında olduğum kadar özgürüm.»

Esperanza utangaç utangaç bakıyordu bana.

«Daha ihtiyar değilim, geleceği düşünmem gereki-

yor.»

«Öyle.»

«İşimi, evimi, yaşamımı düzene sokmayı... Gerçekten bekliyor muydun beni?»

«Evet.»

«Peki niye söylemiyorsun?»

«Söyledim ya,»

Doğruydu; söylemişti, ama yineletmekten hoşlanıyordum.

«Bir daha söyle.»

Esperanza'nın yüzü pancar gibi kızarmıştı. Sesi kesik kesik çıkıyordu, burun kanatları melteme tutulmuş yapraklar gibi, güneşte kabaran sakakuşunun tüyleri gibi titriyordu.

«Seni bekliyordum Pascual. Bir an önce dönesin diye her gün dua ediyordum; Tanrı duamı kabul etti.»

«Orası kuşkusuz.»

Yeniden öptüm ellerini. Elim ayağım tutmuyor gibiydi. Yüzünden öpmeyi göze alamıyordum.

«Acaba ister miydin... ister miydin?...»

«Evet.»

«Ne diyeceğimi biliyor muydun?»

«Evet. Söyleme.»

Birden tan gibi ışıldayıverdi.

«Öp beni Pascual!»

Sesi değişti, boğuk ve edepsizceydi şimdi.

«Yeter artık bu bekleyiş!»

Onu yakıcı bir istekle, tüm benliğimle, hiçbir zaman hiçbir kadına göstermediğim bir sevgi ve saygıyla ve öyle uzun, öyle uzun öptüm ki, dudaklarımız ayrıl-

dığında gerçek bir sevgi doğmuştu içimde.

19

Evleneli iki ay bile olmamıştı ki, anamın, hapse atılmamdan önceki densizliklerini eskisi gibi sürdürdüğünü gördüm. Sürekli ilgisizliği, buz gibi olan davranışları, kırıcı ve sürekli kasıtlı olan sözleri, benimle konuşurken ağzından çıkan o tekdüze, yüksek perdeden, her şeyi gibi yapmacık olan sesi tepemi attırıyordu. Karıma, çaresiz, iyi davranıyordu, ama adını bile duymak istemiyor, ondan hoşlanmadığını saklamaya da çalışmıyordu; bu yüzden canı burnuna gelen Esperanza, sonunda bir gün bana öyle bir çıkış yaptı ki, anamdan ayrılıp uzak yerlere gitmekten başka çıkar yol olmadığını kesinlikle anladım. İki kişi birbirinden ayrılıp iki uzak kente giderse, buna uzak yerlere gitmek denir, ama iyice düşünürseniz, birisinin üzerinde yürüdüğü,  tekininse içinde uyuduğu topraklar arasında yirmi karışlık bir aralık olsa bile, buna da uzak yerlere gitmek denebilir...

Başka bir kente göç etmek düşüncesini iyice evirip çevirdim kafamda; La Coru a'yı, Madrid'i, ya da il merkezi gibi daha yakın yerleri bile düşünüyordum, ne var ki -y reksizliğimden mi, yoksa kararsızlığımdan mı bilemiyorum- bu işi gerçekleştirmeyi erteleyip durdum, erteleyip durdum ve sonunda yola çıktığımda, kendi etimi kemiğimi ya da kendi anılarımı taşıyan kişiden başka hiç kimseden ayrılıp uzak yerlere

gitmek isteği yoktu içimde... Ve dünya, suçumdan kaçmak için yeterince büyük değildi... Dünyanın ne eni, ne de boyu, kendi öz vicdanımın haykırışı karşısında sessiz kalmaya yeterliydi...

Ayrılıp uzak yerlere gitmesini istediklerim; göl-gemle ben, adım ve anılarımla ben, ve kendi tenimle benliğimdi; gölge ve anılar, adlar ve ten gidince geriye pek bir şey kalmayacağını bildiğim benliğim.

Bazı fırsatlardan yararlanmanın en iyi yolu ölümler gibi silinip gitmek, yer yarılmış gibi birdenbire ortadan kaybolmak, duman gibi havada dağılmaktır. Kaçırırız bu fırsatları, oysa yakalayabilsek, bizi meleklerle dönüştürür, suç ve günah bataklığında gömülü kalmamızı önler, şu kokmuş gövdemizin yükünden kurtarırlardı; ve birisi durmadan gövdemizi unutmayalım diye uğraşmasa, ruhumuzun koku duygularını tedirgin etmek için onun o pis küllerini havaya savurmasa, inanın bir daha hiçbir nedenle aklımıza gelmezdi – çok tiksindiğimiz – bu yük. Hiçbir şey, eski bir kötülüğün vicdanda bıraktığı cüzam yaraları kadar ve hemen hemen dünyaya geldiğimiz günden beri, zavallı yaşamımızın – Tanrı bilir nice zamandır! – dönüşmüş olduğu şu kemik mahzenini, ölü umutların kemikleriyle dolu mahzeni kokuşturan kötülükten kurtulamamanın acısı kadar kötü ve pis kokamaz.

Tüm kötü düşünceler gibi, ölüm düşüncesi de sakıngan kurt adımlarıyla, yılan gibi sürüne sürüne yaklaşır. İnsanı altüst eden düşünceler hiçbir zaman birdenbire gelmez aklımıza, birdenbire gelenler bir an için soluğumuzu keser, ama sonra alıp başlarını gide-

rek, yaşanacak upuzun yıllar bırakır önümüzde. Bizi deliliklerin en kötüsüne, üzüntüden delirmeye iten düşüncelerse, daima yavaş yavaş ve sinsi sinsi gelirler, sinsi kırıları, veremin akciğerleri sarması gibi sinsi sinsi. Durdurulması olanaksız, yorulmak nedir bilmez adımlarla, ama ağır ağır, usul usul, yüreğimizin atışları gibi düzen içinde ilerlerler. İlk gün farkına bile varmayız bu işin; ertesi gün, daha ertesi gün, derken koca bir ay boyunca farkına bile varmayız büyük olasılıkla. Ama ay biter ve yemeğin tadı acı, anımsamak acı vermeye başlar; işimiz bitiktir artık. Günler geceleri, geceler günleri izledikçe, insanlardan kaçan, içine kapanık biri olup çıkarız; düşünceler mayalanır kafamızda, belki de bu kadar gaddarca çalışmasına bir son vermek için, mayalandıkları kafamızı uçurmalarına neden olan düşünceler. Başka bir değişiklik olmadan belki haftalar, upuzun haftalar geçer gider; çevremizdekiler somurtkanlığımıza alışır, artık şaşılması varlığımıza şaşmaz olurlar. Ama gün gelir ağaçlar gibi boy atar kötülük, semirir, ve insanlarla selâmı sabahı keseriz artık; bize sağı solu belli olmayan biri, âşığın biri gözüyle bakmaya başlarlar yeniden. Zayıflarız, durmadan zayıflarız, o gür sakalımız gitgide gevşeyip sarmaya başlar. Derken, bizi öldürmekte olan nefretin farkına varmaya başlarız; göz göze gelmeye katlanamayız artık; vicdanımız sızlar, ama, önemi yok, sızlasın daha iyi! Dikkatle bakacak olursak hemen zehirli bir sıvıyla dolan gözlerimiz cayır cayır yanmaya başlar. Düşman sabırsızlandığımızı sezer, ama kendine güvenip aldırış etmez; içgüdüler aldatmaz insanı. Mutsuzluk şendir,

cana yakındır, ve onu ruhumuzun dönüşmekte olduğu o uçsuz bucaksız ve kırık camlarla döşeli alanın üstünde sürüklemek, bize duyguların en incisini, en yumuşağını tattırır. Tavşan gibi kaçmaya başlayınca, kulağımıza gelen sesler bizi düşlerimizden sıçratarak uyardırmaya başlayınca, kötülük iliklerimize kadar işlemiş demektir; çıkar yol yoktur artık, kurtuluş olanaksızdır. Düşmeye başlarız, başdöndürücü bir hızla, ve düşüğümüz yerden yaşamımız boyunca bir daha kalkmak üzere düşmeye başlarız. Belki de son anda, tepetaklak cehennemin dibini boylamadan az önce azıcık doğrulmayı başlarız... Ne kötü!

Kötülüğün leşe üşüşen karasinekler gibi içinde çoğalıp durduğu sabrımı taşırmaktan hoşlanıyordu anam ve bundan hiç bıkmıyordu. İçime attığım kin sonunda yüreğimi zehirleyince, aklıma öyle kötü düşünceler gelmeye başladı ki, öfkem, beni bile korkutuyordu. Suratını görmek istemiyordum anamın; bağrımdayine o acı, ve gözlerimde yine o fırtına belirtilerinin pusuyla, günler, aynı kalıptan çıkma günler birbirini izliyordu.

Bıçağımı kullanmaya karar verdiğim gün artık öyle bitip tükenmişim ki, kötülüğün başını ezmeme gerektiğine öylesine inanmışım ki, anamı öldürmek düşüncesi karşısında kılım bile kıpırdamadı. Kaçınılmaz bir şeydi bu, yola çıkmıştı, eninde sonunda gelip kapımı çalacaktı; üstelik çağrı benden geliyordu, artık istesem de geri çeviremezdim, çünkü düşüncemi değiştirmek, verdiğim karardan caymak, bugün olmaması için seve seve gözlerimi çıkarıp verebileceğim; ama o

günlerde, en azından buğday tarlalarını düşünen bir çiftçi titizliğiyle her şeyi ölçüp biçerek kışkırtıp durmaktan hoşlandığım bu işten yakayı sıyırmak olanaksız gibi geliyordu bana.

Hazırdım artık; yüreklenmek ve güçlenmek için hep aynı şeyi düşünerek sabahlara kadar gözümü kırpmamıştım; uzun ve geniş çeliği mısır kabuğuna benzeyen, oluklu, var mı bana yan bakan diye haykıran sedef kabzalı av bıçağımı güzelce bilemişim. Şimdi yapılması gereken tek şey günü saptamaktı; ondan sonra artık bocalamamak, caymamak, ne olursa olsun sonuna kadar ilerlemek, soğukkanlılığı elden bırakmamak..., derken bıçağı saplayıvermek, acıtmadan, çabucak saplayıvermek ve kaçmak, çok uzaklara, La Coruña'ya kaçmak, başıma gelenleri kimsenin bilemeyeceği bir yere, kavgasız gürültüsüz yaşayabileceğim bir yere kaçmak ve orada yeni baştan yaşamaya başlamak için geri dönmemi sağlayacak unutulup gitmeyi, insanlığının belleğinde unutulup gitmeyi beklemek.

Vicdan azabı çekmeyecektim; buna neden yoktu. Yalnız haksız davranışlar vicdan azabı verir insana: ufak bir çocuğu dövmek gibi, bir kırlangıcı vurmak gibi. Ama nefretin önderliğinde ve kafamızda tek bir düşünceyle, uyurgezer gibi sürüklendiğimiz işler için pişmanlık duymaya hiç gerek yoktur, çünkü hiçbir zaman vicdan azabı vermezler.

On Şubat 1922 geldi çatı. Günlerden cumaydı. Pırıl pırıld gökyüzü, bizim oraların bir özelliği idi bu; hoşnuttum güneşten, ve o gün alanda, daha önce hiç

görmediğim kadar çok çocuk bilye ve aşık oynuyormuş gibi gelmişti bana. Aşık kemikleri kara kara düşündürdü beni, ama kendimi toplamaya çalıştım, ve başardım bunu; caymak olanaksızdı, felâketim olurdu, beni ölüme, belki de kendimi öldürmeye sürüklerdi. Guadiana ırmağının dibinde, tren tekerleklerinin altında bulurdum kendimi... Hayır, gerileyemezdim, ilerlemem, durmadan ilerlemem, sonuna kadar ilerlemem gerekiyordu. Onur sorunuymuştu bu.

Karım bir şeyler sezmiş olmalıydı.

«Hayrola, ne yapmak niyetindesin?»

«Hiç, niye sordun?»

«Bilmem; bir tuhaf gibisin de.»

«Saçmalama!»

Yatıştırmak için sokulup öptüm; onu son öpüşüm oldu bu. Ama nereden bilebilirdim! Bilsem diken diken olurdu tüylerim.

«Niye öpüyorsun beni?»

Afallamıştım.

«Ne diye öpmeyecekmişim?»

Sözleri çok düşündürdü beni. Olacak her şeyi biliyordu sanki, sanki her şeyden haberi vardı.

Güneş her akşam battığı yerden battı. Gece oldu, yemek yedik, kadınlar yattı. Ben, her zamanki gibi ocağın közleriyle oynayarak, mutfakta tek başıma kaldım. Çoktandır Martinete'nin meyhanesine gitmiyordum.

Fırsat, nice zamandır beklediğim fırsat gelip çatmıştı. Cesaretimi toplayıp çok çabuk, elimden geldiğince çabuk bitirmeliydim bu işi. Geceler kısadır, oysa

her şeyin gün doğmadan olup bitmesi, günün ilk ışıklarının beni ancak köyden fersahlarca uzakta yakalayabilmesi gerekiyordu.

Uzunca bir süredir kulak kesilmiştim. Hiçbir ses duyulmuyordu. Karımın odasına gittim; uyumuştı, bıraktım uyusun. Kuşkusuz anam da uyuyor olmalıydı. Mutfığa döndüm; ayağımdakileri çıkardım; yer soğuktu, yerdeki taşlar parmak uçlarıma batıyordu. Bıçağımı kınından çekip çıkardım, alevin ışığında güneş gibi parlıyordu.

İşte oradaydı, çarşafın altına serilmiş, yüzü de sımsıkı yastığa gömülmüştü. Yapacağım tek şey üstüne atılıp bıçaklamaktı. Kımıldayamazdı, tek bir çığlık bile atamazdı, vakit bırakmazdım ki... Bıçağımı kolayca saplayabilecek kadar yaklaşmışım yanına, başına geleceklerden habersiz – Tanrım, kurbanlar nasıl da gafil avlanıyor ecele! – mışıl mışıl uyuyordu. Karar vermeye çalışıyor, ama kesin bir karara varamıyordum; havaya kalkan kolum yine yanıma düşüyordu.

Gözlerimi kapayıp öyle indirmeyi düşündüm bıçağı. Olacak iş değildi; görmeden bıçaklamak, hiç bıçaklamamak gibi bir şeydir, boşlukta bıçak sallamayı göze alabilmektir... Gözümü dört açıp beş duyumla dikkat kesilerek saplamam gerekiyordu bıçağı. Soğukkanlılığımı korumam, anamın gövdesine baktıkça yitirmeye başlar gibi olduğum soğukkanlılığımı yeniden kazanmam gerekiyordu... Zaman geçip gidiyordu, oysa ben işi bitirmeye bir türlü karar veremedim, olduğum yerde taş kesilmiş gibi duruyordum. Göze alamıyordum; ne de olsa anamdı, beni doğuran kadındı, ve salt

bunun için bağışlamam gerekirdi... Ama hayır; beni doğurdu diye bağışlayamazdım. Doğurmakla iyi halt mı etmişti sanki. Daha fazla oyalanamazdım. Karar vermeliydim artık. Uykuda gibi, elimde bıçakla cina-yet simgesi gibi duruyordum ayakta. Duygularımı diz-ginlemeye, olanca gücümü toplamaya çalışıyordum. Ne yaparsam hemen, çabucak yapıp kaçmak, bir yerlerde yıkılıp kalıncaya kadar hiç durmadan koş-mak isteğiyle yanıp tutuşuyordum. Bitiyor, tükeniyor-dum artık; nöbet tutar gibi, düşlerine bekçilik eder gi-bi bir saattir başucunda duruyordum anamın. Oysa onu öldürecek, yok edecek, bıçağımı saplaya saplaya canını alacaktım!

Belki bir saat daha geçti aradan. Hayır, kesinlikle hayır. Yapamazdım; gücümün üstünde bir şey, beni tiksindiren bir şeydi bu. Bırakıp kaçmayı düşündüm: Ama odadan çıkarken gürültü yapardım büyük olası-lıkla; uyanır, tanırdı beni. Hayır, kaçmak da olmazdı; dosdoğru felâkete giderdi bu yol. Bıçağı saplamak, işi en kısa zamanda bitirmek için acımadan ve hızla sap-lamaktan başka çıkar yol yoktu. Ama nasıl yapardım bunu? Elimden bir şey gelmeden, kurtuluş umudu ol-madan, ağır ağır gömülüp durduğum bir bataklık için-deymişim gibi bunalıyordum. Çamur boğazıma kadar gelmişti. Suya atılan bir kedi yavrusu gibi boğulup öle-cektim... Artık olanak yoktu öldürmeme; inmeli gibiy-dim.

Dönüp giderken döşeme gıcırdadı. Anam yatakta kımıldadı.

«Kim var orada?»

Artık seçeneğim kalmamıştı. Üstüne atılıp sım sıkı yatağa yapıştırdım. Çırpınıp sıyrıldı kollarımdan... Bir ara gırtlığıma sarılmayı bile başardı. Cehenneme atılmış gibi bağıırıyordu. Boğuşuyorduk; aklınıza gelebilecek boğuşmaların en korkuncuydu bu. Hayvanlar gibi böğürüyorduk, ağzımızdan salyalar akıyordu... Odada dört dönerken bir ara karımı gördüm, ölü gibi bembeyaz kesilmiş, içeri girmeyi göze alamadan kapıda dikilip kalmıştı. Bir gaz lambası tutuyordu elinde, lambanın ışığında anamın mosmor kesilmiş yüzünü görebiliyordum. Boğuşmaya devam ediyorduk; üstüm başım paramparça olmuş, göğsüm çıırılçıplak kalmıştı. Melun karı zebanilerden daha güçlüydü. Zaptedebilmek için, erkek olmanın bana sağladığı tüm üstünlükleri kullanmak zorunda kalıyordum. Ama her seferinde kaçıyordu elimden. Tırmalıyor, tekmeliyor, yumrukluyor, ısıırıyordu. Bir ara meme başımı – sol meme başımı – ısıırıp kökünden kaparıverdi. İşte tam o anda bıçağıımı gırtlığına saplayabildim...

‘Kan oluk gibi akıyor, yüzüme fışkırıyordu. Bir kucak gibi sıcaktı ve tadı kuzu kanının tadından farsızdı.

Bırakıp dışarı kaçtım. Çıkarken karımla çarpıştım; lamba söndü. kendimi kıra attım ve koştum, durup dinlenmeden, saatlerce koştum. Kır havası serin ve tertemizdi, damarlarımda hafiflemeye benzer bir duygu akıyordu.

Soluk alabiliyordum...

*Pascual Duarte'nin yazdıkları burada bitiyor. He-
men idam mı edildi, yoksa başka serüvenlerini de yaz-
maya vakti oldu ama yazdıkları kaybolup gitti mi, bilmi-
yorum; bir türlü de aydınlatamadım bu işi.*

*Temize çekip size sunduğum kâğıtları bulduğum ve
daha önce sözünü ettiğim Almendralejo'daki dükkânın
sahibi eczacı don Benigno Bonilla, başka kâğıtlar olup
olmadığını araştırmam için her türlü kolaylığı gösterdi
bana. Altını üstüne getirdim dükkânın; porselen kava-
nozların içine, şişelerin arkasına, dolapların üstüne –ve
altına– karbonat kutusunun içine varıncaya kadar her
yere baktım... Görkemli ilâç adları öğrendim – Lokman
Hekimin mahdumunun merhemi, sığırtmaç ve arabacılar için zift ve çamsakızından, bayat ekmek ve defne
yapraklarından sevabına hazırlanmış, sıçırgan koyun-
lara bire bir – hardal tozuna bulanıp öksürdüm, kedi-
otu kokusundan öğürdüm, amonyaktan gözlerim kavrul-
du, ama tüm çabalarım ve bir şeyler bulabilmek için
adadığım tüm adaklar boşa gitti, hiçbir şey bulamadım,
bulunacak bir şey yoktu anlaşılan.*

*Elimizde Pascual Duarte'nin son yıllarına ilişkin
hiçbir bilgi ve belge olmayışı çok kötü. Basit bir hesap
yapacak olursak, (kendi sözlerinden anlaşıldığına göre)
yeniden Chinchilla cezaevine atılıp 1935, belki de 1936
yılına kadar orada yatmış olması gerektiği ortaya çıkı-
yor. İç savaşın patlamasından önce serbest bırakılmış
olamazdı herhalde. Köyünde esen on beş günlük devrim
fırtınası sırasında ne yaptığını bulup çıkarmamıza ola-*

nak yok; sayın González de la Riva'nın öldürülmesi – bunu yapan, suçu üstlenip idam cezası yiyen kahramanımızdı – dışında hiç, ama hiçbir şey bilmiyoruz. Cinayetin onarılmaz ve saklanmaz yanının apaçık ortada olmasına karşın, Pascual ağzını kilitleyip ancak canı istediği zaman açtığı ve bunu da pek seyrek yaptığı için, onu bu işe iten nedenler ve dürtüler konusunda karacahil sayılırız. İdamı biraz ertelenseydi, belki anılarında bu noktaya kadar gelip uzun uzun anlatırdı bize olup bitenleri, ama kader buna rıza göstermediğine göre, yaşamının sonunda beliren boşluğu doldurmak için masallar ve içli öyküler uydurmaktan başka çare yok, böyle bir çözüm de hiç yakışmazdı bu metnin gerçekçiliğine.

Pascual Duarte'nin don Joaquín Barrera'ya mektubu 12 ve 13'üncü bölümler döneminde yazılmış olmalı, çünkü anılarının yalnız bu iki bölümünde mor mürekkep kullanılmış, mektuptakinin tıpkısı mor bir mürekkep, bu da bize Pascual'ın hiç de söylediği gibi öyküsüne – kesin olarak – son vermediğini, mektubunu zamanı gelince etkili olması için büyük bir dikkatle hazırladığını gösteriyor. Bu güvenlik önlemi, kahramanımızın, öyle ilk bakışta sanıldığı gibi unutkan ve dalgın bir kişi olmadığını açıkça ortaya koyuyor. Kesinlikle bildiğimiz tek şey, anıların yazılmış olduğu kâğıt destesinin Badajoz cezaevinden Don Barrera'nın Mérida'daki evine nasıl gittiği; görevi üstlenen jandarma onbaşı Cesáreo Martín'den öğreniyoruz bunu.

Kahramanımızın yaşamının son dakikalarını olabildiğince aydınlatmak istediğim için, o dönemde cezaevi papazı olan ve şimdi Magacela (Badajoz) kilisesinde ça-

lışan don Santiago Lurueña ile yine o dönemde Badajoz cezaevinde görevli bir jandarma eri olan ve şimdi La Vecilla (León) karakolu komutanı onbaşı don Cesáreo Martin'e, yani, topluma borcunu ödeme anı gelip çattığında, görevleri gereği suçlunun yanında olan iki kişiye, mektupla başvurdum.

İşte aldığım yanıtlar:

Magacela (Badajoz), 9 Ocak 1942.

Aziz ve muhterem efendim:

On sekiz Aralık tarihli nazik mektubunuzu, ve zavallı Duarte'nin daktiloyle yazılmış 359 sayfalık anılarını biraz önce ve belli ki gecikmiş olarak aldım. Bunları Badajoz cezaevinin şimdiki rahibi ve Salamanca İlahiyat Fakóltesinden sınıf arkadaşım Don David Freire Angulo göndermiş bana. Vicdanımın sesini dinleyerek, zarfı açar açmaz bu satırları yazmaya başladım, isteğinize uyararak önümdeki, benim de pek merak ettiğim kâğıt destesini okuduktan sonra, Tanrının izniyle yarın devam edeceğim mektubuma.

10 Ocak

Her ne kadar –Herodotos'a göre– pek soylu bir okuma biçimi değilse de, bir solukta okuyup bitirdim Pascual Duarte'nin itiraflarını; bunların benliğimde ne büyük bir etki yarattığını ve ruhumda ne derin bir iz bıraktığını; ne kalıcı bir çatlak açtığını bilemezsiniz. Söylediği son pişmanlık sözlerini, altın gibi ürün almış bir köylünün sevinciyle karşılamış olan bendeniz için, çoğu kişinin sırtlanın biri gözüyle baktığı (hücreesine çağrıldığında bana da öyle gelmişti), ama ruhunun derinliklerine inildikçe, yaşamın köşeye sıkıştırıp korkuttuğu uysal bir

kuzudan başka bir şey olmadığı kolayca anlaşılan bu insanın yazdığı şeyleri okumanın çok etkileyici olması doğaldır.

Ölüm hazırlığı kusursuzdu, ancak son anda soğukkanlılığını yitirip biraz bocaladı ve bu yüzden zavallı adam, biraz daha yürekli olabilseydi kurtulabileceği manevî bir azap içinde öldü.

Ruhanî işlemleri, beni şaşkına çeviren bir güven ve dinginlik içinde çözümlendi ve avluya gitme zamanı gelince, herkesin önünde öyle bir "Tanrının dileği yerine gelsin!" dedi ki, bu ibret verici alçakgönüllülük karşısında hepimiz afalladık kaldık. Yaşamının son anlarını şeytana kaptırması ne acı, yoksa kuşkusuz kutsal denilebilirdi ölümüne! İdamını izleyenlerin hepsine (dediğim gibi, denetimini kaybedinceye kadar) iyi bir örnek oldu ve ben de, gördüğüm her şeyden, ruhların kurtarılması için, bu güzelim mesleğim adına çok yararlı sonuçlar çıkardım. Tanrı onu kutsal sinesine kabul etmiştir umarım!

En derin sevgi ve saygılarımın kabulü dileğiyle, mütevazî kulunuz.

S. Lurueña, Rahip

Ek:

Fotoğraf konusundaki isteğinizi yerine getirmek ne yazık ki elimde değil ve nasıl elde edebileceğinizi de bilemiyorum.

Yanıtların birincisi bu. Gelelim ikincisine.

La Vecilla (León), 12 Ocak 1942

Beyefendi,

On sekiz aralık tarihli nazik mektubunuzu aldım, umarım sağlığınız hâlâ o tarihteki kadar iyidir. Bendenizi sorarsanız -Tanrıya şükür- iyiyim, ama en habîs canıye bile temenni

edilemeyecek kadar berbat iklimli bu yerde soğuktan kazık kesilmiş durumdayım. Benden istediğiniz şeye gelince, mesleğimle ilgili engel görmediğim için size bu konuda bilgi vereceğim, ama böyle bir engel olsaydı, affınıza sığınarak tek bir söz bile söylemezdim. Sözüünü ettiğiniz 'Pascual Daurte' adındaki kişiyi elbette çok iyi hatırlıyorum, çünkü nice zamandır koruduğumuz mahpusların en ünlüsüydü. Bana dünyaları verseler kafadan sakat olmadığını söyletemezler, çünkü her davranışı aklını oynatmış olduğunu açıkça gösteriyordu. Günahlarını itiraf etmeden önce her şey yolundaydı; ama bunu yapar yapmaz, anlaşılan vicdan azabı ve pişmanlık duymaya başlayıp, bunlardan kefaret orucuyla kurtulmak istedi ve böylece, pazartesi anasını öldürdüğünden, salı Torrenejía kontunu temizlediği gün olduğundan, çarşamba da kimbilir kimin canına kıymış olduğu için, haftanın yarısını, kendi isteğiyle, bir lokma yemek yemeden geçiriyordu zavallı ve öyle bir hızla eriyip gidiyordu ki, celladın iki vidayı gırtlığının ortasında uc uca getirmekte pek güçlük çekmeyeceğini düşünmeye başlamıştım. Zavalıcık günlerini hummaya tutulmuş gibi yazarak geçiriyordu; kimseye bir zarar dokunmadığından, iyi yürekli müdürümüz yazması için gerekli şeyleri sağlamamızı söylemişti. O da kendini tümüyle bu işe adanmıştı, durup dinlenmek bilmiyordu. Bir gün beni çağırıp, Mérida'da oturan don Joaquín Barrero López adlı resli açık bir zarf içinde (istersem okumam için açık bıraktığını söyledi) bir mektuk gösterdi, ve rica eder gibi mi, yoksa emreder gibi mi olduğunu bir türlü anlayamadığım bir sesle dedi ki:

"Beni götürdüklerinde bu mektubu alın, şu kâğıt yığını toplayın ve hepsini bu beye verin. Anladınız mı?"

Sonra, gözlerimin içine bakarak, ve bakışında beni gerçekten şaşırtan ve ürküten bir esrarla şunu ekledi:

"Tanrı ödülünüzü verecek. Çünkü bunu ona 'n kendim diyeceğim."

Bir sakınca görmediğimden ve ölümlerin isteklerine her zaman saygı göstermiş olduğumdan, isteğini yerine getirdim.

Ölümüne gelince, size şu kadarını söyleyebilirim ki, tümüyle sıradan ve rezil bir şeydi, her ne kadar önce kabadayılık taslayıp, herkesin önünde Tanrının dileği yerine gelsin! diye narayı basıp ağzınızı bir karış açık bıraktıysa da, az sonra soğukkanlılığını yitirdi. İdam aletini görünce düşüp bayıldı ve kendine gelince de ölmek istemediğini, kendisine bu yapılanın haksızlık olduğunu avaz avaz haykırmaya başladı; öyle ki, tabureye kadar zorla sürüklemek zorunda kaldık. Son olarak, cezaevi rahibi ve gerçek bir aziz olan peder Santiago'nun yüzüne tuttuğu haçı öpüp, çevresindekilere metelik bile vermeden, tükürükler saçarak ve tepinerek, bir insan için en sefil ve en aşağılık biçimde bitirdi yaşamını. Herkese ölümünden ne kadar korktuğunu göstererek.

Basıldığı zaman, eğer mümkünse, bana bir yerine iki kitap göndermenizi rica ediyorum. İkincisi teğmenimiz için, eğer sizce bir sakıncası yoksa, ücretini kitabı aldıktan sonra postayla gönderecekmış.

İsteklerinizi yerine getirebildiğim umuduyla saygıyla selâmlar, sağlık ve esenlikler dilerim.

Cesáro Martin

Mektubunuzla benimkinin tarihleri arasında bu kadar fark olmasının nedeni, mektubunuzun bana geç ulaşması. Badajoz'dan gönderilmiş ve ancak 10 Ocak cumartesi günü, yani önceki gün elime geçti. Hoşça kalın.

Bu iki beyin sözlerine ne ekleyebilirim ki?

Madrid, Ocak 1942

SON

